

805.90

G-76

AL. GRAUR

ALTE
ETIMOLOGII
ROMÂNESTI

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București 1975

Coperta de: Eugen Stoian

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SABOVEANU”
Inventar Nr. 466.447

805.90 : 801.5

1
X

CUPRINS

Cuvint înainte	7
Probleme teoretice	11
Înerucișări (contaminări), etimologii populare.	11
Expresii paralele	15
Expresii scurtate	16
Înțelesul cuvintelor expresive	18
Cuvinte franceze formate în străinătate	19
Din nou despre adjectivele în <i>-nie</i> și <i>-os</i>	20
Lexic	23
<i>Lista prescurtărilor</i>	<i>87</i>
<i>Indice de cuvinte</i>	<i>91</i>

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1, București

CUVÎNT ÎNAINTE

Au trecut mai bine de zece ani de la apariția volumașului pe care l-am intitulat Etimologii românești. Între timp am adunat diverse note de același tip (pe unele le-am publicat în reviste și nu le reiau aici). Se poate constata, și nu numai în țara noastră, în ultimii ani un oarecare reviriment în domeniul cercetării etimologice, cum arată Valentin Kiparsky în articolul About Etymology, publicat în „Germano-Slavica” (revistă canadiană), 3/1974, p. 4—16. Dar, revizuirea culegerilor dialectale mai noi, am reluat și glosarele argotice și articolele publicate în reviste anterioare lucrării mele și trebuie să recunosc că îmi scăpaseră multe fapte care m-ar fi ajutat în eforturile mele, iar în unele cazuri le-ar fi făcut inutile. Iată aici câteva note cu caracter autocritic.

Am susținut în ER, p. 42 u., că substantivele feminine franțuzești care se găsesc în românește trecute la neutru au venit prin rusă, eventual prin greacă sau prin bulgară. La statistica făcută de mine ar fi contribuit câteva cuvinte adunate de Gh. Bogaci (BPh., VI, p. 201—202) din traduceri vechi: anecdot, banc, caravan, clas (pe acesta, dealtfel, îl cunoșteam bine din copilărie), moral, universitet (acesta din urmă se explică și prin germană). De fapt Gh. Bogaci văzuse cum stau lucrurile și a și arătat-o într-o notă, deci lui îi aparține prioritatea în materie. Printre exemplele pe care le dă, n-am găsit în dicționarele rusești pe bagatel

și pe ofans, dar însuși faptul că apar în vechi traduceri din rusește este un indiciu cu privire la originea lor (în ce privește pe camot pentru comodă, e suficient să observăm prima vocală și consoana finală, ca să fim siguri că a venit din rusă). Cît despre grupă, de asemenea citat de Bogaci, vezi discuția aici mai jos, la p. 54.

La exemplele adunate aș mai adăuga acum pe parol (DLR) și pe pedal (cf. rus. педаль, gr. πεδάλι). O excepție ar constitui-o mod pentru modă (Mumuleanu, C 39|3, în DLR s. modă, 2), fără paralelă străină, dar ar putea fi o simplă eroare. Prin grecescul συραπέτρον se explică țigaret, pe care DLRM îl derivă, fără nici o justificare, din țigaretă.

Iată alte câteva trimiteri și rectificări :

Pentru blid (p. 60 u.), trebuia făcută o trimitere la Pătruț, CL, I, 1956, p. 32.

În ce privește pe franzolă (p. 96), originea lui slavă fusese arătată de Gh. Bogaci, art. cit., p. 202.

Pentru morătoare (p. 120), vezi aici mai jos, p. 65.

Năzbitie (p. 28 u.) a fost explicat de C. Racoviță, BL, VIII, p. 165 (discuția a fost reluată acum, cu alte elemente, de I. Robciuc, LR, XV, p. 580).

La neleapcă (p. 121) trebuia citat Semeinski, p. 92. Explicația prin sl.*neletka e întărită de forma meleacă (Gl. reg., p. 47).

La oști (p. 122 u.) am pomenit de fr. ouste, pe care l-am socotit că vine din turcește. Observ acum că Jules Bloch, Les Tsiganes, Paris, 1953, p. 111, presupune că ouste e din țig. ušt „scoală-te”, cu trimitere la rom. a se ușchi (BL, II, p. 194).

Cu privire la prislea (p. 132), și Pascu, Suf., p. 301, pornește de la bulg. пръсм, fără a arăta ce e -lea.

Pentru șleampăt (p. 150 u.), ar fi trebuit să fac o trimitere la acad. Iorgu Iordan, BPh., IX, p. 121; vezi și Gl. reg., p. 67, șleampă „om bătrîn, ramolit”, explicat prin germ. Schlamper.

Pentru forma șurincă, ar fi trebuit citat Teaha, p. 271, vezi și Lex. reg. II, p. 17 (șiningă), p. 32 (șulindră), iar pentru forma șirincă, Semeinski, p. 105.

Mai adaug în aceeași ordine de idei că în Rom. lit. din 10 febr. 1972 am explicat termenul familiar banc prin limbajul jucătorilor de cărți. Mi-a scăpat atunci că a fost înregistrat de Gh. Agavriloaiei, în BPh., IV, p. 139, și explicat, aproape așa cum aveam să o fac eu mai târziu, de acad. Iorgu Iordan, în același număr al BPh., la p. 155—156.

PROBLEME TEORETICE

Și de data aceasta cartea mea se începe cu câteva considerații mai generale asupra modului cum trebuie privite unele fapte referitoare la etimologie.

Încrucișări (contaminări), etimologii populare

Principiul pe care se bazează etimologia este „arbitrarul semnului lingvistic”: în general, sunetele din care e format un cuvânt nu corespund în nici un fel trăsăturilor care-i alcătuiesc înțelesul, de exemplu între sunetele *b-u-n* și definiția cuvântului *bun* nu se poate face nici o legătură; de aceea, cînd constatăm că în franțuzește cuvîntul corespunzător este *bon*, în italianește *buono*, în spaniolește *bueno*, sîntem în drept să ne întrebăm: cum au nimerit toate populațiile romanice cam aceeași combinație de sunete pentru a denumi cam aceeași noțiune? Răspunsul este că n-au „nimerit”, că alegerea sunețelor s-a făcut o singură dată în trecutul îndepărtat, că limbile romanice au moștenit din latinește complexul sonor, aducîndu-i apoi unele schimbări specifice fiecăreia dintre ele. Deci faptul că un anumit grup de sunete exprimă același înțeles în mai multe limbi ne dă aproape siguranța că e vorba de aceeași origine (cuvîntul poate fi moștenit în comun sau împrumutat de o limbă de la alta); coincidențele datorite hazardului sînt atît de rare, încît de obicei pot fi neglijate.

Am amintit principiul arbitrarului pentru a lua în discuție un mod de etimologie care pare foarte răspîndit la noi: amestecarea a două cuvinte diferite, în termeni lingvistici *încrucișare* sau, mai „radical”, *contaminare*. Iată un exemplu: în RRLi., XVIII, p. 518, Emil Vrăbie explică forma *do-*

horniță (întilnită în fostul județ Tecuci, *Lex. reg.*, II, p. 95) prin contaminarea lui *dohotniță* (derivat de la *dohot* cu sufixul *-niță*) cu *duhoare*. S-ar putea întâmpla ca explicația să fie justă, dar ce mijloc avem să o demonstrăm? Aici nu mai e vorba de arbitrar, iar dacă încercăm să descoperim noțiuni care să aibă ceva comun cu *dohotnița*, putem găsi și altele care să fie denumite prin cuvinte mai mult sau mai puțin asemănătoare, de exemplu *păcorniță*; dealtfel *dohotnița* nu miroase chiar așa de urit.

De fapt, explicarea prin combinarea a două cuvinte comportă diferite grade de probabilitate. Cele mai sigure exemple mi se par cele pe care le-am cuprins sub denumirea de „deraieri lexicale” („Buletin științific al Academiei”, seria C, tom. I, nr. 2, 1949, p. 141—147): o denumire ca *nepurecel*, din *nepot* + *purcel*, nu are efect decît dacă formația e transparentă, prin urmare nu numai cel care o face, ci și cel care o ascultă trebuie să aibă permanent în minte ambele elemente primitive. La exemplele adunate în articolul citat s-ar putea adăuga *flăscău* (Udrescu), din *flăcău* combinat cu *fleașcă* (am auzit adesea zicîndu-se *fleşcău*).

Și în afară de această situație sînt cazuri unde explicația prin încrucișare pare sigură. Este vorba în primul rînd de formații complexe, adică de încrucișarea a două grupuri de cuvinte, ceea ce face foarte puțin plauzibilă explicația printr-un accident (vezi articolele mele *Etymologie de mots dont on ignore le sens*, în volumul omagial Haudricourt, *Languages et techniques, Nature et Société*, I, *Approche linguistique*, Paris, 1971, și *Différents degrés d'arbitraire*, în *Hommage à Rita Schöber, Romanische Philologie Heute*, Berlin, 1969, p. 705—706. Iată un exemplu: în *Lex. reg.* II, p. 15, găsim *sărac lucit pămîntului*; pare evident că s-au amestecat aici *sărăcie lucie* cu *sărac lipit pămîntului*, căci altfel *pămîntului* n-ar avea nici un rost. Apropiat de acest caz este cel al cuvintelor aparent compuse, de exemplu *margariscoică*, din *mărgăritar* + *scoică*, sau *matîină* „bunică”, din *mama bătrîină* (în limbajul copiilor), ambele din DLR.

În continuare ar trebui să clasăm aici așa-numitele etimologii populare: întîlnind un cuvînt cu care nu e deprins, vorbitorul încearcă, printr-o ușoară modificare fonetică, să-l introducă într-o familie cunoscută, de exemplu *felicita* devine *fericita*, pentru că e apropiat de *ferici* (*Gl. reg.*, p. 33), cu care dealtfel e înrudit etimologic. Aici putem adăuga pe

bricoag, din tc. *biçak*, trecut în familia lui *brici*, *credelniță* (*Lex. reg.* II, p. 76), din *cădelniță* apropiat de *credință*. *Stingher* e lăsat fără etimologie în dicționarele noastre; REW îl derivă de la *singularis*, dar adaugă că *t* e neexplicat; totuși Giuglea, DR, II, p. 901, la care trimite REW, a dat o explicație: influența lui *stinghe*, cf. *stînjeni*; mai aproape mi se pare că e familia lui *stîng* (cf. *stîngaci*). Vezi și mai jos, p. 85, *zgărdan*.

Alteori modificarea privește numai terminația, eventual sufixul: *glăvăfină* „cap” (*Lex. reg.* II, p. 13), din *glavă* + *căpăfină*, *năpîrlă* (*Gl. reg.*, p. 49), din *năpîrcă* și *șopîrlă*, *trepegior* (*Gl. reg.*, p. 75), din *trap* și *repegior*. Poate fi vorba chiar de simplul amestec a două sufixe: *acoperemiș* (*Gl. reg.*, p. 13), din *acoperemînt* + *acoperiș*.

Desigur, la cele mai multe dintre aceste exemple nu avem siguranță absolută. Scutite de îndoială mi se par și aici cele create în glumă. Acum vreo 40 de ani, se spunea în București despre cei care călătoreau atîrnați pe scara tramvaiului, evitînd astfel să plătească biletul, că au *atîrnament*: este evident că la *a se atîrna* se atașa sufixul de la *abonament*.

Iată însă unele pe care îmi vine mult mai greu să le accept: *comandăș* „cîrmaciul plutei” (*Gl. reg.*, p. 27), din *comandă* și *cormanăș* (dificultatea vine de acolo că sufixul *-ăș* nu este productiv pentru numele de agent în românește). Cam tot așa am rezerve față de *torcărie* „clacă de tors lină” (*Lex. reg.* II, p. 32), explicat prin *a toarce*, la care se alipește sufixul de la *furcărie* (dar acest sufix, în principiu, nu se atașează decît la teme substantivale).

Alte exemple greu de admis, după părerea mea: *hărmălaie*, din *hălălaie* + *larmă* (DA), dar *hălălaie* e ca și necunoscut, pe cînd *hărmălaie* e foarte răspîndit (Tagliavini, Arch. Rom., XII, 1928, p. 194, îl explică prin *irmologhion*); *cartihism* „catehism”, explicat prin încrucișare cu *carte* (*Gl. reg.*, p. 22): sînt alîtea cuvinte cu un *r* adăugat înaintea unei consoane interne, de exemplu *argent* (MCD, p. 54), *arșeu* (MCD, p. 247), *coarjă* (DA), *marșină* (DLR; Ursu; Teaha, p. 241; *Gl. reg.*, p. 46 etc.); *sărceală*, *sărcelea* pentru *șesală*, *șesăla* (*Gl. reg.*, p. 61) ar trebui confruntate cu *cersală*, din ucraineană (Semcînski, p. 77), *șpargă* pentru *șpagă* (MCD, p. 96 și 268, vezi aici mai jos, p. 80); *șpargă* și pentru *șpagă* „sfoară” (*Lex. reg.*, I, p. 72). Fenomenul a fost studiat în ansamblu de Marcel Cohen, BSL, XXX (90), p. 128—152 (vezi în special p. 133).

Explicații care mi se par cu totul neverosimile: *bagdădele* „diferite lucruri din gospodărie”, din *bagatele* + *bagdadie* (*Gl. reg.*, p. 15: ce amestec ar putea avea aici *bagdadie*?); *calicatură* pentru *caricatură* prin apropiere de *calic* (? *Gl. reg.*, p. 21—22); a *cîrtici* „a vorbi de rău, a critica” ar fi contaminatie între *cîrti* și *critica* (*Gl. reg.*, p. 25), dar pare mult mai probabil că la *cîrti* s-a adăugat sufixul *-ci* (vezi Gheorghe Dobrescu, SMFC, IV, p. 37—45); *măciulie* ar fi *măciucă* + *gămălie* (DLR), dar nu se vede ce are comun *măciuca* cu *măciulia*. Pentru *gaită*, explicat prin *gaz* + *țaică*, vezi aici mai jos, p. 83.

Sînt cazuri cînd se spune simplu „etimologie populară”, fără să se arate punctul de plecare: *ciupciuruc* „agent sanitar” e explicat „prin etimologie populară de la *subchirurg*” (*Gl. reg.*, p. 25), dar cu ce s-a făcut asocierea, cu *ciuruc*? Lucrul e cu totul neverosimil; *crimă* „climă” ar fi prin etimologie populară (*Gl. reg.*, p. 28); *majordon* pentru *majordom*, prin etimologie populară (DLR): cu ce? Ar trebui poate să socotim că și *galanton* se explică la fel? E vorba de fapt de o adaptare, ținînd seamă de faptul că româna populară e puțin deprinsă cu finalele în *-om* accentuat.

Cea mai bună dovadă că explicațiile de felul citat, chiar cînd sînt plauzibile, nu pot fi considerate categorice este faptul că e ușor să găsești mai multe pentru fiecare cuvînt. *Madaranță* ar fi *madamă* + *zdreanță* (DLR): de ce nu + *cotoroanță*? *Mamornită*, pentru DLR, e *Mamon* + *babornită*, vezi însă alte explicații în ER, p. 21 (între care una a mea); *cînechîsteriță* „gîndac care strică cartofii și porumbul” (*Lea. reg.* II, p. 45) e influențat de *cînepă* sau de *cîne*?

Revenind la forma *dohornită*, de la care am pornit discuția, găsim ușor o explicație mult mai verosimilă decît încrucșarea cu *duhoare*: grupul de consoane *tn* este neobișnuit în limba noastră, de aceea întîlnim numeroase exemple de înlocuire a lui cu *rn*: *clopornită* (DA), cu *ln*: *duholniță* (Ūdrescu; vezi și *dihoniță*, BPh., V, p. 163; FD, VIII, p. 213), cu *cn*: rîul *Sitna* (jud. Botoșani) e rostit adesea *Siena*, dar *cn* devine *rn* în *tîrnafes* (BPh., V, p. 174). Cam în același fel *tl* devine *rl* în *cearlău* (BPh., V, p. 160), în *părlăgea* (BPh., V, p. 170 și 182), în *porloavă* pentru *poiltoagă* (Marius Sala, FD, III, p. 205) și *dl* devine *rl* în *povirlă* pentru *povirdă* (AUT, V, p. 68—69, *Gl. reg.*, p. 57). Faptul că în cuvinte foarte deosebite unul de altul găsim aproximativ aceeași transformare dovedește că avem de-a face cu

un fenomen fonetic, în care analiza semantică nu a avut nici un rol, prin urmare sîntem relativ apropiați de „arbitrar”.

Urmează din cele arătate că explicațiile prin încrucșare pot fi corecte, dar numai rareori avem mijlocul să o dovedim categoric. Mai interesant este că în unele cazuri se poate dovedi categoric că nu sînt corecte. Iată aici unul din ele:

În DR, IV, p. 836, V. Bogrea a explicat pe *otuzbir* prin *te. otuzbir* „31”, fiind totuși destul de încurcat de evoluția înțelesului. De aceea a propus o încrucșare cu *zbir* (numai în ce privește sensul). Am dat și eu explicația prin turcă (pornind de la forma românească *otuzbir*) în GS, VI, p. 332, fără să izbutesc să justific sensul (de-abia acum observ că nu făcusem decît să repet încercarea lui Bogrea); mai tîrziu mi-a ajuns la cunoștință explicația adevărată și am publicat o notă în RESEE, I, p. 551 u.: s-a pornit de la excesele săvîrșite la Iași de regimentul 31 de ieniceri la începutul secolului trecut.

Expresii paralele

Este meritul lui Pericle Papahagi de a fi lansat acest subiect: lucrarea lui, intitulată *Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanischen, Neugriechischen und Bulgarischen*, Leipzig, 1908, a demonstrat că un mare număr de expresii frazeologice sînt comune limbilor așa-numite balcanice, printre care figurează și a noastră. Eu însumi am adăugat cîteva exemple la culegerea lui (vezi și aici mai jos, s.v. *pușcă*), iar de curînd doi studenți ciprioți, Hristakis Anastasiu și Marios Karmellos, au publicat în RESEE, IX, p. 263—267, o listă de expresii românești cărora le-au găsit paralele exacte în graiul lor¹. Dar cu aceasta inventarul nu e nici pe departe încheiat și se mai pot găsi ușor materiale, care privesc în primul rînd pe lexicograf, deci evocarea unora dintre ele aici nu este deplasată (singura rezervă care se poate face este că nu totdeauna punctul de plecare al expresiilor este în străinătate, unele dintre ele pot să fi apărut în românește, deci în cazul acesta se discută etimologia unor expresii din alte limbi decît româna).

¹ Printr-o regretabilă eroare articolul a apărut sub numele meu. Nu am avut alt merit decît acela de a-i fi încurajat pe autori să-și elaboreze studiul.

Iată câteva paralele turco-române. Găsesc la M. L. Wagner, BPh., X, în articolul intitulat *Der türkische Argot*, următoarele :

gozülmelek „a fugi”, propriu-zis „a se topi” (p. 22);
nallar atmak „a lepăda potcoavele”, adică „a muri” (p. 10);
tasma „guler tare”, propriu-zis „zgardă” (p. 20).

Mai adaug, după *Dicționarul turc-rus, sardalye gibi istif olmak* „ne-am înghesuit ca sardelele” (în bulgărește se zice *kato capdelyu* „înghesuiți”).

Exemple bulgărești, întâlnite în РСБКЕ :

kato ot kumia uzaden „îmbrăcat frumos, cu haine noi, călcate”, propriu-zis „ca scos din cutie” (s.v. *kumia*);
две дини под една машиница не се носят „doi pepeni la o subsuoară nu se poartă” (s.v. *диня*), în românește *nu poți ține doi pepeni într-o mână*;

сляпа баба „baba oarbă” (s.v. *слп*).

În dicționarul bulgar-grec :

никнат като гъби, gr. *φυτρώνουν σανμανιτάρια* „răsar ca ciupercile” (s.v. *гъда*).

допря носят до кокала, gr. *εφθασε τόμαχαίρι στόκόκκαλο* „a ajuns cușitul la os” (s.v. *носис*);

той му лепна плесниџа, gr. *αυτός του κόλλησε έναμπάτσο (έναχαστούκι)* „î-a lipit o palmă”; *изяде една плесниџа*, gr. *εφαγε έναχαστούκι* „a mâncat o palmă” (s.v. *плесниџа*). Ce e drept, în românește se zice *a mînca bătaie*, nu *palme*;

езика ми се плете, gr. *μπερδεύει ή γλώσσα μου* „mi se împleticește limba” (s.v. *плетя*);

на гоня на устата (сѣм), gr. *στήνμπούџа του κανониού (είμαι)* „sînt în gura tunului” (s.v. *гоня*).

Mai adaug la acestea și o paralelă ucraineană: la Grinchenko am găsit *мокрый дощ не боїться* „udul de ploaie nu se teme” (s.v. *мокрый*).

Doresc să fie clar că nu am făcut o cercetare specială pentru a aduna aceste materiale, ci am notat ce am găsit întîmplător. Scopul pentru care am făcut-o este să semnalizăm interesul pe care ar trebui să-l arătăm faptelor de acest tip.

Expresii scurte

În ER, p. 159 u., am discutat expresiile *înghețat tun, sănătos tun, doarme tun*, arătînd că nu avem de-a face cu o simplă

suprimare a prepoziției *ca*, ci cu o elipsă mult mai amplă: „înghețat în așa fel încît pot trece tunurile peste el”, „doarme de poți să tragi cu tunul și nu-l trezești” (nu am putut vedea ce se ascunde sub *sănătos tun*). Tot așa se zice *nu se știe ca pămîntul* „nu se știe așa cum nu se cunoaște ce e ascuns în pămînt” (evident, am putea să ne gîndim și la o copie după *tace ca pămîntul*).

Problema, într-un fel, a fost atinsă de Sextil Pușcariu, care (în *Limba română*, I, București, 1940, p. 116 și 126) aduce câteva exemple ca *ce dracu faci* pentru „ce, dracu să te ia, faci”, *i-ai ars o palmă* „i-ai dat o palmă atît de dureroasă, încît a avut senzația că l-ai ars cu ceva”, și numește procedeul *brevilocvență*.

Alt aspect a fost relevat de Elena Burducea-Lupu, în articolul *Anticiparea — procedeu stilistic* (LR, XVII, 1969, p. 68—74). E vorba anume de faptul că substantivul sau adjectivul pus la sfîrșit anticipează rezultatul acțiunii verbului plasat mai înainte: *a lega burduf* înseamnă „a lega în așa fel încît cel care suferă acțiunea va fi la fel cu un burduf”; *a lămuri buștean* vrea să zică „după ce a primit lămuririle, cineva este tot atît de orientat cît este un buștean”.

De fapt, și privind lucrurile în felul acesta, tot în cadrul elipsei ne menținem. Țin să notez că, discutînd această problemă, nu ne depărtăm de cercetarea etimologică, pentru că numai explicarea formulei sintactice ne dă garanția că ultimul cuvînt este cel la care ne gîndim și nu unul care întîmplător e omonim cu acesta: cît timp nu s-au lămurit legăturile cu celelalte membre ale frazei, sensul cuvîntului nu e clar, deci lipsește unul dintre cele două elemente pe care se bazează etimologia.

Desigur, cele mai multe exemple de care dispunem prezintă numai suprimarea prepoziției comparative (de exemplu *a se ține scai* este „a se ține așa cum se ține scaiul”) și pe acestea nu le iau în discuție aici, deoarece nu aş aduce mare lucru ca noutate (pentru *gol pușcă* vezi mai jos, p. 73). Dar poate lipsi și altă prepoziție, de exemplu *pînă la*, în formula *plin buză*. După Elena Burducea-Lupu, p. 69, *a lăsa scîndură* trebuie înțeles ca „a lăsa ca scîndura”, dar cred că s-ar putea să fi fost la originea „a lăsa numai cu o scîndură”. E greu de spus ce lipsește în expresii ca *amorezat lulea, prieten la toartă* (sau *la cata-ramă*), *scump foc, urît foc, toți în păr* și foarte multe altele.

Cele mai interesante sînt, bineînțeles, cazurile unde nu lipsește o prepoziție, ei cuvinte cu sens noțional. *Ai să plătești ca popa*: ne vine imediat pe buze întrebarea „dar cum plătește popa?” Desigur nu mai mult și mai prompt decît alții. Într-o societate impregnată de spirit religios, expresia a fost probabil la început „fără discuție, așa cum acceptăm ce spune popa”.

Nu am pretenția de a da aici explicații definitive, ci numai de a semnala o posibilitate de cercetare, eventual de a da indemnul pentru a se elabora un studiu cu caracter general.

Înțelesul cuvintelor expresive

Este un fapt cunoscut că anumite cuvinte cu caracter expresiv suferă schimbări de formă destinate să marcheze și prin sunete ideea exprimată. Am discutat asemenea exemple în SCL, X, 1959, p. 205—211. Dar se poate constata că și sensul cuvintelor de felul pomenit este mai puțin ferm decît al celorlalte. În decursul activității mele lexicologice, am avut adesea ocazia să mă lovesc de cuvinte de argou (sau formate cu elemente imitative, și chiar pur și simplu expresive), la care înțelesul este foarte puțin stabil. E cazul, de pildă, al cuvintelor de origine țigănească: fie că au mai multe înțelesuri foarte depărtate unul de altul, fie că au un singur înțeles, dar cu totu diferit de cel original. Iată câteva exemple: țig. *akana* „acuma” rom. *hacana* „la o parte”; țig. *mișto* „bun”, rom. *a lua la mișto*, *a face mișto* (de cineva) „a-și bate joc” (vezi alte înțelesuri și mai depărtate în BL, II, p. 172); țig. *muk-*, participiu *mukle* „a lăsa”, rom. *a mucli* „a tăcea”, dar și „a lovi” (CV, 1951 nr. 5, p. 25), „a o face de oaie” (Udrescu); țig. *nasul* „rău” rom. *nasol* „urît”, *nasolă* „țigară”, *nasulie* „scandal”, „pericol”; țig. *șukar* „frumos”, cu derivatul românesc *a se șucăr* „a băga de seamă”, „a se supăra”; țig. *ušt-* „a se scula”, rom. *a se ușchi* „a o șterge”, participiul *ușhit* însemnînd „chior” „urît”.

La Th. N. Trăpcea, AUT, 2/1964, p. 267, găsim cuvîntul *andrabule* cu sensul de „boarfe, zdrențe”. Vezi cu totul alte înțelesuri în BL, II, p. 122.

Iată și alte exemple: *onanie* (DLR) înseamnă și „mic” și „mare”; *pahonț* „infanterist”, dar la Udrescu „ciocoi”

tiribombă „călușei” etc. (vezi ER, p. 155) are și înțelesul de „pocnitoare” (comunicat de Traian Costa).

M. Grammont, *Traité de phonétique*, Paris, 1960, p. 377 urm., a arătat că forma cuvintelor imitative se schimbă foarte ușor, pentru că imitația nu e decît aproximativă. Dar în cazurile citate aici nu e vorba de imitație. Desigur, pe vorbitor îl impresionează fasonul străin al cuvintelor, iar înțelesului nu-i dă mare atenție. În acest sens vor trebui apreciate etimologiile propuse mai jos pentru cuvinte ca *abțigui*.

Cuvinte franceze formate în străinătate

Sub acest titlu am prezentat o notulă la Societatea de Lingvistică din Paris. Rezumatul, publicat în BSL, XXXII, nr. 96, p. XIV, conține unele mici inexactități. Cuvintele înserate acolo ca formate în România sînt: *jobin*, *en gros*, *en détail*, *damă*, *dameză*, *manicheză*, *tur* și *retur*. Dintre acestea, trebuie evident suprimat *damă* și de asemenea *en gros*, care au fost formate de francezi, iar *tur* și *retur* este un exemplu bun, numai că, după toate probabilitățile, e format în Germania (ca și *Hôtelieuse* și *Balletteuse*, de care m-am ocupat în BL, II, p. 241), formate cu același sufix ca *dameză* și *manicheză* (acesta din urmă ieșit din paralelismul cu *coafură/coafeză*, deci *manicură/manicheză*). Spre marea mea mirare, citesc în *Fremdwörterbuch* (Leipzig, 1960) că *Balletteuse* vine din franțuzește.

Am auzit în trecut de mai multe ori pronunțîndu-se *reportör* în loc de *reporter*, evident pentru că se urmărea o pronunțare mai „franceză”; cel care aranjează vitrinele se numește *vitriinier*, dar în mediul comercial am auzit zicîndu-se *vitriinior*, ca și cînd ar fi fost la bază un derivat francez cu sufixul *-eur*.

În deceniul al patrulea al secolului nostru s-a întîmplat de mai multe ori să aud francezi făcînd glume pe seama calității limbii franceze folosite la posturile noastre de radio, pentru că în emisiunile pentru străinătate se întîlnea, ca substantiv și ca adjectiv, cuvîntul *progressiste*, în timp ce francezii nu aveau decît adjectivul *progressif*. Astăzi *progressiste* apare în presa franceză, ca adjectiv și ca substantiv, și a pătruns și în dicționarul Bordas. Cred că și substantivul *portativ* a fost creat în românește cu gîndul că ar exista modelul în franțuzește.

În *Gl. reg.*, p. 68, citim : *șnaideză* „instrument cu ajutorul căruia se fac ghiventuri”, după care se adaugă „cf. germ. *schneiden* « a tăia »”. O clipă am crezut că am găsit o paralelă la *dameză*. În realitate avem de-a face cu germ. *Schneideisen* „filieră de șuruburi”, dar desigur adaptarea s-a făcut ținându-se seama de sufixul francez *-euse*.

Din nou despre adjectivele în *-nic* și *-os*

În cartea mea *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, constatând că numele de agent se transformă în românește în adjective, am explicat o serie de adjective românești formate cu sufixul *-nic* prin substantive slave în *-inikŭ*, iar acolo unde nu am găsit atestate astfel de substantive, ci numai adjective în *-inŭ*, am reconstruit pe baza acestora substantive slave în *-inikŭ*, pentru a le pune la originea adjectivelor românești corespunzătoare. André Vaillant, în *Revue de Critique et d'histoire Littéraire*, 1931, p. 90—91, a criticat această idee, arătând că, odată ce româna avea adjective în *-nic* paralele cu formații slave în *-inikŭ* și în *-inŭ* de la aceeași bază, putea foarte ușor să transpună în adjective cu sufixul *-nic* adjectivele slave care prezentau sufixul *-inŭ*. Am recunoscut în gând că critica e justă.

Problema a fost reluată de I. Gălăbov în revista bulgară „Български Език”, XVI, p. 299—313; la p. 302, autorul se arată de acord cu ideea că derivatele ca *năsilnic*, *năstrușnic*, *potrebnic*, *samavolnic* n-au putut fi formate în română, care nu are prefixele *nă-*, *po-*, nici elementul de compunere *sama*¹; mai mult, derivatele ca *năstrușnic*, *nemojnic*, *troicinic*, *veșnic* n-au putut fi formate în românește, din cauză că prezintă, înaintea sufixului, consoanele *ș*, *ž*, *č*, pe când bazele lor se termină în *č*, *g*, *c*, *h*. De aici rezultă că ele au fost formate într-un mediu bilingv de oameni care cunoșteau și româna și bulgara, deci într-un fel am porni tot de la forme reconstruite. Trebuie să fac unele rezerve în ce privește existența prefixelor *nă-* și *po-*, care nu sînt complet absente în românește (pentru cel dintîi vezi Floarea Ficșinescu, SMFC, V, p. 9—15, pentru cel din urmă vezi

¹ Scriban explică pe *năsilnic* și *samavolnic* prin rus. *насилник* și *самовольник*.

ER, p. 24 urm.), și de asemenea în ce privește transformarea consoanelor înainte de *n*: dacă de la *pace* se formează în românește *pașnic*, nu avem de ce să ne mirăm cînd găsim formații ca *năstrușnic*. Se înțelege, evident, că împrumuturile au loc în primul rînd (dar nu exclusiv) acolo unde sînt oameni care cunosc ambele limbi.

Cred că adjectivele formate cu sufixul *-nic* pot furniza foarte bune exemple pentru teoria etimologiei multiple. Apriori nu se poate tăgădui că unele adjective în *-nic* vor fi venind din substantive slave neatestare, dar care au putut exista cîndva. Care anume ar fi acelea e greu de spus, și pentru aceasta ar trebui cunoscute foarte bine amănuntele privitoare atît la română cît și la slavă. Nu e nici o îndoială că unele sînt o simplă transpunere a adjectivelor corespunzătoare, formate în slavă cu sufixul *-inŭ*. Altele au putut fi formate în românește, de vreme ce avem derivate de la teme neslave (de exemplu *dornic*): cine ar putea dovedi că *războinic* nu este în această situație, chiar dacă e folosit și ca substantiv, iar substantivul *разбойникъ* e atestat în slavă?

Mai concret: este foarte posibil ca același cuvînt, să zicem *războinic*, să fi fost cîndva și undeva împrumutat din slavă, iar altă dată și în altă parte să fi fost format în românește de la *război*; *veșnic* a putut fi copiat după sl. *вѣчнѣ* și, în alte împrejurări, format în românește de la *veci*. Mai mult decît atîta, același adjectiv poate avea trei origini: *nemernic* poate fi din scr. *namernik*, cum zice DLRM, refăcut după sl. *намѣрникъ*, cum zice TDRG (care pune asterise înaintea formei slave, deși aceasta se găsește la Miklosich), și format în românește de la *nemeri*. Gămulescu nu a inserat cuvîntul printre cele de origine sîrbocroată, iar Scriban ne trimite la un v.sl. *намѣрникъ*. Nici una din cele trei ipoteze nu poate fi dovedită, dar nici respinsă, și de asemenea e posibil ca două din ele sau chiar toate trei să corespundă parțial adevărului. Iată încă un exemplu de aporie etimologică: în ER, p. 27, am explicat pe *nestășnic* ca paralel cu scr. *nestašan*, nu provenit din acesta, cum crede CADB (s.v. *năstășnic*); desigur m-a reținut diferența între sufixe; Gămulescu a admis însă etimologia sîrbă, după ce Mile Tomici, LR, XV, p. 100, a propus ca punct de plecare un scr. *nestășnik* „neas-tîmpărat, zburdalnic” (adjectiv?!).

Și în alt chip e posibil ca mai multe ipoteze opuse să fie toate juste. Un derivat ca *strădalnic* e explicat prin v.sl. *стра-*

Дальникъ (Scriban), prin sl. **stradanînikă* (TDRG, CADE) sau prin scr. *stradalnik* (DLRM; Gămulescu nu a acceptat ideea), dar poate fi format și în românește, de la *strădanie* (ca să nu mai pomenim ideea că ar putea fi și de la *strădui* cu sufixul *-alnic*).

Alt aspect al problemei : adjectivele formate în românește au ca bază verbe, substantive sau tot adjective? Vom merge aici pe calea inaugurată de Theodor Hristea, care a arătat (LR, XX, p. 479—488) că chiar și cuvintele formate din materiale ale unei singure limbi pot avea etimologie multiplă. *Amarnic* e de la *amări* sau de la *amar*? (acesta din urmă putînd fi și adjectiv și substantiv); *mișelnic* e de la *mișel*, sau de la *mișelie*? La prima vedere poate părea curios să spunem că s-ar putea porni de la adjective pentru a se ajunge tot la adjective, dar avem exemple neîndoielnice de existență a acestui tip. Să zicem că nu acordăm atenție unor exemple cum ar fi *căsătornic*, *codășnic*, *flecarnic*, *începătornic*, pentru că, în afară de valoarea de adjectiv, ele au putut-o avea și pe cea de substantiv, fără să mai pomenim de faptul că și baza lor a putut fi de fapt substantivală. De asemenea *dator* poate să fi avut rol de substantiv cînd s-a format *datornic*, dar acesta funcționează tot ca substantiv. Să trecem și peste tipul *generalnic* (pe care l-am discutat în RRLi, XIV, p. 330), cu model în rusește (se poate alătura și *provizornic*, paralel cu rus. *провизорный*), deși unele au putut fi formate în românește fără a fi copiate după modele rusești în *-ny* (*slobodnic* este oare din bg. *свободен* sau din rom. *slobod*?). Dar ce vom face cu *veselnic*, pentru care nu se găsește paralelă în slavă, nici substantivală, nici adjectivală? (Să-l derivăm de la *veselie*?) În copilărie, în Moldova, am auzit spunîndu-se *grozavnic*.

Lucrurile acestea mă fac să mă mai gîndesc la cele ce le-am spus în ER, p. 92, despre adjectivele formate cu sufixul *-os*, de tipul *adîncos*. Am exprimat acolo îndoieli asupra formării unora dintre ele de la adjective și iarăși, în unele cazuri, voi fi avut dreptate. *Mișelos* ar putea fi format de la *mișelie* (dar și de la *mișel*), ca *bucuros* de la *bucurie* (deși *bucuros* mi se pare mai probabil pornit de la primitivul **bucur*); *sălbăticos* se poate explica și prin *sălbăticie* și prin *sălbatic*. În ultimele două exemple au putut interveni și verbele, de vreme ce *strălucos* nu poate porni decît de la *străluci*. Dar sînt exemple de derivate în *-os* care nu au alături decît adjective : *blegos*, *căldos*, *hîdos*, *șodos*, *udos*, *umedos* (*umejos*, *umezos*). Sufixul *-os* adaugă o nuanță intensivă, eventual de ironie (am auzit astfel zicîndu-se *tetribilos*).

LEXIC

abțigui

În ER, p. 51, am explicat prin germ. *Abzug* pe *a abțigui* „a înșela”, „a bate”, refl. „a se îmbăta”. Cuvîntul este mai răspîndit decît credeam eu : găsim *apțiguit* „amețit de băutură, afumat, cherchelit” din Balș (LR, VIII, 1, p. 61); *abțaiig* „lucru de puțin folos; acte fără mare valoare cu care cineva încearcă să cîştige o cauză” și *abțaiigui* „a se judeca, a intenta proces”, *abțaiiguială* „acțiunea de a abțaiigui; morală, ceartă” din Rădăuți (*Lex. reg. I*, p. 97); *hapțugui* „a fura; a specula mărfuri; a aranja ceva” din Rădăuți (*Lex. reg. I*, p. 117); *abțigui* „a se îmbăta”, *abțiguit* „beat, chefuit”, cu variantele *abțugui*, *abțuguit* (Udrescu).

În AUT, 1965, 3, p. 111, Ștefan Binder explică pe *abțaiig* prin germ. *Akzept*, iar pe *hapțugui* ca derivat de la *abțaiig*.

Între timp am văzut altă posibilitate de explicare. În tinerețe am auzit adesea zicîndu-se (*a face*) *hapțighevezn*, de obicei la adresa evreilor, cu înțelesul de „afacere necorectă, înșelăciune”. Mi se pare clar că era vorba de verbele germane *gehabt und gewesen*. Vorbitorul necunoscător al germanei le-a dat sensul care îl interesa pe el (vezi, mai sus, *Înțelesul cuvîntelor expresive*). De aici s-ar putea să fi apărut, prin scurtare, *abțig-*, rădăcina lui *abțigui*. Evident, s-ar putea să se fi amestecat și *Abzug*.

agina

În *Dicționarul* lui Scriban găsim *a agina* (Olt.) „a înceta, a sta”, cu exemplul *vîntul a aginat*, iar pentru origine se compară magh. *ágyalni*, *ágyazni* „a face patul”, apropiere vizibil forțată

(Tamás nu inserează cuvîntul). Udrescu îl are cu două înțelesuri: „a se da cu binișorul pe lingă cineva, a se linguși, a acira” și „a întîrzia dimineata în pat, a lenevi, a atîrna”. Cele două înțelesuri nu sînt tranșant despărțite, de vreme ce *a acira* înseamnă „a întîrzia” (DA). În orice caz, cuvîntul aduce prea bine aminte de *acina* ca să-l pot trece cu vederea. Pe acesta din urmă, consemnat de mine la Reviga (Ialomița) acum aproape 60 de ani (vezi BPh., V, p. 158), l-am pus în legătură cu *acera*, *acira*. *Acina* se spunea despre lună cînd răsărea după apusul soarelui și eu l-am interpretat ca „a aștepta”. Poate că ar fi fost mai aproape „a întîrzia”. Vezi *acira* „a stărui” din Rîmnicu-Vilcea (*Lex. reg. I*, p. 74); Udrescu îl folosește foarte des în definiții (am numărat 14 exemple), ceea ce arată că verbul îi este foarte familiar (dealtfel e inserat și în DLRM).

În orice caz, *agina* din Argeș pare a fi același cuvînt cu *acina* din Ialomița. Lucrul este cu atît mai interesant cu cît astăzi numai cu greu mai poate fi reperat la Reviga (vezi Rom. lit. din 9.VIII.1973, p. 12).

aliant

În texte mai vechi apare pentru *aliat* varianta *aliant* (vezi exemple în DA). S-ar putea părea că e vorba de o deformare a lui *aliat* sub influența participiilor prezente latinești, în genul lui *premiant* pentru *premiat* (nu dau exemplul *adresant*, deoarece acesta nu este pur și simplu corupt din *adresat*, ci s-a amestecat și germ. *Adressant*, care, ce e drept, înseamnă „trimițător”, nu „destinatar”). Cred însă că nu aceasta e explicația adevărată: mai probabil mi se pare că avem în *aliant* o formă refăcută din *alianță*.

alo

Dicționarele noastre îl explică din francezește. Se poate să fie just, dar francezii nu prea îl folosesc cînd vorbesc la telefon. S-a mai răspîndit la noi, ca interjecție, și în afara conversațiilor la telefon, pur și simplu pentru a striga pe cineva. Cu această întrebuintare vine sigur din nemțește și din ungrește (în francezește nu există): am asistat la răspîndirea acestei interjecții prin anii 1930—1940, în mare parte prin romanele traduse (și pentru englezescul *hello*).

ancontra

La Valentin Gr. Chelaru, BPh., IV, 106, *a se ancontra* „a se lua la ceartă” e declarat franțuzism de mahala. Desigur, nu voi fi de acord cu termenul *franțuzism* (vezi LR, XV, p. 219), dar cuvîntul nici nu vine din francezește, unde, pe cîte știu, **encontrer* nu e atestat (cel mult ar putea fi vorba de un cuvînt francez format în România, vezi p. 19 u.). Nici L. Spitzer, BPh., V p. 183, nu rezolvă problema trimițînd la fr. *rencontre*. De fapt, *ancontra* e o simplă variantă a lui *încontra*, atestat în DA și, cel puțin în primele decenii ale secolului nostru, răspîndit la țară (l-am auzit adesea în tinerete la Reviga, vezi BPh., V, p. 166; vezi și Iorgu Iordan, BPh., V, p. 181). Vezi și derivatul *încontreală*, BPh., VII—VIII, p. 135.

Cred că *încontra* nu e derivat de la *contra*, cum zice DA, ci de la substantivul *contră* „ceartă” (BL, VI, p. 142 u. și 153 u.). Cu toate diferențele formale, cred că avem același verb în *a se încondura* (*încondora*, *Lex. reg. I*, p. 54). Dacă reiau aici discuția este pentru a nota o serie de variante care par a se explica prin încrucișări cu *chior*: *chiondora* (cu o serie de derivate) și *închiondora* (de asemenea cu derivate) la Udrescu, *chiondorî* și *condorî* la Scriban (care trimite, pentru derivatul *chiondorîș*, *condorîș*, la magh. *kondoros* „încrêtit”; Tamás nu inserează cuvîntul), *închiondorî* la TDRG și CADE, *ciondorîș*, în *Lex. reg. I*, p. 113.

artor

În *Gl. reg.*, p. 14, e inserat cuvîntul *a'rtor* „plug”, întilnit într-o urătură: *Domnul cînd a cuvîntat, Artorul pe loc a stat*. I se dă ca etimologie lat. *aratrum*, fără să se explice diferențele fonetice. Ce trebuia să devină *aratrum* se poate deduce după forma aromână *arat*. Părerea mea este că accentul a fost notat greșit, trebuia scris *arto'r* (metrica permite această accentuare), și avem pur și simplu de-a face cu *arător*, cu sincopa lui *ă*. Dacă nu e nume de agent, poate fi acceptat și ca nume de instrument.

aschimodie

În LR, XIV, p. 557, N. Păduraru înregistrează cuvîntul, întilnit la Constanța cu sensul de „persoană slabă și urîtă”, explicîndu-l prin gr. *ἀσχημος* „urît”. Bănuiesc că trebuie să por-

nim de la un adjectiv ἀσχημώδης, pe care nu l-am găsit atestat, dar care poate fi foarte bine format în grecește cu -ώδης (vezi paralele în ER, p. 137). La Dimitrakos se găsește ἀσχημάδι.

În BPH., IX, p. 116 u., acad. Iorgu Iordan citează cuvântul *hazmodie*, întâlnit la M. Sorbul: — *Ei, bată-te noroacele de băiet, mare hazmodie mai ești și tu*, notînd că sensul nu pare a concorda cu cel dat de Scriban: *hazmodie* „căscătură, hiat, sunet discordant”. Bănuiesc că la Sorbul *hazmodie* este o alterare a lui *aschi-modie*. În treacăt fie zis, Scriban greșește cînd trimite, pentru finala *-odie*, la *tragedie*, deoarece acesta e compus cu -οδ- „a cînta”.

auzi

La TDRG și în DA găsim, fără explicație etimologică, verbul *a auzi* cu înțelesul de „a miroși”. Vezi acum și *Lex. reg. II*, p. 124, din Bucovina. Dumitru Ahrițculesei din Buzău îmi scrie că cunoaște, din comuna sa natală, Cîndești, județul Botoșani, cuvîntul cu acest înțeles și știe că așa se zice și în ucraineană (comuna e compusă din șase sate, iar în două dintre ele se vorbește și ucraineană): *mo мнeco cu uye* „carnea aceea s-a alterat (miroase)” ; *ymu мурцем* „miroase a mort, miroase mortul”.

avanisi

Valentin Gr. Chelaru, în BPH., IV, p. 106, explică verbul *a se avanisi* „a se plictisi” prin gr. ἀβανίζω „a calomnia, a acuza pe nedrept”. La p. 154 a aceleiași reviste, acad. Iorgu Iordan socotește că e mai curînd vorba de un derivat românesc de la *avan* „cumplit”. Părerea mea este că e o variantă a lui *afanisi* „a distruge”, pentru care vezi forma *a se afinisi* „a se plictisi”, notată de mine la București (BL, IV, p. 65). Adaug acum și un exemplu din Gh. Brăescu (*La clubul decavașilor*, București, 1965, p. 222): *m-ai afanisit*.

azevedii

Atestat în *Lex. reg. I*, p. 40 (Oltenia), cu înțelesul de „a (se) adăposti”. Este, evident, derivat de la *zăvadă* „adăpost pentru vite” (CADE).

azîr

Cu sensul „gata”, atestat în GS, VII, p. 246, și în *Lex. reg. I*, p. 40 (ambele din Oltenia). Din tc. *hazır*, cu același înțeles.

baletist, baletistă

Baletist mi se pare foarte nou, în tinerețe n-am cunoscut decît femininul *baletistă*. După cit pot vedea, mai apare numai în bulgărește (dicționarele bulgare nu dau decît masculinul, *baletnucm*), care e explicat de BEP prin francezul *balletist* (sic!). Înainte de a publica nota despre germanul *Balletteuse* (BL, II, p. 241; vezi și aici mai sus, p. 19), am stat de vorbă asupra acestui cuvînt cu fostul meu profesor Jules Bloch, căruia i l-am tradus în franțuzește prin *ballétiste*, ceea ce l-a surprins: mi-a atras atenția că un astfel de cuvînt nu există în franțuzește (se zice *danseuse de ballet*). Avînd în vedere frecvența sufixului *-ist* în românește și faptul că opera e mai veche în România decît în Bulgaria, aș fi dispus să cred că *baletist* a fost luat de bulgari de la noi și nu invers. Îmi face impresia însă că în bulgară este mai vechi decît în română. Rămîne, bineînțeles, posibilă și ipoteza unei creații independente în ambele limbi.

bancă¹

Bancă¹ „scaun” e explicat de DLRM, copiind ca de obicei pe CADE, prin fr. *banc*, fără nici o vorbă despre diferența de terminație și de gen. DA îl explică prin it. *banca*, dar dă și varianta *banc*, explicată prin germană. Ciorănescu, care tratează pe *bancă¹* și *bancă²* împreună, pornește de la it. *banca*, fr. *banque*, cu adaosul că varianta *banc* reproduce exact fonețismul francez, apoi notează că toate derivatele sînt împrumuturi directe: *bancar*, *bancher* etc., din italiană, franceză etc. (dar it. *banchiero*, fr. *banquier* trebuiau să devină **banchier*). Scriban pune și el ambele sensuri împreună și trimite la mai multe limbi: italiană, franceză, germană, greacă, rusă.

Ca de obicei, pentru noțiuni de acest fel, nu vom porni direct de la franceză, și nici măcar de la italiană, ci trebuie să avem în vedere un intermediar într-o limbă mai apropiată de

noi. Bulgara are forma *банка*, pe care PCBKE o explică prin germană, iar BEP prin română sau prin italiană. Pentru mine nu încap aici o îndoială că atât forma bulgară, cât și cea română (eventual una prin intermediul celeilalte) provin din greacă, unde se cunosc două variante, desigur numai grafice *μπάγκα* și *μπάνγκα*; în românește forma populară *bangă* a fost multă vreme folosită și mi se pare sigur că e mai veche decât cealaltă. Ea reproduce pronunțarea grecească, iar *bancă* a fost refăcut sub influența occidentală.

bancă²

Cu înțelesul de „instituție economică”, *bancă* e explicat de DLRM prin it. *banca* (fr. *banque*), iar derivatul *bancher* fără ezitare, prin fr. *banquier* (evident, greșeală de tipar pentru *banquier*). Și aici urmează fidel pe CADE. Se știe însă că italienii sînt bancheri mai vechi decît francezii și că fr. *banquier* e împrumutat din italiană. DN e deci mai corect: < fr. *banquier* it. *banco*. DA trimite tot la it. *banca*, iar pentru raportul cu *bancă*¹, conferă gr. *τραπεζιτης* „zaraf” din *τράπεζα* „masă”. Ca și în cazul lui *bancă*¹ și poate mai mult încă aici, trebuie să ne uităm întîi la limbile vecine. Bulgara are *банка*, cu derivatul *банкер*, explicate de PCBKE, primul prin italiană, al doilea prin franceză. BEP, care tratează pe *bancă*¹ și *bancă* împreună, semnalează varianta mai veche *банкер*. Românii cunosc și ea formele populare *bangă*, *bangher*, evident mai vechi (de aici și numele de familie *Banghereanu*?), care se explică prin greacă: *μπάγκα*, *μπάνγκα*, *μπανγκ(ι)έρης*, dar trebuie amintită și forma turcească *banker*. Și aici au fost fără îndoială folosite la început numai formele cu *g*, apoi cele cu *k* au venit odată cu influența occidentală.

batichi

Găsim la Udrescu cuvîntul *batichi* „arendă”, cu varianta *batie*. Pare simplu de spus că e același cu *embatic*, inserat în dictionarele noastre și explicat de TDRG și Ciorănescu prin gr. *ἐμβατικόν* (*δικαίον*); Scriban notează gr. *ἐμβατικα* și *ἐμβατικα* iar DLRM, *ἐμβατικόν*, forme care explică, în ce privește finala, varianta citată de Udrescu. Dar cum a dispărut silaba

inițială? Presupun că a fost confundată cu prepoziția *ἐν* „în”, care a fost tradusă, astfel că s-a zis *în batichi* în loc de *embatichi*.

bănieuță

La cele 4 exemple de diminutive terminate în *-cuță* formate de la substantive terminate în *-iț(ă)* (ER, p. 38), trebuie adăugat un al cincilea, *bănieuță* de la *baniță* (atestat la Udrescu).

bărbătuș

Se numește așa masculul unor specii de viețuitoare. TDRG notează că e vorba de animale mici, de unde ar reieși că diminutivul se justifică prin dimensiunile acestora. DA crede că e vorba de animale la care masculul nu are un nume aparte, ceea ce pare o lapalissadă: acolo unde există un nume specific (*cocoș*, *bou* etc.) se înțelege că nu mai este nevoie de altceva. Istoria cuvîntului pare ceva mai complicată. Femela, fiind de obicei mai mică decît bărbatul, este numită cu un diminutiv, *femeiușcă*, și acesta ajunge să fie folosit chiar la speciile de dimensiuni mari. Prin analogie, bărbatul, deși nu e mic, este numit *bărbătuș*. Avem deci aici un caz de etimologie multiplă de felul celor discutate în SLG, p. 68.

băț

În expresii ca *a fi băț*, *a se ține băț* (Udrescu, s.v. *băț*), nu avem substantivul *băț*, ci o „deraiere” pentru *bine* (vezi articolul meu citat aici mai sus, p. 12, și reprodus în *Scrieri de ieri și de azi*, p. 161 și urm.).

bergheli

În CL, IX, p. 141–143, Pia Gradea discută cuvîntul *bergheli*, *beregli* „a se ofili (despre o floare)”, fig. „a se urîți din cauza bătrîneții (despre o femeie)”, înregistrat la Șieu-Măgheruș, și îl explică prin săsescul *brägeln* „schmören, rösten”, care, eventual, ar fi la rîndul său împrumutat din rom. *pîrgăli* sau din magh. *pergel*. Scriban socotește că *bergheli* este o variantă a lui *derveli*, pe care însă îl explică nu numai ca derivat de la *dîrvală*, ci și ca variantă a lui *terfeli*. Nu am o explicație

proprie pentru *bergheli*, dar în tinerețe am auzit de multe ori în București spunându-se *s-a berghelit* despre o femeie marcată de bătrînețe, de aceea cred că ar trebui găsită o etimologie care să fie valabilă și pentru zona bucureșteană.

bia

Formă de adresare a unei femei către altă femeie, înregistrată (fără etimologie) în CADE pentru Oltenia, la Udrescu și mai găsim un citat din „Viața românească” la Scriban două exemple la Scurtu, p. 276, n. 2. Pare să fie o scurtare a lui *biată*, care se va fi întrebuițat mai întâi pentru persoana III-a, fără nuanță peiorativă (în MCD, p. 248, e înregistrată din Transilvania, *biata* masculin!). Un semn că e așa găsim în masculinul *biedel* „sărmanul”, înregistrat de Udrescu, numit despre animale (?), și pronunțat *bi-e-* (?). În AUT, VI, p. 270, V. Frățilă pune alături formele *bedă*, *biedă* „nevoie, necaz, pacoste, calamitate”, pe care le explică prin reflexe ale cuvântului slav care în vechea slavă e atestat sub forma *бѣда*, dar nu se justifică vocalismul. O scurtare la fel cu cea pe care o văd aici mai găsim în *aboa* „strigăt cu care se abat vitele” (Udrescu), care pare neîndoios că e format cu *boală*, termen ocară pentru vite.

blacheu

DLRM inserează cuvântul sub forma *placheu*, potrivit cu etimologia pe care i-o dă: fr. *plaqué*. DN îl trece la *blache* menținând aceeași etimologie și fără să dea vreo explicație pentru schimbarea consoanei inițiale. Pe cât pot ști, în franceză nu se zice *plaqué* la obiectul în discuție: în tinerețe am auzit adesea pronunțându-se cu *b-*, dar în dicționare cuvântul nu e inserat sub nici o formă. Este vorba de un cuvânt englezesc *blackey*, care are la bază un nume de persoană, desigur al celui care a lansat obiectul.

bostană

Alături de *bostan* „dovleac”, cunoscut mai ales în Moldova, există *bostană* „loc cultivat cu pepeni verzi”. În D.

apare, cu acest sens, *bostan*, din Banat, cu adaosul că de obicei se zice *bostană* (vezi și *Glos. dial. Olț.*, p. 9). Originea indicată este tc. *bostan* „grădină de legume” sau scr. *bostan* „grădină de pepeni” (Gămulescu nu înregistrează cuvântul). Pare totuși curios că s-a recurs la un feminin (ar fi fost de așteptat un neutru) și mai ales că nu s-a socotit suficient derivatul *bostănărie*, format normal în românește. Cred că pentru *bostană* trebuie să pornim mai curînd de la gr. *μποστόν* „grădină de pepeni”, care în grecește se explică perfect prin tc. *bostan*.

bravo

După dicționarele noastre, vine din it. *bravo* (DA, CADE, Scriban) sau din fr. *bravo* (DLRM: diferența de accent n-a reținut atenția autorului; DU și TDRG nu dau etimologia). Apriori nu pare probabil ca un astfel de cuvînt, devenit de mult popular la noi, să fi venit direct din italiană și mai ales din franceză. Nu știu de unde s-a luat obiceiul ca atunci cînd cineva îți spune *bravo* să-i răspunzi *bravo se zice la măgari*, dar instinctul îmi spune că e ceva oriental. Pe de altă parte, se neglijează existența variantelor *brava* (popular, cel puțin în Moldova) și *bravos* (familiar), ambele, ce e drept, învechite astăzi.

Brava e înregistrat de TDRG în expresia populară *brava fic*, *Nastăsie* (o cunosc și eu din Moldova), la care adaugă un citat din „Sezătoarea” (tot din Moldova); alte exemple se găsesc în DA și în DLRLC. Vezi și Pitaru Hristache, *Povestea mavroghească*, București, f.d., p. 48:

*Brava, Mavrogheeni, brava,
Altul ca tine mai sta-va?*

Bravos era folosit curent în tinerețea mea. E înregistrat în DA, după Caragiale, iar în DLRLC, după Ion Pas; varianta *bravosu*, în DA, după Gorjan. *Bravissimo*, atestat în DA și cunoscut mie și din vorbire, este, evident, din italiană.

Dicționarele nu-și fac nici o problemă din existența variantelor. *Brava* mi se pare neîndoios luat din rusește, cum arată pronunțarea vocalei finale. Pentru *bravos*, cheia ne-o dă varianta *bravosu*, neglijată pînă acum: este fără îndoială gr.

μπράβο σοῦ „bravo ție” (formula cu care am tradus este desigur un calce după greacă). Suprimarea lui *-u* se explică poate ca cauza depărtării accentului, dar poate și prin confuzie cu artelele *-u(l)*.

Cit privește forma generalizată azi, *bravo*, ea are paralele în gr. *μπράβο* și în bg. *bravo*.

budincă

În lista cuvintelor formate cu sufixul *-incă*, prezentată în ER, p. 34—38, trebuie adăugat *budincă* „vas de lemn cu apă caldă, pentru transportul apei de băut”, înregistrat în *Lex. reg.* I, p. 17, din raionul Șomeș-Mare. Este, evident, din familia lui *budăi*.

bulancă

Glosat (în *Lex. reg.* I, p. 17) prin „femeie de moravuri ușoare”. Pentru etimologie, vezi *bul*, *bulan*, BL, II, 131.

bușuma

În ER, p. 66, am discutat pe *bușuma*, care de la înțelesul de „a freca căii cu șomoiogul” (vezi V. Em. Galan, *Bărăganul*, I, p. 303 : *Să-ți buciume armăsarul*) a trecut la „a bate îndesat cu pumnii, fără a lăsa urme” (vezi și *Lex. reg.* I, p. 76 : *a bușuma* „a bate pe cineva rău de tot” — de la Rîmnicu-Vilcea). O paralelă semantică ne este oferită de *a țesăla*, care înseamnă „a bate” (TDRG).

calamita

În „Scînteia” de la 12.VI.1963, p. 1, col. 7, se găsește expresia *locurile calamitate*. Este limpede că avem de-a face cu un participiu de la un verb *a calamita*, pe care nu l-am găsit atestat nicăieri, eventual cu un participiu format direct de la substantivul în *-tate*. În orice caz, avem aici o formație regresivă, constituintă un exemplu de adăugat la lista din ER, p. 105—106.

cancelarie

Dicționarele noastre (cu excepția lui Scriban) scapă repede de acest cuvînt : nemaivorbind de cele care nu dau nici o etimologie (TDRG, DU), observ că DA îl explică scurt ca neologism din latinește, CADE din rus. *канцелярия*, iar DM din it. *cancellaria*, fără nici o vorbă despre nepotrivirile fonetice, nici despre variante. Acestea sînt foarte numeroase : *canțelarie*, *canțelerie*, *căntelarie*, *căntălarie*, *căntălare*. Scriban vede în aceste lucruri, după părerea mea : cuvîntul a fost introdus prin rusă, apoi, mai tîrziu, latinizat. Ciorănescu declară că e inutil să facem apel la rusă și pornește de la latinescul *cancellarius*. Dar cine și de ce l-ar fi introdus la noi, unde nu corespundea nici unei funcții? Nici o sursă mai veche nu prezintă forma *cancellarie*. Fără îndoială, trebuie să pornim de la rus. *канцелярия* pentru textele administrative și în general literare, iar pentru cele populare de la ucr. *канцелярия*. Pe lingă că nu avem atestată, în limba mai veche și în variantele populare, baza *cancelar-*, un derivat românesc în *-ie* trebuia să aibă accentul pe *i*. Aș face apel și la magh. *kancellária*, dar, pe cit se pare, nu avem atestări mai vechi din Ardeal (Tamás nu înserează cuvîntul). În secolul al XIX-lea a intervenit influența formelor scrise, latină, italiană (poate chiar franceză), care a transformat *cancelar-* în *cancell-*, a readus vocalismul primitiv, păstrînd accentul existent. Avem deci un caz tipic de etimologie multiplă.

cangrenă

Dicționarele noastre citează forma *cangrenă* ca o variantă a lui *gangrenă*, fără nici o explicație (Scriban declară „falsă” forma cu *c-*). În RRLi., XII, p. 457, recenzînd BEP, am notat că la *кангрена* ar fi trebuit să spună ceva și despre rom. *cangrenă*. Dar *c-* e mult mai răspîdit : prima atestare în franceză e cu *c-* (Dauzat-Mitterand-Dubois, s.v. *gangrène*); vezi apoi it. *cancrena*, tc. *kangren* și în sfîrșit, cel mai important, gr. *καγγραινα*. Cel puțin pentru limba noastră, dacă nu și pentru celelalte, originea trebuie văzută în limba greacă.

casac

Un corespondent din Constanța, Dumitru G. Georgescu, îmi scrie că nu a găsit în dicționar cuvântul *casac* „haină lungă de postav (bătut la dimie), fără mînece, pe care o purtau bătrînii, în zile de sărbătoare mai cu seamă”. DA îl are, de la Hasdeu, cu definiția „haină bărbătească nedefinită”, iar ca explicație se adaugă: „Poate că e ortografiat greșit în loc de *cazac*, cf. *cazacă*”. Constatăm acum că nu e nici o greșeală.

chibrit

În Cimpia Dunării (și la București) *chibrit* înseamnă și „cutie de chibrituri” (vezi BPh., V, p. 160 și 180). După cit pot constata, în turcește nu există acest înțeles (*kibrit*, în afară de înțelesul de „chibrit”, îl mai are pe acela de „pucioasă”). El există însă în bulgărește, unde, după dicționar, este chiar principalul sens al cuvântului. Pentru „chibrit” se zice, ca și în Muntenia, „băț de chibrit”: *кубрумѣна клечка*. Pare deci clar că formulele muntenesti vin din bulgărește.

chisog

Apare în *Gl. reg.*, cu definiția „pămînt care se bate sub casă, nisipeală”, și e declarat derivat de la *chisa* (regional pentru *pisa*) cu sufixul *-og*. Îl regăsim însă sub forma *chisoc* „pietriș amestecat cu nisip” și sub forma *pisoc* „nisip întrebuintat la tencuit”, „nisip întrebuintat la drumuri și la tencuitul caselor” în *Lex. reg.* II, p. 123; 108; 112. Este clar că vine din ucr. *pisok* „nisip”, și chiar în *Gl. reg.* găsim *pisoc* „nisip”, explicat prin ucraineană.

chisoii, chiștola

Primul înseamnă „lapte bătut” (*Lex. reg.* II, p. 22), la Rîmnicu-Vilcea, al doilea „a acri sau a săra prea mult o mîncare” (*Lex. reg.* II, p. 58), la Sibiu. Ambele par a fi în legătură cu sl. *kys-* „acru”, de unde avem și pe *chiseliliță*, iar în Moldova pe *chișleag*.

ciumurlui

În DA, acest cuvînt este inserat cu înțelesul de „a-și strica stomacul” și e explicat prin magh. *csömörlik* (vezi acum Tamás). Într-un adaos, se arată că Damé inserează și înțelesul „a se murdări pe bot (mai ales despre animale)”, pe care DA îl consideră suspect. Dacă sensul acesta se confirmă, atunci cuvîntul este de altă origine (deci omonim cu celălalt), anume din turc. *şamurlu* „plin de noroi”.

cîrmiziu, portocaliu, tuciuriu etc.

Numele de culori formate cu sufixul *-iu* ar putea fi explicate în românește: *gălbui*, *verziu* etc. (vezi Fulvia Ciobanu, SMFC, VI, p. 75). Dar cînd radicalul este turcesc, pare mai probabilă formarea în turcește. DA pornește pentru *cîrmiziu* de la tc. *kırmızı*, pe cînd DLRM, atît de neîncercător de obicei în facultatea limbii noastre de a forma cuvinte din elemente moștenite din latinește, explică îndrăzneț pe *cîrmiziu* din rom. *cîrmîz* + suf. *-iu*. Tot așa, *portocaliu* e explicat de DLRM prin *portocală* + *-iu* (la fel Ciorănescu), deși *πορτοκαλλός* există în grecește. Evident, siguranță absolută nu putem avea, dar mi se pare mai probabil împrumutul, mai ales dacă ținem seamă de faptul că în trecut portocala nu putea fi prea răspîndită la noi. *Țiliachiu* e explicat de DA, DLRM și Ciorănescu prin gr. *λουλάκι*; desigur, aici explicația prin română e jenată de finala *-chiu*, nu *-ciu*, totuși CADE și DU, care nu dau nici o etimologie, par a lăsa să se înțeleagă că formația e românească. Sigur TDRG face apel la tc. *leylâki*.

Pe *tuciuriu*, DLRM îl explică de la pluralul *tuciuri* (dar cine și pentru ce ar fi întrebuintat pluralul în mod obișnuit?). N-ar mai fi rămas decît să explice și pe *plumburiu* prin pluralul *plumburi*, dar pasul acesta nu l-a făcut, ci a notat *plumb* + suf. *-uriu*. Un asemenea sufix există: de la *alb* s-a format *alboare* și de la acesta *alburiiu*, care a fost înțeles ca derivat de la *alb*; după acest model, s-a putut forma și *plumburiu* de la *plumb* și *tuciuriu* de la *tuci*, fără să fie nevoie să pornim de la plural. (Vezi Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968, p. 53.)

Faptul acesta îmi dă curaj să încerc o explicație pentru *cafeniiu*, explicat în DA (urmat de DLRM) prin *cafea*, influențat

de *castaniu*; dar acesta din urmă nu poate fi considerat prea vechi, castanul nefiind familiar pentru români în secolele trecute. Aș fi fost dispus să văd aici o modificare a temei, *cafen-* pentru *cafe-*, pornindu-se de la *cafenea* (baza acestuia, în turcă, este un compus cu *hane* „casă”). Mai curînd însă mă gîndesc la influența lui *gălbeniu*, care e în paralelă cu *gălbui*, *gălbui*.

Cafeniu la rîndul lui va fi influențat pe *căcăniu*, cum propune CADE; cuvîntul e înregistrat și de Udrescu; în orice caz, e cunoscut în Muntenia, în graiurile familiare. Dar atunci ar trebui atras în discuție și *căcănar*, pe care DA îl explică neconvîngător ca disimilat din *-ărar*.

cloapete

Alături de forma normală de plural, *clopote*, în Muntenia circulă și forma *cloapete*, neexplicată pînă acum, după cîte știu; *o* accentuat nu se diftonghează înainte de alt *o*, iar *o* neaccentuat nu se transformă, normal, în *e*. Trebuie să pornim de la faptul că *t*, la plural, este muiat, deci el face să se moaie și *p*, iar *o* între două consoane muiate devine palatal. Odată ce *o* a devenit *e*, avem justificarea pentru transformarea lui *o* accentuat în *oa* (cf. *fuiere*, *picere*, în *Tend. act.*, p. 44).

comision

În ER, p. 42—51, am susținut că substantivele feminine franțuzești și-au păstrat genul cînd au fost împrumutate în românește, iar acolo unde în locul femininelor originare găsim neutre, e vorba de elemente care ne-au venit printr-un intermediar rus, grec etc. Indiciul cel mai convingător mi s-a părut a fi faptul că pentru toate neutrele găsim paralelă masculină într-una din limbile vecine, explicabilă prin aceea că s-a pornit de la forma franceză pronunțată, terminată în consoană. Mi-au scăpat atunci din vedere substantivele franceze formate cu sufixul *-ion*, paralela românească fiind cu *ie*, *-iune*, dar uneori și cu *-ion*.

Mi-a atras atenția situația cuvîntului *comision*, pe care CADE, DLRM și DN îl explică prin franceză, DA și Scriban prin germană și franceză, iar Ciorănescu numai prin germană.

Le-am trecut în revistă pe toate celelalte, orientîndu-mă după DI:

condițion e din germană (DA);

divizion e din franceză după CADE, din franceză și rusă după DN, din rusă după Scriban și DLRM;

legheon, *ligheon*, evident din slavonă;

ocazion, din germană (DLR);

pension ar fi din franceză după CADE, DN și Ciorănescu, după franceză după DLRM, din franceză, germană și rusă după DLR, din rusă și germană după Scriban;

provizion, din germană (CADE, Scriban, DLRM);

secesion, din germană (CADE).

Poate într-o situație ușor diferită se găsesc cele care în franțuzește nu-l păstrează pe *i* din sufix, ceea ce face mai grea transpunerea în românește cu *-ie* sau *-iune*:

fason, franțuzism după DA, din franțuzește în toate celelalte dicționare; există însă în rusește.

combinezon, franțuzism după DA, din franceză în celelalte dicționare; există în rusește;

rezon, din franceză după CADE și DU, franțuzism după DLRM, din rusă după Scriban;

sezon, din franceză după DU, DLRM, DN (lipsește în CADE), din rusă și franceză după Scriban.

Situația la toate aceste cuvinte este deci aceeași ca la cele pe care le-am discutat în ER, peste tot există într-o limbă vecină o formă terminată în consoană care a putut servi de model pentru română.

În aceste condiții pare natural să admitem și pentru *comision* originea germană, sugerată de altfel și de atmosfera creată în jurul cuvîntului în deceniile trecute.

conteni

Pînă acum, acest cuvînt a fost explicat în două feluri, dar în orice caz ca fiind de origine latină: prin lat. *contineo* (TDRG, CADE, DLRM); it. *contenere*, printr-un intermediar bizantin (DU); CDDE trimit la *ținea*; prin lat. **cunctinare* (Pușcariu, DR, I, p. 226—230, DA); Scriban, pe cît înțeleg, încearcă să combine cele două propuneri. Pușcariu, *art. cit.*, combate ideea lui Cihac (II, p. 651) că s-ar porni de la bizant. *κονταίνειν*, *κοντινείν*, pentru că în *Ps. Sch.* și în *Cod. Vor.* cu-

vîntul apare cu r. REW, 2391 a., admite explicația prin **cunctinare* și combate pe Iorgu Iordan, care, în Arh. Iași, XXIX, p. 529, n-ar fi ținut seamă de faptul că forma veche e cu -a (vezi totuși BL, V, p. 94). TDRG, pentru schimbarea de conjugare, trimite la *cuceri* din *conquirere*, dar e reținut de păstrarea lui *o* neaccentuat; Ciorănescu de asemenea face rezerve din cauza dificultăților fonetice și morfologice. Pușcariu, DR, I, p. 226, se referă la „alte cazuri de *cu*-> *co*”, bănuiesc că la cele pe care aveam să le resping în ER, p. 24 urm. În exemplele ca *înconjura* din *încunjura*, schimbarea s-a produs întâi la persoanele la care *u* era accentuat, deci s-a zis *înconjur* / *încunjurăm*, ca *joc* / *jucăm*, apoi *încunjurăm* a devenit *înconjurăm* prin analogie. Ar fi fost normal ca lat. *continere* să fie refăcut după *tenere*, deci persoana a 3-a să fie *contenit* și să devină în românește **cuține*, vezi fr. *contenir* la Dauzat-Dubois-Mitterand. În sfârșit, lat. *contineo* are multe nuanțe, dar nicăieri nu pare să însemne „a înceta”.

Avem în românește un verb *a conceni* „a pune capăt, a nimici”, cu derivatul *concenie* „sfârșit”, de origine slavă. La citatele din DA, se pot adăuga *concenii*, *concenie*, *Lex. Reg. I*, p. 90, *concenii* „a se odihni” și *concenie* în expresia *bată-te concenia*, la Udrescu, *concinii* în MCD, p. 20.

Presupun că este același cu *conteni*, la care *t* în loc de *č* s-ar explica prin hiperurbanism.

copaiță

Sensul acestui cuvînt este, după DA, „golmoz de scoartă de cireș uscată, . . . pe care o aprind flăcăii. . .”. Pentru etimologie, DA trimite la *copalță* „prăjină. . . servind, în vie, ca opritoare”, pentru care trimite mai departe la *copreală* „prăjină lungă”. Dar *copaița*, după definiția dată, nu e prăjină. Cred că e în loc de *vopaiță* (variantă la *opaiț*, vezi DLR), cu disimilarea primei labiale; vezi alte exemple propuse în ER, p. 27.

cost, costa

Tacit sau explicit, majoritatea dicționarelor explică pe *cost* ca postverbal de la *costa*, iar pe acesta din it. *costare*. Scriban și Ciorănescu trimit la italiană (primul și la franceză) și

pentru substantiv. DA introduce în discuție, pentru *cost*, și pe germ. *Kosten*. Mi se pare mult mai probabil că substantivul e împrumutat din greacă, unde se spune τὸ κόστος, iar verbul e format de noi, paralelă la *costisi*, împrumutat de asemenea din greacă.

coștei

În BL, IV, p. 75, am pus la îndoială explicația prin magh. *kastély* a cuvîntului *coștei* „casă”, întilnit în județul Ialomița (era vorba de casele salariaților unui moșier), și am propus să se aibă în vedere și bg. *кѣѣѣ* „casă”. L. Tamás (p. 276) a respins această apropiere. Constat acum prezența lui *coștei* „hambar pentru porumb” în comuna Hideaga din Maramureș (*Lex. reg. I*, p. 23) și sensul întilnit în Ialomița nu-mi mai pare atât de aberant. Cînd s-au construit casele de locuit s-au construit și magaziile. În satele care foloseau cuvîntul așa cum l-am cunoscut eu erau destui coloniști ardeleni, ceea ce se poate vedea și după o serie de paralelisme lexicale. De exemplu *foe* „vatră” (BPh., V, p. 164) apare și în Făgăraș (*Lex. reg. I*, p. 91); *flaner* (BPh., ib.) e cunoscut în Transilvania, iar după Tamás ar fi de origine maghiară (vezi și *un flanel* în „România liberă”, 23.III.1967, p. 3, col. 5).

crancău

În ER, p. 77-78, am explicat pe *cranca* (cu derivatul *crancale*) prin ucr. *граніта* „granită”. Mi-a scăpat atunci o amplă notă publicată de acad. Iorgu Iordan în BPh., I, p. 132-134, despre *crancău* (*umbli crancău* „umbli ca și cum n-ai avea stăpîn”), pe care îl explică prin *crancon* „corb”. Este evident că această etimologie ar putea sta în picior dacă n-ar exista seria de sinonime adunate de mine (loc. cit.), care ne trimit la *cranca*. Scriban, care explică pe *cranca* prin *craina*, atașează aici și pe *crancău*.

Acad. Iorgu Iordan se întreabă de ce *cranca* e articulat și socotește că -a este mai curînd particulă adverbială. Dar paralelismul cu *laturile*, *holisturile* (ER, p. 102), *marginea*, *craina* arată că e vorba totuși de articol.

În legătură cu aceasta, cred că *huciu*, în *a umbra huciu marginea*, nu este „interjecția cu care se alungă păsările”, cum spune acad. Iorgu Iordan, *art. cit.*, p. 134, ci „pădurice”, „huceag”.

cumătru, cumnat, cuseru

Aceste trei nume de rudenie prezintă toate dificultăți pentru etimologie. Originea ultimă a tuturor este latină, dar *cumnat* are nevoie de explicații în ce privește înțelesul (deși același înțeles ca în românește apare și în celelalte limbi române și este atestat încă din latină), iar *cumătru* și *cuseru* prezintă dificultăți de formă.

Cel mai simplu din cele trei este *cumnat* < lat. *cognatus*. S. Pușcariu, DR, I, p. 425, vede o dificultate în faptul că grupul *mn* s-a păstrat aici, pe când în *mioară* < **agnelliola* și în *miață* < **ignitia* s-a redus la *m*. Trec cu vederea faptul că etimologiile sînt cel puțin discutabile (de ce am avea nevoie să reconstruim un **agnelliola*, nereprezentat în altă parte, când *mioară* se poate explica în românește ca derivat de la *mia*? DLRM a mers și mai departe și a suprimat asteriscul), dar cum n-a observat Pușcariu că în exemplele alese de el grupul *mn* s-a muiat, pe când în *cumnat* a rămas dur?

Cognatus, pornind de la sensul etimologic de „născut împreună”, ajunsese la acela de „rudă de singe”. În latina târzie, a trecut la înțelesul de „rudă prin alianță”. Cum se explică această schimbare? Cred că numai prin influența lui *compater*, *consocer* (și aceasta justifică tratarea lui *cumnat* împreună cu *cumătru* și *cuseru*). Când *compater*, *consocri* sînt colegi în calitate de tați, de socri, *cognati* poate ajunge să însemne colegi în calitate de fii ai cuserilor etc. Transformarea a trebuit să se petreacă la o dată destul de timpurie, căci în românește cuvîntul a devenit curînd inanalizabil, prin nerecunoașterea cuvîntului *nat* (în regiunile unde e păstrat are un sens destul de diferit de cel din latinește), ceea ce explică de ce prefixul a păstrat forma *cum-* (vezi SLG, p. 471).

În ce privește pe *cuseru*, este clar pentru oricine că provine din lat. *consocer* (CADE îl lasă fără etimologie, dar cf. CDDE); vezi, ca paralelă în greaca modernă, *συμπέθερος*, din *σύν* „cu” și *πε(ν)θερός* „socru”. Totuși o serie de amănunte fonetice nu sînt clare: de la *co'nsocer* ar fi trebuit să avem **cos-*

eru; dacă însă, așa cum se întimplă de obicei, grupul „muta cum liquida” a atras accentul pe silaba a doua, trebuia să se zică **cusoc'eru*.

Singura modalitate de explicare a formei noastre mi se pare că e, ca în atîtea rînduri, influența derivatelor: *incuscri*, *cuscrenie* etc. nu pun probleme nici în ce privește accentul, nici în ce privește schimbarea lui *o* în *u*. Totuși în cazul de față ar fi greu să admitem că derivatele erau în mîntea vorbitorilor mai prezente decît forma simplă. Cheia cred că ne-o dă situația sintactică. Dacă la verbe ca *cuprinde*, *cutreiera*, *cutremura*, *cuvini* etc. identitatea formală a prefixului *cu-* și a prepoziției *cu* nu are de ce să ne supere, pentru că prepozițiile nu se pun niciodată în fața verbelor, alta e situația substantivului, care se folosește adesea precedat de prepoziție. Admițînd că *consocer*, **consocra* au devenit, așa cum era de așteptat, **cusocru*, **cusocără*, nu exista nici un mijloc de a face distincție în vorbire între propoziții ca *a venit* **cusocru* și *a venit cu socru* sau între *asta e* **cusocra* și *asta e cu socra*. De aceea, imediat ce a apărut forma sincopată de la derivate și, accidental, a fost introdusă prin analogie sincopa și la forma simplă, ea a fost reținută și s-a generalizat, fiind folosită pentru a elimina o posibilitate de confuzie.

Pentru *cumătru*, *cumătră*, există două posibilități: sau se explică direct prin latină (*compater*, *commater*), sau provin din slavă (cum afirmă DU, CADE și, indirect, prin faptul că nu inserează cuvîntul, CDDE). Într-adevăr, în slavă apar formele *кѣмотръ*, *кѣмотра*. Ipoteza din urmă are însă împotriva ei faptul că toate numele de rudenie românești provin din latină: *bunic*, *cumnat*, *cuseru*, *fin*, *fiu*, *frate*, *gînere*, *mamă*, *mătușă*, *naș*, *nepot*, *noră*, *nun*, *soră*, *tată*, *unchi*, *văr* (Al. Rosetti, BL, VIII, p. 161); sînt slave numai unele forme laterale, ca *maică*, *maștîhă* (pe *nevastă* nu l-am considerat nume de rudenie, așa cum n-am admis pe listă nici pe *bărbat*, *femeie*, *sof*). Ce motive am avea să-l credem slav pe *cumătru*? Faptul că prezintă unele abateri de la normele fonetice românești? Rămîne să vedem dacă slava ne ajută să le lămurim și, în primul rînd, dacă nu prezintă și slava abateri de același fel.

Dificultățile prezentate de formele românești sînt următoarele: apar forme regionale, întîlnite și în texte arhaice, de tipul *cu'matră* (DA; vezi însă Rosetti, BL, VIII, p. 160); față de formele romanice primitive de declinarea a III-a, găsim

în românește *-u* la masculin și *-ă* la feminin; se mai adaugă prezența lui *ă* accentuat și dispariția lui *p* la masculin. Dar în general aceste puncte constituie dificultăți și pentru etimologia formelor slave.

În vechea slavă se poate explica *o* la masculin, nu însă și la feminin, căci *a* lung nu devine *o*; de asemenea face dificultăți dispariția lui *p* la masculin. Pe de altă parte, dacă pentru formele românești pornim de la slavă, nu se vede de ce *кѣмѣтърь*, *кѣмѣтра* au devenit *cumătru*, *cumătră* și nu **cmotru*, **cmoatră*. Pentru a explica pe *ă*, TDRG trimite la *cumpănă*, *sîmbătă* din v.sl. *кѣпѣна*, *сѣбота*; dar *sîmbătă* vine foarte probabil din latinește (ca și toate celelalte nume ale zilelor) și ambele cuvinte sînt accentuate pe inițială, ceea ce schimbă situația vocalei a doua. În sfîrșit, *т* de la început, după cît pot vedea, reproduce pe *u* din românește, nu pe *o* din latină.

Este neîndoielnic că cele două forme pentru genuri s-au influențat una pe cealaltă: *o* de la feminin se explică prin masculin, lipsa lui *p* la masculin se explică prin feminin (există în slavă și *кѣмѣтра*). La fel în românește vom explica prin influența femininului lipsa lui *p* și pe *ă* de la masculin (la feminin *ă* putîndu-se explica prin refacere după *e* de la plural). Nu e indispensabil ca schimbările pomenite să fi avut loc în română prin influență slavă.

Să trecem acum la explicarea formelor române prin latină. P. Skok, REtSl., X, p. 189, nr. 3, se pronunță contra originii slave a lui *cumătru*. El pornește de la v. rom. *cu'mătru*, care s-ar explica prin *compater* și care ar fi provocat refacerea lui *commater* în *co'mmater*, cu *a* neaccentuat devenit apoi în mod normal *ă*. (Cît despre forma actuală *cumătru*, ea s-ar explica prin influența derivatelor.) Dar o asemenea influență presupune neapărat că formațiile erau analizabile, și în cazul acesta tendința normală a limbii era să treacă accentul de pe prefix pe radical.

Pușcariu, DR, III, p. 395, crede că *cu'mătră* a păstrat pe *a* din *commater* (ca și cum în latinește ar fi fost *a* scurt). DA face o construcție și mai complicată, pornind și de la *commater*, care ar fi devenit *cumatră*, și de la *co'mmater*, care ar fi devenit **coamătră*, după care ambele forme s-ar fi amestecat pentru a da *cu'matră* și *cumă'tră*; cît despre *cu'mătru*, acesta ar veni de la *co'mpater*.

După Scurtu, p. 254, **compater* (de ce cu asterisc?) și *commater* au pierdut legătura cu *pater* și *mater*, pentru că acestea din urmă dispăruseră în latina balcanică. *Compater* s-a pierdut și a rămas numai *commater*; *-u*, *-ă* s-au introdus pentru a marca genul; *a* putea deveni *ă* numai cînd accentul era pe *o*, deci s-ar fi pornit de la **co'mmater*.

Dar dacă *pater* și *mater* mai existau în româna primitivă, trebuia să se zică **cupatre*, **cumatre*. Dacă nu, atunci trebuia să se ajungă la formele **cumpatre*, **cummatre* (cf. SLG, loc. cit.). E greu de crezut însă că *pater* și *mater* nu s-au păstrat cîtăva vreme, căci astfel de cuvinte nu dispar brusc.

Accentul pe *u* nu se poate în nici un fel explica în românește pornind de la latină. Avînd în silaba următoare grupul „muta cum liquida”, *co'mpatrem* trebuia neapărat să devină *compa'trem*. Dar pentru *commater*, cu *a* lung din latină, nici nu avem nevoie de nici o explicație pentru accentul pe *a*, căci era obligatoriu. Adăugarea unui *u* final la masculin și a unui *a* final la feminin, care constituie o inovație atît în română cît și în slavă, se poate ușor explica în ambele limbi, așa cum o face Scurtu, numai începînd din momentul în care *compater* nu mai are urmași: dacă pentru masculin și pentru feminin se folosește aceeași rădăcină, atunci trebuie neapărat diferențiat sufixul. Se poate vedea o paralelă în *nepot/nepoată* din lat. *nepotem*. În astfel de cazuri s-a putut porni în românește de la vocativ: *nepote* > *nepoate* a fost luat drept vocativ (cf. *cumnate* față de *cumnat*) și s-a refăcut un nominativ *nepot*; la fel de la nominativul **cumătre* s-a putut ajunge la *cumătru*.

După părerea mea însă, în cazul de față n-a intervenit atît pluralul (mai curînd vocativul) sau derivatele, cît influența reciprocă a masculinului și a femininului. Că asemenea cazuri de influență există, ne-o arată exemplul masculinului *maștîh* creat alături de femininul *maștehă* (Mihăilă, p. 231). Pierderea lui *p* din *compater* se explică prin influența lui *commater*; schimbarea lui *ă* din *commater* în *o*, în slavă, se explică prin influența lui *compater*.

curarisi

După Scriban, ar fi format în românește de la *cură*, iar după TDRG ar veni din germană. Este clar totuși că vine din gr. *κουράριω*, cum e dat în CADE. DA pretinde că e învechit și

că a fost înlocuit cu *a cura*. Poate că această afirmație reflectă situația mai veche din Transilvania. Dicționarele elaborate la București și la Iași nu sînt de aceeași părere cu DA, cu excepția DLRLC și DLRM (acesta din urmă adaugă și „ironic”). Adevărul este că *a cura* nu se folosește; cine vrea să întrebuițeze un verb din familia lui *cură* trebuie să spună tot *a curarisi*. Explicația este că în franțuzește nu este un verb derivat de la *cure*, iar verbul german nu l-am acceptat.

di!

Interjecția cu care se mină boii este *di!*, pronunțat cu *i* prelungit, cum arată DLRM; există și variantele *die*, *de*. În general e lăsat fără etimologie, singur Ciorănescu trimite, ca la o paralelă, la *hi*. Într-un caz ca acesta, coincidența cu altă limbă nu este o dovadă absolută a originii comune, dar tot trebuie ținută în seamă. În PCBRE cuvîntul nu e inserat; l-am întîlnit în revista bulgară *Slavjane* (nr. 9, sept. 1973, an. XXIX) sub o caricatură: *дуи, колэ, дуу!* БЕР il ia în considerație și îl declară „neclar” în ce privește originea. Pare totuși limpede că e o interjecție cu caracter onomatopeic, și desigur una din cele două limbi a împrumutat-o de la cealaltă.

dilijans

În DLR, s.v. *ostășesc*, se citează un text din anul 1829, cuprinzînd cuvîntul *dilijans* (pl. *dilijansuri*) „diligentă”. Este limpede că vine din rusește. L-am notat numai pentru a adăuga un exemplu la lista femininelor franțuzești devenite neutre în românește pentru că au venit prin rusă (ER, p. 42 urm.).

distra

TDRG explică pe *distra* prin it. *distrarre*. În mod consecvent ar trebui explicat prin it. *distratto* adjectivul *distrat*, dar pe acesta TDRG nu-l înregistrează. CADE și DLRM, ca de atîtea ori, fac un pas înapoi față de TDRG și explică pe *distra* prin fr. *distraine*, urmați de astă dată de DU, de Scriban și de Ciorănescu. Nici unul din ei nu dă atenție amănuntelor: după *distraine* s-a format calcul *distrage*, care mai e folosit și

azi, și pe de altă parte nu avem nici un alt exemplu de verb în *-a* format direct pe baza unui verb francez în *-re*.

Nu e mai puțin adevărat că și explicația prin italiană ar avea nevoie de unele lămuriri: *-are* devine în mod normal *-a*, dar ce se întîmplă cu *-arre*? Avem oare exemple sigure de tratamentul *-a*? Cred că pînă la urmă cele două ipoteze s-ar putea combina într-una singură, adică să credem că s-a pornit de la franceză, dar adaptarea s-a făcut cu ajutorul italienei.

Mai văd însă și altă explicație posibilă. Punctul de plecare va fi fost participiul francez *distrain*, care, luat după ureche, a fost simțit ca aparținînd conjugării întîi (ca și cînd ar fi fost scris **distré*). De aici a putut fi format rom. *distrat* și, prin derivare regresivă, *a distra*.

doscă, doască

În ER, p. 91, am discutat originea acestui cuvînt și am opinat pentru etimologia prin ucraineană. În CL, VIII, p. 294, E. Petrovici își arată preferința pentru o origine maghiară (Tamás nu a înregistrat cuvîntul). În LR, XXII, p. 493, Ion Moise și A. Vraciu trimit la ser. *daska* și discută eventuala evoluție semantică, fără să pomenească de dificultățile fonetice (la Gămulescu nu găsim cuvîntul). Ținînd seamă de prezența termenului în diverse arii românești (la atestările notate în ER se mai adaugă BPh., VI, p. 219, din jud. Gorj, *Lea. reg. I*, p. 69, *doască*, de la Oradea, apoi *Lea. reg. II*, p. 83, *doască*, de la Ineu, și FD, VI, p. 169, *doasca genunchiului* „rotulă”, din Oltenia), putem să ne gîndim la o origine multiplă. Dar numai ucraineană și maghiară pot fi luate în considerație, căci ser. *daska* nu putea deveni în mod normal în românește nici *doscă*, nici *doască*.

drie

După dicționarele noastre (TDRG, DU, CADE, DLRM, Ciorănescu) vine din magh. *derék* „trunchi”. Singur TDRG pune înainte tc. *direk* „stîlp”, iar Scriban face apel atît la v.sl. *drěkŭ*, ceh. *drik*, slovac *drék*, cit și la magh. *derék*. Dar cuvîntul maghiar, care se potrivește cel mai bine ca înțeles, e de origine slavă (vezi Bărcezi, s.v.; Berneker cunoaște familia *drěkŭ* cu același înțeles ca în maghiară). Avînd în vedere că în maghiară

s-a introdus, în mod normal, o vocală epentetică, absentă în românește, ar fi de crezut că în română cuvîntul vine direct din slavă (cu toate paralelismele invocate de Tamás în favoarea etimologiei maghiare). Cît privește vocala *i*, în loc de *ě*, aceasta s-ar putea explica prin ucraineană, dar o formă ucr. *drik* nu este atestată. Să mai adăugăm că expresiile românești în *dricul verii*, în *dricul nopții* au un corespondent exact în ungurește (*a nyár derekán*).

dubeală

Cuvîntul e consemnat la Scriban sub *dubală* „acțiunea de a dubi; substanță puturoasă cu care se dubește; epitet ironic unui țaran ori unui bou leneș: *hăis, dubală!*”. Îl mai găsim, sub forma *dubală*, în *Lex. reg.* I, p. 8 (de la Carei): „vită mare, mereu nesătulă”, iar la p. 113 (de la Rădăuți): „zeamă în care se tăbăcesc pieile” și „vită mare și slabă”; apoi în MCD, p. 170 (de la Deda), *dă-te-n dubeală* „ia mai lasă-te, fugi încolo”.

Legătura între diversele sensuri a fost de mai înainte observată, dar cred că nu a fost explicată cum trebuie. La TDRG, s.v. *dubeală*, găsim observația că argăseala miroase urît, de aceea se zice leneșilor *dubeală*, la fel cu *putoare, puturos*. La CADE, sub *dubală*, citim „om leneș, femeie sau vită leneșă, putoare, puturos (după mirosul pieilor)”. Foarte probabil procesul a fost altul: s-a început cu o imprecăție la adresa vitelor, oarecum „vedea-te-aș la dubeală”, cam așa cum *talane* înseamnă „lovi-te-ar talanul”, de unde s-a ajuns la *talán* „cal păcătos”. Pentru oameni, *dubală* s-a folosit prin analogie și numai după ce s-a pierdut legătura de sens cu argăseala.

dupăci

Întîlnim două verbe care au această formă: unul înseamnă „a trage pumni” și e folosit în Moldova (în afară de dicționare, mai figurează în *Lex. reg.* I, p. 101, din Rădăuți), celălalt este glosat prin „a coase cu găurele” (de asemenea atestat în dicționare; mai putem adăuga: *dupăci* „a coase mărunt cu mina, mai ales la cioareci, în felul cum se coase cu mașina”, în MCD, p. 282, din Șieu-Măgheruș; *Lex. reg.* I, p. 12, notează nu verbul, ci substantivul *dupăcele* (de la Sighet), glosat prin

„punctele cusăturii liniare, cu ață colorată, care dau impresia unei linii punctate”.

Primul din cele două verbe, de la TDRG încoace (vezi DU, CADE), e explicat ca derivat de la *dupac* „lovitură cu pumnul”; acesta din urmă e lăsat fără etimologie de TDRG, dar a fost explicat ca derivat de la *dup* de DU și Pascu, *Suf.*, p. 191 (de fapt, primul autor care marchează că e vorba de o onomatopee este acad. Iorgu Iordan, BPh., I, p. 147). CADE nu s-a mulțumit cu această etimologie și propune ca punct de plecare un scr. *dupac*, care, dacă există, n-are cum să justifice forma românească (va fi vrut să spună *dupak?*); Gămulescu nu a acceptat această etimologie, pe drept cuvînt, deoarece e greu de admis un raport strîns între nordul Moldovei și Iugoslavia.

Cît despre verbul care înseamnă „a coase”, Drăganu, DR, V, p. 364, socotește că trebuie comparat cu bg. *dynū* „găuresc”, iar sensul „a lovi” ar veni de la „a coase”. Acad. Iorgu Iordan, loc. cit., respinge pe bună dreptate această ipoteză: „a coase” ar putea fi de la „a găuri”, dar nu poate ajunge să se transforme în „a bate”. Scriban crede, invers decît Drăganu, că de la „a lovi” s-ar fi ajuns la „a coase”.

Îndrăznesc să formulez altă explicație prin slavă, deși n-am găsit nicăieri atestat etimonul la care mă gîndesc: (ucr. ? pol. ?) *do-po-šiti*, de la *šiti* „a coase”, cu două prefixe, lueru curent în limbile slave; tocmai de aceea cred că e posibil ca derivatul să existe undeva, și să nu fi fost trecut în dicționare. Găsesc o formă asemănătoare în *năcia* „a broda, a coase în relief, pe o pinză de casă”, pe care Maxim Șt. Mladenov (LR, XXII, p. 123) îl apropie de bg. *nauiia* „a coase” (vezi însă Andrei Avram, LR, XXII, p. 193, care trimite la scr. *načinjati* „a împodobi”, după ce Pașca, *Gl.*, se gîndise la înțelesul primitiv de „a începe”).

duși

În *Tend. act.*, p. 86, am inserat cuvîntul *duși*, pe care l-am explicat ca plural al lui *duh*, socotind că *dukuri* este o formă mai nouă, refăcută. Nu mi-a trecut prin gînd că e nevoie de o argumentare în favoarea acestei idei, pînă de curînd, cînd am găsit la Udrescu a fi în *dușii lui*, a-și veni în *duși*, puse împreună cu a vorbi cu *dușii de pe lume*. Este clar totuși că în expresia

din urmă avem participiul lui *a duce*. Am căutat atunci în dicționare și am găsit în TDRG *duși buni*, considerat ca participiul lui *a duce*; la CADE se trimite la v.sl. *дошъ*, care e feminin și înseamnă „răsuflare”. DLRM îl explică prin lat. *duxi* (de ce la plural?) „spiriduș”, de origine celtică. E greu însă de crezut că un astfel de cuvânt ar fi ajuns pînă la noi. Lucrurile au fost văzute just, după părerea mea, numai de DU și de Scriban.

Mi se pare indiscutabil că avem de-a face cu pluralul de la *duh*, cu valoarea pe care o cunoaștem; ceea ce ne interesează este forma de plural, dar masculinul mi se pare normal pentru numele unei ființe, fie ea și supranaturală. Schimbarea lui *h* în *ș* nu are de ce să ne surprindă, cf. *monarși*, plural de la *monarh* (DLR), și multe altele. Forma pe care o socotesc ulterioară, *duhuri*, s-a putut răspindi atunci cînd *duh* a căpătat sensuri ca „miros”, „temperament” etc.

echipier

În publicațiile noastre sportive apare termenul *echipier* cu sensul de „membru al unei echipe sportive”. DLRM îl explică prin fr. *équipier* (la fel și DN). În tinerețe citeam în mod curent publicațiile sportive franceze și nu l-am întilnit niciodată. Dicționarul Quillet nu l-a inserat. Dicționarul Bordas, cel mai recent, îl are, cu sensul de „membru al unei echipe”. Convingerea mea este că a fost format în românește, prin derivare regresivă de la *coechipier*, care în adevăr e din franțuzește (nici acesta nu e în Quillet, ci numai în Bordas, dar l-am întilnit în presa din trecut). În românește, *echipier* a apărut mai întîi în rubrica sportivă a ziarului „Dimineața”, unde în anii 20 au fost lansate multe expresii franceze, ca *ratează de puțin*, *buturi* etc., sau pseudofranceze. Desigur *echipier*, odată format, a fost util, pentru a nu se repeta prea des cuvîntul *jucător*.

egumen

În limba mai veche se spunea *igumen*, în acord cu originalul neogrec *ἡγούμενος*. Mai tîrziu nu mai apare decît *egumen*. TDRG notează: „cu un *e*-surprinzător”. Scriban se mulțumește să noteze că forma neogreacă o continuă pe cea din greaca veche, iar DLRM spune: „din ngr. *egumenos*” (acesta însă,

bineînțeles, nu există). De o influență a pronunțării erasmice nu poate fi vorba, căci *e*- apare din secolul al XVII-lea, într-o vreme cînd nimeni nu pronunța erasmic la noi.

Soluția mi se pare că este să vedem în *egumen* un caz de hiperurbanism. În *Tend. act.*, p. 38, n. 23, am citat cazul lui *egrasie* pentru *igrasie* (în mod curios, DA vede aici o „hiperlatinizare”); acesta ar putea fi eventual pus în paralelă cu *econom/iconom*, unde forma cu *i* reprezintă pronunțarea neogreacă, iar cea cu *e* pronunțarea erasmică. Dar am citat în pasajul pomenit mai sus exemplul lui *ilev* pentru *elev*, care nu este grecesc, și se pot găsi chiar cuvinte de origine greacă unde în neogreacă se pronunță cu *e*: *ipistat* în loc de *epistat*. De aceea cred că închiderea lui *e* neaccentuat se datorează, cel puțin în unele exemple, unei tendințe românești, prezente mai de mult, și ca o reacție la această tendință au putut apărea pronunțări ca *egumen* în loc de *igumen*.

fabrică

DA, citind limbile din care ar putea veni *fabrică*, adaugă la fr. *fabrique* și lat. *fabrica*, „poate” rus. *фабрика*. Dicționarele următoare (CADE, DLRM), făcînd și aici un pas înapoi, pornesc numai de la franceză, dar cel de-al doilea adaugă și germ. *Fabrik*. Dar ce facem cu accentul? În Transilvania, unde există și *fabri'că* (exemple la Ursu), se poate vorbi de origine germană, dar în restul țării nu, și nici de origine franceză, decît dacă socotim că forma franceză a fost „latinizată”. Lucrul acesta s-a petrecut, bineînțeles, cu unele cuvinte, dar e greu de văzut de ce s-ar fi întimplat cu un termen care de la început a pătruns în limbajul general. Se pune problema de unde a venit prima dată noțiunea. După Ursu, prima atestare e într-o traducere din rusește (1785; rămasă însă în manuscris), iar a doua, din italienește (1795).

Trebuie să observăm însă că *φάμπρικα* există în neogreacă. Mi se pare neîndoios că în secolul al XVIII-lea cuvîntul a fost cunoscut și la noi, pe vremea cînd limba străină cea mai răspîdită era greaca. Mai curios este că *Lexiconul de la Buda* (citată după Ursu) cunoaște forma *favrică*, și aceasta mi se pare că nu se poate explica decît prin grecește, dacă o asemenea formă există în greacă; ar fi explicabilă ca un arhaism cu *v* pentru *b*?

laptie

Primul dicționar în care a pătruns acest cuvânt este DLRLC. DLRM îl explică prin *faptă* plus sufixul *-ie*. În primul rînd, nu e vorba de *faptă*, ci de *fapt*, în al doilea rînd productivitatea lui *-ie* în românește este încă discutabilă (vezi SLG, p. 395). Trebuie să pornim de la germ. *faktisch*, chiar dacă prezintă nuanțe ușor diferite de ale cuvintului nostru. Amintesc de *slavic*, folosit de Sextil Puscariu, după modelul germanului *sklavisch*. Dar observ că în rusă există *фактический* și, cum *faptic* s-a răspîndit numai în ultimele decenii, cred că nu poate fi îndepărtată ideea că la crearea lui a contribuit și modelul rus.

farmac

În *Gl. reg.*, p. 32, citim: *farmac*, „distanța dintre vârful degetului mare și prima articulație, folosită ca unitate de măsură” (de la Piatra-Neamț). Este inserat și în DA, cu etimologia necunoscută, iar Scriban îl notează, fără nici o explicație, sub *palmae*. Este evident că este o variantă a lui *palmae* < tc. *parmak* (influențat de *palma*, cum spune Scriban), dar schimbarea lui *p-* în *f-* poate surprinde. În orice caz, e important să notăm că imediat după cuvîntul discutat, în *Gl. reg.*, urmează, din același județ, *farmaclie*, variantă la *parmaclie*, deci, chiar dacă nu avem explicația schimbării, etimologia este asigurată.

fată

O expresie care aparent nu ridică nici o problemă este *fată-n casă*. Se poate eventual vedea în ea o copie după fr. *femme de chambre*. Totuși *casă* nu este egal cu *chambre*. Expresia a putut apărea numai la boierii care aveau numeroase slugi în curte (argați, grădinari etc., bucătari, căci bucătăria era tot afară din casă). Prin opoziție cu aceștia, femeia care făcea curat în camere a putut fi numită *fată-n casă*. Prin urmare TDRG a avut dreptate cînd a inserat expresia la *casă*, nu la *fată*.

fișăraie

Cuvîntul apare la Udrescu, în expresia *a se ține fișăraie* „a umbla forfota, a se ține în șir unul după altul; a se fofila (eschivîndu-se de la treabă)”; în *Lex. reg.* I, p. 80 (din Rîmnicu-Vilcea), *fîrșeraie* „lucruri mărunte scoase din uz”; se mai adaugă *fușer* „chiulangiu”, din *Lex. reg.* II (Banat), apoi *a fușări* „a face un lucru pe fugă, fără temei” (MCD, p. 173, din Deda, și p. 210, din Someș-Guruslău). Punctul de plecare trebuie căutat în germană, unde găsim pe de o parte *Fuschelei* „fișăială”, *fuschern* „a zăpăci”, pe de altă parte *Pfuscherei* „lucru de mîntuială”, *Pfusch* „trîșor”. Se pare că cele două grupuri de cuvinte au fost contopite într-unul singur.

fițe, fițăraie

Fițe este înregistrat în DLRM, în expresia familiară *a face fițe* „a face mofturi, a se selifosi”; *fițăraie* apare la Udrescu, cu sensul de „fasoane, nazuri, mofturi, toane, capricii”. Ambele au fost foarte mult folosite, în deceniile trecute, în limbajul familiar bucureștean. Acad. Iorgu Iordan le-a studiat în BPh., VII—VIII, p. 258—260, unde a dat un mare număr de exemple din texte, mai ales pentru cel de-al doilea, și le-a explicat: *fiță* ar fi la origine numele unui pește (cu acest sens cuvîntul apare numai sub forma *fiță*), derivat regresiv de la *a fiți*, iar *fițăraie* ar fi derivat de la *fiță*. Se mai adaugă acum derivatul *fițos* „mofturos” (*Lex. reg.* I, p. 116, din Bucovina), care pare că ar sprijini explicația dată. Totuși vocalismul creează dificultăți. După părerea mea, la bază este germ. *Fitze* „fleac” și, de asemenea, diminutivul acestuia, *Fitzlein*. În argoul bucureștean, la începutul secolului, erau multe cuvinte de origine germană, introduse eventual de evrei.

gabinet, gabrioleță etc.

Am explicat cîndva ca împrumutate din polonă unele dintre cuvintele românești care prezintă o variantă cu *g-* în loc de *c-*, avînd în vedere că pronunțarea polonă este cu *g-*. V. Kiparsky (*Über etymologische Wörterbücher*, în *Neuphilologische Mitteilungen*, LX, 1959, p. 224) citează pol. *gabinet*, *gorset*, *giemza* (cf. ceh. *kamzik*), pe care le explică prin „unsichere

Artikulation der gebenden Sprache" și adaugă că numai în letonă sînt multe exemple de cuvinte indigene cu acest tratament (Kiparsky le explică prin „ostseefinnischer Substrat”). Mă gîndesc acum că în românește situația e mai complicată decît mi se păruse.

În primul rînd există cuvinte de origine latină care prezintă un *g-* în loc de *c-*, insuficient explicate pînă acum : *gaură* < **cavula*, *găun* < **cauo*, *gratie* < *cratis*.

Iată și exemple de origine turcă (toate datele care urmează provin din DA) : *gavanos* < *kavanos*, *gavaz* (și *cavas*) < *kavas*, *ghebă* < *kebe*, *gherghîr* < *kârgir*, *ghiabur* ca variantă la *chiabur*, *curban*, *gurban* < *kurban*.

Din neogreacă : *chindisi*, *ghindisi* < *κεντώ*.

Din slavă : *gilbaș* etc., față de rus. *колбаса* (sau poate din maghiară ?), *goropișniță* pentru *coropișniță*, *grainic* pentru *crainic* (contaminare cu *grai* ?), *grilă* pentru *crilă*, *gujniță* pentru *cușniță*.

Din maghiară : *gocica* pentru *cocica*.

Trec cu vederea cuvintele cu origine multiplă : *garafă* și *carafă* (gr. *γάρφα*, fr. *carafe*), *chitară* și *ghitară* (it. *chitarra* din gr. *κίθάρα*, fr. *guitare*), căci modificarea fonetică, în aceste cazuri, nu privește limba română.

De asemenea nu discut exemplele care prezintă variante create în românește (explicații se pot găsi, bineînțeles) : *chiorăi* și *ghiorăi* (la bază e o onomatopee, deci există libertate de mișcare, de vreme ce imitația sunetelor din natură e aproximativă), *cobaie* și *gobaie* (etimologie necunoscută).

Sînt și cazuri de *c-* în loc de *g-* : *cușbă* și *gujbă* < scr. *gužba* sau magh. *guzsba* (?; nu a fost acceptat nici de Gămulescu, nici de Tamás), *crumpenă* din germ. *Grundbirne*, ca să nu mai vorbesc de *camgrenă* (pentru care vezi aici mai sus, p. 33).

Rămîn numeroase exemple de cuvinte relativ recente, venite din germană prin intermediar maghiar sau polon sau chiar direct din germană. Aici nu mai avem dificultăți de explicare a schimbării lui *c-* în *g-*, avînd în vedere pronunțarea germană a oclusivelor :

gabinet și *cabinet* (it. *gabinetto* ?), *gabrioletă* și *cabrioletă*, *gazin* și *cazino*, *gurniz* < germ. *Karnies* (*Gl. reg.*, p. 35), *ghistină* și *castană* (evident, prin magh. *gesztenye*), *gorset* și *corset* (în

copilărie am auzit la București pronunțarea cu *g-*), *gotofreanț* și *cotofleanț* < germ. *Kartoffelpflanze*, *greișar* și *creișar* < germ. *Kreuzer*.

gaz

Dicționarele noastre nu fac nici o deosebire între înțelesul din chimie și cel, popular, de „petrol”. Ca etimologie se dă fr. *gaz* (DA, CADE, Scriban, DLRM), deși în franțuzește nu se folosește cuvîntul cu înțelesul de „petrol”. Termenul din chimie s-a răspîndit, evident, mai tîrziu decît cel de „petrol”, care a dat derivate frecvent întrebuițate (*găzar*, *găzărie*, *gazor-niță*), expresii frazeologice (*doar n-am băut gaz*, *a arde gazul* etc.). Cu sensul de „petrol”, cuvîntul circulă în bulgară (*gas*), în turcă (*gaz*), în neogreacă (*γάζ*), în ucraineană (*gas*). БЕР ia drept punct de plecare te. *gaz yağr*, cale după amer. *gas oil*. Este adevărat că țara noastră este de mult o mare producătoare de petrol, deci ar fi de crezut că punctul de plecare pentru limbile balcanice este româna, dar siguranță nu putem avea în această privință. În orice caz trebuie diferențiate sensurile și apropiate formele din limbile vecine.

ghilimea

În acord cu teoria prezentată în ER, p. 47—51, ar fi trebuit să presupun că *ghilimea* vine din grecește, nu din franțuzește. Dar în grecește nu există. Am susținut deci că trebuie să fie luat direct din franțuzește : forma cu *-ea* (nu cu *-eu*) se explică prin aceea că atît în franțuzește, cît și în românește, este mai obișnuit pluralul. De la fr. *guillemets* s-a format pe de o parte *ghilemete* (DA nu are decît *ghilmete*, neîntîlnit astăzi nicăieri), pe de altă parte *ghilimele*, de la care s-a refăcut singularul *ghilimea* (de fapt foarte rar folosit). Atît DA, cît și DLRM zic : „după franceză”, pe cînd DU și Scriban, corect, „din franceză”. Mai curios mi se pare ceea ce găsim în Ciorănescu : „por medio de un sing. sin uso *ghilimea*”. În *Îndreptar* e numai *ghilimele*, fără singular, dar, de vreme ce cuvîntul denumește un grup de două semne, e de la sine înțeles că uneori e nevoie de un singular.

Mai greu de justificat este prezența lui *l*: deoarece în nici una din limbile vecine nu găsim un model, trebuie să credem că s-a pornit de la forma franceză scrisă.

gițireă

În CV, 1950, nr. 11—12, p. 40 (din Suceava) citim: *gițireă* „instrucție”, *gițării* „a instrui, a face instrucție grea și obositoare, după vechiul obicei din armată”, *gițării* „,,gițireă”. La acestea se adaugă *Lew. reg.* II, p. 125, *ghițireă* și *Gl. reg.*, p. 82, *zițireă* „exercițiu militar”, cu varianta *ghițireă*, explicat prin germ. *Exerzieren* „idem”. Personal am auzit în copilărie, de la bucovineni care făcuseră armata în regimul austriac, *ighițire*. Substantivul vine de la germ. *Exercitium*, iar verbul de la germ. *exerzieren*.

grupă

Dicționarele noastre citează în general alături formele *grup* și *grupă* (DU numai *grup*), socotindu-le pe amândouă provenite din fr. *groupe*, fără nici o explicație a apariției dubletului; Scriban pornește pentru *grup* de la it. *gruppo* și pentru *grupă* de la fr. *groupe*. În realitate nu se vede nici un motiv pentru care masculinul francez s-ar fi transformat în românește în feminin (transformarea femininelor în neutre este în schimb frecventă, vezi ER, p. 42—51). Dar *grupă* apare ca feminin în rusă și în bulgară, iar punctul de plecare pentru aceste limbi este germ. *Gruppe*, feminin. Pare natural să credem că în românește femininul vine din rusește, cu atât mai mult cu cât s-a folosit multă vreme ca termen de organizare militară. Nu este exclus ca în unele accepțiuni femininul să vină direct din germană. În schimb nu se vede nici o piedică pentru a explica neutru prin franceză.

gujbeider

Cîteva atestări se găsesc la acad. Iorgu Iordan, BPh., IV, p. 180, după cât înțeleg cu sensul de „evreu”. În mai multe rînduri l-am auzit pronunțat *bujbeider*, cu înțelesul de „gură-

casă”; regretatul Jacques Byck mi-a explicat că e un derivat de la fr. *bouche bée*.

haramnicar

Atestat în Bucovina (LR, XII, p. 153), cuvîntul este glosat prin „tînăr care umblă cu uratul în seara de Anul Nou”. Pare clar că e derivat, nume de agent, de la *harapnic*, cu asimilarea *pn > mn* (*haramnic* e atestat la CADE și Scriban): la urat se pocnește cu biciul.

holodronț

V. Em. Galan, în *Bărăganul*, II, p. 291, p. 296 și 302, folosește acest cuvînt, neatestat în dicționare. L-am auzit adesea, în copilărie, în Moldova, cu înțelesul de „golan, coate goale”. Originea lui este ucr. *голодраниця*, cu același înțeles. DA cunoaște o variantă *holodragă* „om înalt” (rom. *golan* are și acest înțeles, cf. „Romania”, LIII, 1927, p. 384), atestată de A. Tomiac. Aceasta provine de asemenea din ucraineană, probabil însă prin intermediul țărănilor din nordul țării: ucr. *голодраниця*, cu același înțeles ca *голодраниця*. Sint compuse cu *гол* „gol” și derivate de la verbul *драти* „a rupe în bucăți”: *драти* „coate goale”, *драниця* „rupt”.

honioș

Cuvîntul, care înseamnă „murdar”, e atestat în MCD, p. 74 (din Vilcele), fără etimologie, alături de *honioși* „a se murdări” și *honioșag*, acesta din urmă explicat prin magh. *hanyagság* „neglijență, nepăsare”; *honioș* apare și în *Lew. reg.* I, p. 20 (Șomcuta-Mare) și mi-a fost semnalat de o ascultătoare de radio de la Gherla.

Tamás socotește că *honioș* vine de la magh. *hanyag*, iar consoana finală s-ar datora influenței unui plural **honioși* de la singularul neatestat **honioș*. Mi se pare mai probabil că a fost împrumutat numai derivatul *honioșag*, care se explică nesilit din magh. *hanyagság*, iar *honioș* e un derivat regresiv de la acesta.

Ialomița

În ER, p. 103, am presupus ca etimon pentru numele propriu *Ialomița* o formă slavă **jalovînica*, neatestată. O găsesc acum în mai multe documente: de două ori la Lucia Djamo-Diaconiță, *Limba documentelor slavo-române emise în Țara Românească în sec. XIV—XV*: la p. 231, до оустіа Шловниці (document din 1421), și la p. 238, до үстіа Шловниці (document din 1467; fără îndoială e vorba tot de *Ialomița*); apoi la G. Mi-hăilă, *Dicționar al limbii române vechi*, p. 151, до сѣтніа Шловниці (document din 1507).

îmbold

Dicționarele noastre mai vechi nu înserează cuvîntul, primul care îl dă este CADE, sub forma *îmbold*, atestat la Basarabescu (fără indicația precisă). Este explicat just, ca derivat regresiv de la *îmboldi*, iar Scriban, care înserează tot forma *îmbold*, adaugă „fals *îmbold*, după *impuls*”. Cred că explicația e justă (deși rădăcinile celor două cuvinte nu au nimic comun), dar nu suficientă. În primul rînd constat că astăzi forma cu *i-* este generală; în al doilea rînd ar trebui adău-gat că există tendința de a înlocui pe *în-* cu *in-*, ce e drept în neologisme (*încasa* pentru *încasa*, *întreprindere* pentru *întreprindere*; vezi și *întrepozite*). *Imbold* nu e simțit ca un cuvînt tradițional, pentru că nu e întrebuintat în limbajul familiar, de aceea se pronunță cu *i-*.

ipostază

În DN, *ipostază*, cu varianta *ipostas*, e explicat prin franceză; în DLRM, *ipostază*, cu varianta înv. *ipostas*, vine din slavă (v.sl. *ипостаса*), iar acolo din greacă; în CADE, *ipostas* (fără varianta *ipostază*!) e din greacă; în DA, *ipostas*, cu va-rianta *ipostază*, e din gr. *ὑπόστασις* sau din slav. bis. *ипостасъ*; TDRG nu are decît *ipostas*, din greacă; DU numai *ipostas*, fără etimologie; Scriban are *ipostază* din v. gr. *ὑπόστασις* și, învechit, *ipostas*, din neogreacă; Ciorănescu, în fine, mai aproape de realitate, are *ipostas* din greacă (sec. XVIII), dublet al lui *hipostază* din franceză, care l-a înlocuit complet. Terminația și mai ales accentul pledează pentru originea slavă: din greacă

am fi avut *ipóstasis* sau, cel mult, *ipóstas*. Este evident apoi că *ipostază* vine din franțuzește.

izaltat

În BPh., V, p. 175, am semnalat pe *zăltat* „nebun”, întilnit în comuna Reviga (Ialomița) și atestat în culegeri de cuvinte din Teleorman și Oltenia. L-am explicat atunci prin *exaltat*, încrucișat cu *săltat*, ținînd seamă că la Vircol apare forma *izaltat*. Găsesc acum, tot din Oltenia, *izăltat* (*Lex. reg. I*, p. 41), iar la Udrescu, *izaltat* (cu varianta *zăltat*). Faptul că *i-* apare în mai multe locuri și mai ales că în Argeș se pronunță cuvîntul cu *a* neaccentuat aduce, mi se pare, dovada că avem de-a face cu *exaltat*. După cît pot vedea, *săltat* nici nu e atestat cu sensul de „nebun”.

înaintași

La Udrescu găsim *înaintași* cu înțelesul de „ochelari”. Cuvîntul mai fusese semnalat de C. Armeanu în BPh., IV, p. 135, și de fapt e cunoscut și de CADE. Acad. Iorgu Iordan, BPh., IV, p. 181, îl explică prin faptul că „ochelarii stau în-aintea ochilor”. Semnalez formula de imprecăție (glumeată) pe care am auzit-o în tinerețe la Reviga: *să-ți sară rotașii și să-ți rămîină înaintașii*, ceea ce însemna „să orbești”. Este clar că ochelarii au fost comparați cu caii înaintași.

jambirboe

Așa se numește, în stil familiar, o haină veche, proastă. Cu acest înțeles și sub această formă îmi este cunoscut cuvîntul din Muntenia. În culegerile regionale apare sub diverse alte forme și cu înțelesuri ușor schimbate: *jambiboc* „haină scurtă, confecționată din stofă inferioară (de obicei îmblănită)” la Udrescu (notat și de acad. Iorgu Iordan, BPh., IX, p. 140); *jambibroe* „haină care nu vine pe corp”, *Lex. reg. I*, p. 30 (din Băilești); *jambulică* „haină cu mîneci de lînă”, *Lex. reg. I*, p. 61 (din Vaslui); poate încrucișat cu *jantilică*; la București se aude și *jandirboe*. Este limpede că avem de-a face cu forme corupte ale unui neologism neadaptat. Bănuiesc că e vorba de un compus al englezescului *jumper*, care înseamnă propriu-zis

„săritor”, apoi „haină pe care o pui când sări din pat”; dar în englezește a ajuns să însemne „haină lungă și largă etc.”. În dicționarele engleze nu găsesc decât compusul *jumper-blouse* și pe de altă parte nu am nici o dovadă că termenul a fost folosit la noi în magazine. L-am văzut însă afișat, acum 14 ani, într-un magazin din Sofia: *гоще.мнепрема*, diminutiv; ПСБРЕ nu-l înserează, iar БЕР are numai forma *гоще.мнепр*. M-am gândit la un compus *jumper-coat*. În orice caz, diversele variante arată că originalul a fost stilcit, deci nu ne vor impresiona diferențele fonetice.

lavor

Lavor, cu înțelesul de „lighean”, e atestat în MCD, p. 77 (din Vilcele), unde e explicat prin magh. *lavor* cu același înțeles. Nu știu dacă cuvântul e atestat în maghiară (Tamás nu l-a inserat), dar mi se pare neîndoios că în românește vine din franceză. Pronunțarea lui *oa* ca *o*, ori de câte ori e neaccentuat sau în silaba finală, este bine cunoscută în românește (vezi BL, III, p. 45—50) și chiar pronunțarea *lavor* este curentă în gura oamenilor mai puțin culti din Muntenia. Tot prin maghiară, și tot greșit, este explicată varianta *lăvor* (din Petroșani și Orăștie) în MCD, p. 260.

Maicu

La Scurtu, p. 39, găsim numele de persoană *Maicu*, explicat prin termenul comun *maică*, cu trimitere la N. A. Constantinescu, p. 315. Într-adevăr, găsim acolo punctul de plecare al acestei etimologii greșite (și eu am explicat greșit, în *N. Pers.*, p. 61, pe *Maicu* prin *mat-* „mamă”). În realitate, *Maicu* este un hipocoristic slav de la un nume care începe cu *Ma-* (*Manole*, *Marin*, *Matei*, *Marcu* etc.), asemenea cu *Raicu* de la *Radu*, *Paicu* de la *Pavel*, *Staicu* de la *Stan*, *Vlaicu* de la *Vlad* etc. La fel *Daicu* este, foarte probabil, de la *Dan*.

maftima, năstimi

La Udrescu găsim cuvântul *maftima*, folosit în imprecății, cu sens neprecizat (a fost omis în DLR). Este, fără îndoială, v. gr. *ἀνάθημα*, trecut prin slavă, unde θ a devenit ft, ca în

maftimă, variantă la *matimă* „obiect de studiu” (DLR), sau ca în nume biblice de felul lui *Naftanail*. *Maftima* apare numai cu -a final, care dă impresia că e articol (așa notează Udrescu), dar la origine nu e articol, ci parte componentă a sufixului grecesc -μα (cf. lat. *anathema sit*); tot cu -a e și rus. *анафема*. Consoana inițială, m-, se datorează poate unei asimilări.

Formele *anaftema*, *anaftima* sînt înregistrate și în texte mai vechi, vezi DA; *anaftina* se găsește în *Lea. reg.* I, p. 97 (din Rădăuți: *anaftina*, adj. invar. „greu de convins”, *anaftinit* „cu care nu te poți înțelege”). Varianta *natimă* e înregistrată de CADE și Scriban și a fost discutată de acad. Iorgu Iordan în SCL, XIV, p. 13, iar varianta *natimă* a fost explicată de Maxim Sl. Mladenov, în LR, XII, p. 122.

La Udrescu, pe lângă *natima* „dracul”, apare *năstimire* „născocire, bazaconie... pacoste, fiară, nălucă”. În DLR, *năstimi* „a răsări, a se ivi” e dat cu etimologia necunoscută, iar la *năstimire* nu apare sensul notat de Udrescu. Este, fără îndoială, un derivat de la *anaftina*, unde s a înlocuit pe f. Un exemplu ca *moletete*... se năstimește în copii din deocheturile strigoilor și moroilor arată cum se poate face legătura de înțeles cu „aparitiie neașteptată, nălucă” etc. Cred că și schimbarea lui f în s, făcînd să se piardă sentimentul legăturii cu *anathema*, a permis să se ajungă la sensuri pozitive.

maltrata, trata

Dicționarele noastre explică pe *trata* prin it. *trattare*, probabil după exemplul dat de TDRG (numai Scriban trimite la franceză și italiană). Dar *maltrata* nu este la TDRG, de aceea CADE și Scriban pornesc de la fr. *maltraiter*, iar DLRM zice „după fr. *maltraiter*”; mai curios este că și DLR trimite întii la franceză, și numai în rîndul al doilea la italiană. Din franceză vin germ. *malträtiere* și *trätiere*, bulg. *mpemupast* și *malmpemupast*, rus. *mpemupocam* și *malmpemupocam*; de ce româna singură are în temă un a? Mai cunoaștem și forma *tratarisi* (atestări la Ursu), care ar arăta originea grecească (deși nu e imposibil să se fi format în românește de la *trata*, așa cum avem pe *plimbarisi* de la *plimba*). Și Ursu trimite, pentru originea formei grecești *τρατάρω*, la latină și franceză, nu la italiană, cum era normal. Pare probabil că în românește a fost întii *tratarisi*, din grecește, apoi *trata*, pentru care nu avem

neapărat nevoie de italiană, cf. *regula*, format după *regularisi*. Pentru variantele *tracta*, *tractație* (notate de Ursu), vezi rus. *трактовать*, *трактовка*.

marghiolaș

Marghiolaș „intrigant” este explicat de Zorela Creța, în SMCF, IV, p. 185, și de DLR prin *marghiol*; dar acesta din urmă fiind adjectiv (cu sensul de „șiret”), nu se vede de ce ar mai avea nevoie de un sufix *-aș*. Mi se pare mai normal să pornim de la verbul *marghioli*, la care s-a adăugat sufixul de nume de agent.

melian

Cuvânt cunoscut din Moldova, cu înțelesul de „vlăjgan, munte de om” (lipsește în DLR). Rămas fără etimologie pînă azi: TDRG, urmat de CADE și de Scriban, trimite la *medelean* „ciine mare”, de origine ucraineană, dar forma e greu de explicat. Udrescu prezintă forma *belian*, în expresia *a crește cît belianul* „a crește lung și deșirat”. Dacă admitem că este o variantă a lui *melian*, am putea socoti că este un exemplu de adăugat la tipul *techer-mecher* (ER, p. 18 și urm.), și în acest caz ar trebui să căutăm un etimon începînd cu *b-*. Ar putea fi vorba de un derivat de la *bală* „monstru”.

merge

S-au încercat mai multe etimologii pentru *a merge*: REW (5525), în ediția întâi, se gindea la o încrucișare între *meo* și *pergo*, dar ambele verbe sînt necunoscute în limbile romanice. Candrea (BSF, II, p. 12, cf. și CDDE), urmat de DLR și de alte dicționare, pornește de la lat. *mergo* „a se scufunda”: înțelesul s-ar fi schimbat în timpul viețuirii românilor în munți, unde cel care se depărtează dispăre, din cauza copacilor, a denivelărilor de teren. Pușcariu, EW, compară alb. *mergoj* „a se îndepărta” și atașează ambele verbe la lat. *mergo*, presupunînd pentru schimbarea de înțeles în română seria următoare: „mă scufund” > „dispar” > „mă îndepărtez” > „plec” > „merg”. Și această filieră pare foarte complicată și, ce e mai curios, este că toate dialectele românești ar fi trebuit să o parcurgă. Rămîne

însă alăturarea formei albaneze, care într-adevăr trebuie să fie înrudită cu cea română.

C. Daicoviciu, DR, V, p. 477—478, reproduce o inscripție latină unde apare fraza *immargebam in quartum decimumque annum*, care ar însemna „mergeam pe anul al 14-lea”. Desigur, este o ipoteză, dar, chiar dacă o acceptăm, *immargebam* ar putea însemna „mă scufundam”, adică „intram”, și nu e nevoie să fi ajuns la înțelesul de „a merge”. Aș zice că acest *immargebam* e un derivat de la *margo* „margine”, dar se ivește o mare dificultate în faptul că e verb de conjugarea a treia, care de mult nu mai era productivă.

Pușcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*, București, 1920, p. 35, explică schimbarea de înțeles, de la latină la română, prin întoarcerea românilor de la munte la cîmpie. Meyer-Lübke, REW, ed. a 3-a, arată că aceasta nu se potrivește pentru albaneză. Giuglea, DR, I, p. 486, atrage atenția, cu dreptate, asupra faptului că *mergo* are *e* scurt, care ar fi trebuit să se diftongheze. Un singur lucru rămîne cert: fiind verb de conjugarea a III-a, *merge* nu poate să vină din altă limbă decît din latină.

Pînă astăzi, pe cît știu, nimeni nu a atras atenția asupra asemănării între rom. *merge* și fr. *marcher*. Acesta din urmă a fost și el explicat în diverse chipuri. O ipoteză multă vreme acceptată a fost cea pe care o găsim în ultimul rînd la Gamillscheg, EW: lat. *marcare*, derivat de la *marcus* „ciocan”; sensul primitiv ar fi fost „a marca o cadență”. Altă ipoteză, emisă de M. Gundermann (ZdW, VIII, p. 120) și admisă de REW, 5357, pornește de la un germanic *marhan*, care ar fi atestat ca termen de comandă militară în latinește. F. Holthausen, ZrPh., XXXIX, p. 494, socotește că *marhan* e neatestat și foarte indoelnic. De fapt, Ammianus Marcellinus, XIX, 11, 10, la care se trimite, spune numai că *marha* este strigătul de război al limiganților sarmați: cum remarcă M. Bruch, ZrPh., XXXIX, p. 204, nimic nu dovedește că e un cuvînt germanic, nici că avea înțelesul de „a merge”. Pe de altă parte, germ. *h* nu devine *ch* în franțuzește. Dauzat-Dubois-Mitterand recurge la alt etimon germanic: *markôn* „a marca”, „a imprima pasul”.

Mi se pare că *a merge* și fr. *marcher* sînt prea aproape unul de altul ca să ne putem permite să neglijăm asemănarea. N-avem decît să punem alături perechea (*în*) *fige* și fr. *ficher*. Dacă ne hotărîm să reconstruim un lat. **mergo*, acesta ar

putea fi comparat cu skr. *mārgah* „drum”. Acest verb latinesc ar fi avut o întrebuințare mai ales în graiuri rustice și s-ar fi păstrat în ariile laterale ale latinei.

meserie

De origine necunoscută după DU; la TDRG citim „pare a avea la bază pe *meserere*, căruia i s-a substituit sensul it. *mestiere*, fr. *métier*” (*meserere* înseamnă „îndurare”, dar se găsește și cu înțelesul de „funcție”): slujbele le dădea domnitorul, care miluia pe dregător. Această explicație și-o însușește CADE, fără să adauge nimic, și, de asemenea, DLR. Scriban și, după el, DLRM consideră pe *meserie* ca derivat de la *meser* „sărac”, fără nici un comentariu. Cred că aceasta este explicația justă, dar are nevoie de unele lămuriri. M. Seche, în LR, XI, p. 70—71, o respinge, cu argumentul că, „cel puțin în orînduirea feudală, situația socială a meseriașului era în orice caz mai bună decît a membrilor altor pături și clase sociale”, revenind la legătura cu *meserere*.

Cred că *meserie* a fost la început situația omului sărac, obligat să-și găsească o profesiune din care să trăiască, în opoziție cu bogătașul, care nu avea nevoie de așa ceva. Alta este ambianta semantică a lui *mesteșug*: acesta a apărut la începuturile capitalismului, cînd a fi *mester* începe să fie ceva privit cu admirație. Întreaga diferență între feudalism și capitalism este concentrată în opoziția dintre aceste două cuvinte.

mînea

În RRLi, XIV, p. 13, Eric P. Hamp discută etimologia lui *mînea* și este de acord că la bază e lat. *manere*. Dar, constatînd că sensul de „a rămîne într-o anumită stare” e învechit, iar sensul de „a se opri, a poposi” se explică lesne prin cel de „a petrece noaptea”, care este dominant în toate perioadele limbii, socotește că la un moment dat *manere* a fost luat drept derivat de la *mane* „mîine”, de aceea propune o etimologie dublă: de la *manere* și de la *mane*.

Evident, este posibilă o apropiere a lui *mînea* de *mîine*, de vreme ce prin *mînea* se înțelege „a rămîne peste noapte”, deci pînă dimineața. Dar această apropiere, după gîndul autorului, ar fi trebuit să aibă loc într-o fază a limbii cînd *mane*

însemna încă „dimineață”, nu „mîine”, iar sensurile socotite vechi se găsesc totuși într-o vreme cînd nu mai apare nici o urmă a sensului „dimineață”.

În al doilea rînd, a *mînea* are o flexiune arhaică, perfectul fiind *măsei*, iar participiul *mas*, ceea ce îl depărtează categoric de *mane*. Dar mai important mi se pare altceva: dacă ar fi fost înțeles ca derivat de la *mane*, verbul ar fi trebuit să fie de conjugarea I sau de a IV-a, deoarece de multă vreme nu se mai formau verbe de conjugarea a II-a, cea mai categoric neproductivă.

Adevărul este că nu e cîtuși de puțin un caz izolat de părăsire a unora dintre sensurile unui cuvînt (mai curînd, în cazul de față, am vorbi de „nuanțe”).

mlădia, mlădios

Cuvinte explicate simplu în dicționare: *înmlădia* de la sl. *младъ*, iar *mlădios* de la *înmlădia* (TDRG); *mlădia*, v. *mladă*, iar acesta de la sl. *mladъ* (?) (DU); ambele de la sl. *младъ* (CADE); *mlădia* de la *mlădiță*, iar *mlădios* de la *mlădia* (Scriban); *mlădia* și *mlădiu* de la *mladă*, iar *mlădios* din *mlădiu* (DLRM); *mlădia* de la *mlădiu*, *mlădios* de la *mlădia*, iar *mlădiu* de la *mladă* (DLR). Dar nu ne spune nimeni de unde apare *i*. În românește nu există un sufix *-ia*. Atît de la *mladă*, cît și de la v. sl. *младъ* am fi așteptat în românește un verb **mlădi* (deși nu e ușor de admis că s-a format un derivat verbal de la un adjectiv pe care nu-l avem). Explicarea lui *mlădios* prin *mlădiu* are și ea un cusur: că *-os* formează adjective de la substantive și verbe, nu de la adjective (în ce privește excepțiile, vezi mai sus, p. 63).

În bulgărește, adjectivul *млад* are și o formă substantivată, *младуш*. Dacă aceasta a fost împrumutată în românește sub forma *mlădiu*, a putut sta la baza adjectivului *mlădios* și a verbului *mlădia*, iar mai tîrziu *mlădiu* a putut ajunge să fie întrebuințat el însuși ca adjectiv.

mobila

Dicționarele noastre mai vechi nu se interesează de etimologia acestui cuvînt. DLRM, conform obiceiului, trimite pur și simplu la fr. *meuble*, adăugînd însă în paranteză și pe it.

mobile. Nu se interesează nici de diferența de terminație, nici de cea de gen (în ambele limbi romanice la care sîntem trimiși, genul este masculin). Scriban, mai scurt, zice: „după fr.”. În DLR citim: „din fr. *meuble*, it. *mobilia*, germ. *Möbel*”, ceea ce nu rezolvă nimic. În mod surprinzător, CADE nu se referă la franceză, ci deduce pe *mobilă* din adjectivul românesc *mobîl*, fără nici un cuvînt de explicație asupra diferenței de accent. Putem însă crede că româna a refăcut pe cont propriu procesul semantic care a dus în alte limbi de la „mobîl” la „mobilă”? Desigur ar fi o coincidență cel puțin bizară. În rusește substantivul e feminin, dar forma lui e *мебель*, în bulgărește e de asemenea feminin, dar forma e *мебел*. Ne mai rămîne numai soluția neogreacă: din masculinul italian a ieșit n. gr. neutru *μόπιλο*, folosit însă mai mult la plural, *μόπιλα*. De aici în românește a putut veni atît pluralul *mobile*, cît și, eventual, singularul *mobilă*, care în momentul de față cîștigă teren asupra pluralului.

murătoare, murători

M-am ocupat pentru ultima oară de *murători* în ER, p. 119—120, unde am socotit că am găsit originea exactă a formației, și anume am identificat sufixul *-toare*, nu *-tură*, cum înțelesesem mai înainte. (I. D. Ionescu, în BPh., VI, p. 328, văzuse aici un proces fonetic: *u* accentuat schimbat în *o*.) Constat acum că nici acolo n-am nimerit adevărata explicație. Trebuie să avem în vedere că sufixul *-toare* nu este nicăieri echivalent cu *-tură*, acesta formînd derivate care arată rezultatul acțiunii sau, în cel mai bun caz, acțiunea însăși. Din propria mea experiență și din diversele surse care mi-au stat la dispoziție, am cunoscut numai pluralul *murători*, fără forme articulate, fără adjectiv acordat, ca să-mi pot da seama dacă e masculin sau feminin. Forma de singular am cunoscut-o dintr-o singură atestare (MCD, p. 81, din Vilcele), cu sensul de „apă sărată”.

Am ajuns la altă concepție asupra felului cum trebuie analizat *murători* cînd l-am întîlnit în lucrarea de licență a studentei Badea Anicuța de la Facultatea de filologie din București: expresia *pepeni murători*, cu sensul de „castraveți”, semnalată din Maramureș. Pentru singular, constat acum că mai există și alte atestări: la CADE, *murătoare* din Mara-

mureș) „apă sărată, saramură” (la care Candrea adaugă: pl. Olten. Trans. „legume conservate în saramură, murături”); Teaha, p. 243: *morătoare* „apă sărată, oțetită, care se pune pe varză de se murează”. DLR prezintă ca prim sens „apă sărată naturală”, al doilea „saramaură”, al treilea „zeamă de murături”, unde apare și nuanța „murătură”, iar ca etimologie se dă *mura* + suf. *-ătoare*.

Cred că avem de-a face în realitate cu două cuvinte diferite: unul e *murători*, la origine adjectiv, format cu sufixul de nume de agent *-tor* cu valoare pasivă, ca în *vînzător* „de vînzare”, *mulgătoare* „de muls” etc. (vezi N. d’ag., p. 108); celălalt, *murătoare*, cu sensul de „murătură”, ar urma să fie femininul adjectivului, acordat cu un substantiv feminin subînțeles, dar ar putea fi, de asemenea, un nou feminin singular, extras din masculinul plural, mai mult întrebuintat, *murători*. De fapt, observăm că singularul *murătoare* înseamnă numai „apa în care se murează”, dacă nu chiar „apa care murează”, deci aici avem într-adevăr sufixul *-toare*, cu valoarea lui obișnuită, activă. În orice caz, sensul de „apă sărată naturală” nu poate fi decît secundar și figurat.

negritean

În ER, p. 120, în lipsa unei atestări a sl. **нигритянинъ*, am explicat pe *negritean* „negru” ca format în românește. În DLR se trimite la rus. *негритянка*. Ar mai rămîne de lămurit diferența de gen. Adevărul este însă că în rusă există și diminutivul *негритенок* și adjectivul *негритянский*, ceea ce mă face să cred că, dacă nu în rusă, cel puțin în slavonă va fi existat și **негритянинъ*, care stă la baza formei românești.

nevăstuică

Animalul numit astfel poartă în diverse limbi nume derivate de la „femeie” (it. *donnola*, gr. *νομφίσα*, magh. *kölgy* etc.), deci legătura cu *nevastă* este indiscutabilă. Dar formația mai cere precizări. TDRG și DLR socotesc că este un diminutiv format în românește de la *nevastă*; DU trimite la v. sl. *нѣкѣстка*, dar acesta ar fi putut servi numai de model; mai bine inspirat, Scriban trimite la bg. *невестулка* (transcrie însă greșit: *nevěstulka*) și este urmat de Ciorănescu. Forma bulgară sea-

mână mult mai bine cu cea românească. Dar de ce să admitem originea slavă și nu formarea în românește? Pentru că la noi *nevastă* înseamnă numai „soție”, cel mult „femeie măritată”, precizare de care numele animalului nu avea deloc nevoie, pe cînd în limbile slave se poate porni de la sensul de „femeie tinăra”.

Să-mi fie îngăduit să vorbesc aici și de echivalentul latin *mustela*, rămas fără explicație în dicționarele etimologice. Mi se pare neîndoios că e derivat diminutiv de la adjectivul *mustus* „tînăr”, de unde avem pe *must*.

oafă

La Udrescu găsim *oafă* „femeie îngălată, mototoală; blontoroagă, lălie, moafă” (a fost omis în DLR). Este, după toate probabilitățile, scurtat din *cartoafă*, frecvent folosit în limbajul familiar bucureștean în deceniile trecute pentru „bucătăreasă”. Ca interpelare se auzea adesea *cartoafă nenorocită!* Este o aluzie la faptul că bucătăresele erau cîntate ca metrese (în special de sergenții de stradă), pentru că ofereau de mîncare din materialul stăpînului. Se poate compara, pentru sens, *pîrjoală* „servitoare” (C. Armeanu, BPh., IV, p. 136), *chiftică* (id., ib., p. 134; vezi și Valentin Gr. Chelaru, BPh., IV, p. 113; Iorgu Jordan, BPh., IV, p. 160).

S-ar părea că *moafă*, dat de Udrescu ca definiție pentru *oafă* și inserat și la locul său alfabetic cu definiția „femeie moale, apatică; mototoală, tălimbă, bleontoroagă, bleagă” ar fi alt cuvînt, *moaflă* (inserat în DLR), de origine maghiară.

odicolon

Nu numai DU, CADE, DLRM, ci și DLR explică pe *odicolon* prin fr. *eau de cologne*. Totuși Scriban făcuse referirea justă la rus. *одеколон*.

orjatele

A *umbla de-a orjatele* „a umbla cu nepăsare, fără grijă” (din Mățan-Cimpulung) e dat în DLR fără etimologie. Vezi totuși *hărjeate*, *hărjate* „täblițe de joc”, explicat în DA prin

magh. *házsárd* „hazard” (*házsárt* la Tamás). Diferențele fonetice nu sînt greu de eliminat, iar în ce privește înțelesul lucrurile sînt încă și mai simple.

oxo

În SCL, VII, p. 273, am discutat originea lui *oxo*, dar n-am putut da o referință pentru atestarea lui. În ER, p. 124, am reprodus locul unde am găsit cuvîntul, cu traducerea „taci”. Găsesc acum în Jean Bart, *Europolis*, 1933, cuvîntul atestat în două pasaje, iar înțelesul pare să nu fie „taci”, ci „gata”:
„Gălăgia izbucni din nou.

— Oxo! oxo!... afară cu el. Ne-a făcut patria de ris” (p. 216).

„— Afară! afară! Oxo! oxo! ho! la ocnă!” (p. 226).

Dacă acesta este înțelesul adevărat, etimologia pe care am propus-o se potrivește și mai bine.

pandișpan

Explicat de DU prin tc. *pandespan*, de TDRG prin it. *pan di Spagna*, de DLRM prin tc. *pandispanya*; Scriban introduce variantele *pantispan*, *pandespan* și pornește tot de la turcă. Ciorănescu trimite și la forma neogreacă *παντεσπάνι*, iar DLR se oprește numai la aceasta. Forma *pandiuunani* este cunoscută și în bulgară (PCBRE trimite pentru aceasta la franceză!). Forma cu ș, singura curentă în românește, se explică desigur ca hipercorectă, ceea ce înseamnă că trebuie să pornim de la un intermediar grecesc, avînd în vedere că greaca răs-pîndită la noi reda pe ș prin s.

papugiu

În SCL, VII, p. 274, ocupîndu-mă de istoria lui *potlogar*, am arătat că, după părerea mea, sensul primitiv nu a fost „cel care pune petece la încălțăminte”; cu această ocazie am vorbit, prin asociație de idei, de *papugiu*, explicat de unii ca pornind de la sensul de „cizmar”, iar de TDRG ca „cel care păzește papucii în vestiar”. Scriban crede că s-a pornit de la obiceiul „de a bea la chefuri din fesurile sau din papucii

damelor”, ceea ce mi se pare încă mai puțin în acord cu sensul actual. Am presupus în articolul citat că *papugiu* a fost cel care umbla în papuci, într-o vreme când oamenii bine situați purtau cizme sau cel puțin ghete.

Văd acum și altă posibilitate : în BPh., X, p. 9, M. L. Wagner publică note de argou turcesc și inserează și pe *pandufiaci* „hoț de buzunar”, înțeles la origine ca „om care umblă în papuci, ca să nu i se audă pașii”. Este posibil ca *papugiu*, în românește, să fi pornit de la aceeași idee.

a păsa

În ER, p. 124—126, am discutat originea și sensurile verbului *a păsa*. La cele spuse acolo trebuie adăugat că *a păsa* ajunge să însemne și „a fi greu”, „a fi împovărat” : *pêsă-i capul de parale, Urechiuși de cerceluși și gîtul de mărgeļuși* (Teodorescu, PP, p. 54).

pică, pichirisi

Conform sistemului, *pică* „necaz” e explicat prin fr. *pique* : DU, CADE, la care de astă dată se alătură și TDRG și Scriban. Dar în franțuzește *pique* înseamnă „ceartă superficială” și este puțin folosit, iar în românește are și valoarea de „ură” și nu face impresia unui element prea recent (vezi expresiile ca *a purta pică, a avea pică* etc.). Ciorănescu pornește tot de la fr. *pique*, dar admite un intermediar grecesc, *πικα*. Într-adevăr, în grecește există acest cuvînt (e de origine italiană : *picca*), cu același înțeles ca în românește, deci de aici vine *pică* la noi.

Cu această ocazie să-mi fie îngăduit să mă refer și la verbul *a se pichirisi* „a se simți jignit”, pe care în BL, IV, p. 108, l-am explicat prin gr. *πικρῶ* „a amări”, destul de diferit ca sens. Punctul de plecare just : gr. *πικρῶ* (din it. *piccare*), aor. *ἐπικρίσῃ*, este dat de DLR (deși, în mod curios, pentru *pică*, din aceeași familie, același dicționar pornește de la germ. *Pike* !). Forma așteptată în românește este *picarisi*, care, dealtfel, este atestată ; *pichirisi* se explică, desigur, prin asimilare. În orice caz, această ipoteză mi se pare mai verosimilă decît cea propusă de Scriban : fr. *piquer* cu sufixul *-irisi*.

picior

La Udrescu, s. v. *picior*, găsim expresia *nu stă lumea-ntr-un picior*, cu exemplul : *Ei și ce ; de nu m-o lua, nu stă lumea-ntr-un picior*. Rămîne de văzut dacă nu e o greșeală de înregistrare sau de tipar, căci altminteri e clar că a fost transformată formula *nu stă lumea-ntr-un fecior*, folosită într-un cîntec popular. S-a pronunțat desigur *ficior*, iar verbul *a sta a atras* ideea de *picior*.

piuă

Toate dicționarele noastre (inclusiv DLRM) îl explică prin lat. **pilla*, socotit în general ca sincopat din *pilula*. Numai Ciorănescu scrie cuvîntul fără asterise, pentru că e atestat în Du Cange. Evident însă că prezența în latinitatea evului mediu nu are cum să ne ajute pe noi. Am arătat în *Les consonnes géminées en latin* Paris, 1929, p. 196, că *pilla* e atestat în antichitate, iar la p. 51, că această formă nu provine din *pilula*, ci este o variantă expresivă a lui *pila*.

poghibală

Între dicționare nu sînt divergențe prea mari cu privire la etimologia acestui cuvînt. După DU, care declară originea necunoscută, TDRG trimite la bg. *погибель* „pierzare”, scr. *pogibej, pogibeo* „primejdie”, CADE la ucr. *погибель* „prăpăd”, Scriban la rus. *погибалъ*, participiul lui *погибать*, dar și la rus., ucr. *погибель*, bg. *погибел* „moarte, ruină”, iar DLRM la ucr. *погибель*, rus. *погибель*, Ciorănescu la rusă, bulgară, sîrbă (a scăpat dicționarelor mai noi nota mea din BL, III, p. 35—37, în care combăteam aceste explicații). În primul rînd, înțelesul nu se potrivește prea bine, căci *poghibală* înseamnă „pușlama” (vezi și *Lex. reg.* II, p. 121 „om (sau animal) foarte slab”), dar găsim în CV, 1950, nr. 4, p. 44 (din comuna Țepu), *poghibală* cu înțelesul de „rămășiță de la snopii de cereale fără spic”, prin urmare înțelesul primitiv de „pagubă” pare asigurat. Mai serioase sînt dificultățile formale.

Accentul în cuvintele slave este pe *i* ; chiar dacă admitem o deplasare pe silaba următoare, încă nu se justifică schimbarea lui *e* în *a* ; participiul rusesc *погибалъ*, dacă a existat (partici-

piul actual e *nozub*), diferă ca sens; forma ucraineană, cea mai indicată din punctul de vedere geografic (în românește cuvîntul e cunoscut din Moldova), se pronunță cu *h*, nu cu *g*. În realitate, în limbile slave nu apare nicăieri derivatul de care avem nevoie (totuși Semcinski, p. 96, admite originea ucraineană).

S-ar putea crede că avem aici o formație românească cu sufixul *-eală*, pronunțat regional *-ală*; această ipoteză are puține șanse de a fi acceptată, în primul rînd pentru că nu există un verb **poghibi* (să presupunem că acest verb a existat, și a fost eliminat de concurența lui *păgubi*, sau să vedem în *poghibală* un derivat de la *păgubi*, influențat de sl. *нозубать* ?); în al doilea rînd pentru că ne-am aștepta ca măcar cu totul accidental să apară undeva și o formă cu *-eală*. Absența totală a acesteia mă face să cred că am avut dreptate cînd am susținut (SCL, VII, p. 272) că la baza sufixului nostru este slavul *-adlo*. Putem oare presupune că a existat un sl. **pogibadlo*, păstrat numai în românește?

pomană

Toate dicționarele noastre explică substantivul *pomană* ca provenind din v. sl. *помякъ*. Dar cum se justifică schimbarea terminației și, implicit, a genului? Mi se pare neîndoielnic că *pomană* este un derivat postverbal format în românește de la *pomeni* (de fapt această explicație a fost indicată de G. Mișailă, p. 146), așa cum avem sute de exemple: *cătrănă* din *cătrăni*, *dojană* de la *dojeni*, *goană* de la *goni*, *hîrjoană* de la *hîrjoni*, *pripoană* de la *priponi*, *zvoană* de la *zvoni*, pentru a nu cita decît exemple provenite de la verbe în *-ni*. Ipoteza propusă găsește o confirmare în faptul că *pomană* a fost împrumutat din română în sîrbă, bulgară și ucraineană.

prăjină

Cuvîntul e explicat prin v. sl. *пръжина* „Stange” de Bihan, WJb., V, p. 328, explicație admisă de TDRG, care adaugă și ceh. *pružina* „arc”, apoi de Pușcariu, DR, I, 241, de CADE, de Ciorănescu (care dă și varianta bulgară *пръжина*). DU trimite la bg. *prūžina*, iar Scriban la v. sl. *пръжина* „prăjină”, ceh. *pružina*, magh. *porong*. Dar de ce să recurgem la cehă,

cînd forma *пръжина* e bine atestată în rusă și în ucraineană? Numai că nu este clar cum *pruž-* a putut da în românește *prăj-*, iar bulgara nu pare să cunoască o formă cu *ă*, dicționarele bulgare nu inserează decît forma *пръжина* „arc”. Miklosich cunoaște cuvîntul *пръжина* „novella tritici grana”, unde presupune că ar trebui citit *пръжъны*.

Cuvintele slave au la bază sensul „elastic”, pe care îl găsim în rus. *упругий*, scr. *пруživ*. Forma lor de bază trebuie să fi fost **prog-*, pentru care vezi Walde-Pokorny, II, p. 675. În acest caz, bg. *пръжина* trebuie să fie împrumutat din rusă sau din sîrbă, iar forma autentică bulgară a trebuit să fie *пръжина*. Prezența acestei forme în românește, unde nu se poate explica decît prin bulgară, constituie o dovadă că bulgara a avut-o într-adevăr. De la înțelesul de „obiect elastic” se poate trece ușor la cel de „arc” pe de o parte, la cel de „prăjină” pe de altă parte.

prefă

Formă scurtată pentru *preferans*, numele unui joc de cărți. TDRG și, după el, CADE, o explică prin bulgară, unde apare aceeași formă. PCBE inserează cuvîntul *префа*, fără nici o explicație etimologică, ceea ce pare a denota că îl consideră format în bulgărește. Dar în general noi n-am luat jocurile de cărți de la bulgari; avînd în vedere că *префа* este cunoscut în greacă, mi se pare clar că acolo vom găsi originea formei noastre scurtate, ca și a celei bulgărești.

prefector

În ER, p. 130, am explicat pe *prefectoriță* prin *prefectură* (notez acum că *prefectoriță* e atestat și la Gh. Brăescu, *La clubul decavaților*, Biblioteca pentru toți, 1965, p. 118; 130; 131, deci formația nu e chiar atît de rară cum s-ar fi putut părea).

În LR, XVIII, p. 485—486, am revenit asupra problemei: întîlnind masculinul *prefector*, am socotit că acesta trebuie să fie luat ca punct de plecare pentru feminin. Ideea mea a fost că s-au copiat formațiile ca *director*, *inspector*.

În SCL, XXIV, p. 42, acad. Iorgu Iordan notează forma de feminin *prefectoreasă* și, fără a se referi la observațiile mele

(fie că i-au scăpat, fie că nu le-a acordat interes), pornește de la *doctoreasă*, analizat ca *doct-* + *-oreasă*. Se pune însă întrebarea cât de veche poate fi această din urmă formație, avînd în vedere că femeii doctori nu am avut în trecut, iar dacă se urmărea să fie desemnată o babă care dădea leacuri se recurgea la forma *doftoroaie*.

Problema vechimii se pune însă și pentru masculinul *prefector*, care apare cel puțin în două documente vechi (din anii 1777 și 1784), consemnate în „Uricariul” și citate în DLR manuscris). În aceste condiții mi se pare clar că nu trebuie să pornim de la feminin pentru a explica adăugarea elementului *-or*.

prohibi

Verbul acesta e explicat de CADE și DLRM prin fr. *prohibere*, în timp ce Scriban pornește de la it. *prohibere*. Atmosfera semantică nu justifică deloc un punct de plecare italian (și de unde a apărut *h*?). Dar, în ultimele două secole, verbele latine de conjugarea a doua și a treia, împrumutate și „regularizate” în românește, au trecut la conjugarea întii (*diviza, poseda, preceda, ropeta* etc.). Așa s-a întîmplat și cu *exhiba* și *inhiba*. De ce, din aceeași rădăcină, avem pe *prohibi*, oarecum izolat ca verb de conjugarea a patra?

Mai răspindite în cazul tuturor celor trei verbe formate de la lat. *habere* au fost și sint substantivele abstracte: *exhibiție, inhibiție, prohibiție* și de asemenea adjectivul *prohibitiv*. De aceea sint convins că în românește *prohibi* nu este împrumutat, ci refăcut din *prohibiție*, după modelul *investi/investiție*, eventual din *prohibitiv*.

Dar de ce avem *exhiba, inhiba* și nu, după același model, **exhibi, *inhibi*? A *exhiba* este un cuvînt livresc, puțin folosit, în timp ce *exhibiție*, fie și rău pronunțat (*oshibiție*), este curent în toate stilurile. Dar între ele este o serioasă diferență de înțeles lexical: a *exhiba* înseamnă „a prezenta (un act etc.)”, pe cînd *exhibiție* e echivalent cu *jongleris, scamatoris* (luate în sens depreciativ). A *inhiba* și *inhibiție* nu circulă decît în stilul științific. De aceea cred că toate aceste patru cuvinte au fost împrumutate, fiecare în parte, din franțuzește. *Prohibiție, prohibitiv* și *prohibi*, dimpotrivă, sint cunoscute în cercuri mai largi, sensul rădăcinii fiind același la toate trei. Mi se pare lucru

ușor de demonstrat că substantivul a apărut în românește înaintea verbului. S-a putut spune că un lucru este *oprit* sau *interzis*, dar *oprire* și chiar *interzicere* nu exprima destul de clar ideea pentru care a fost împrumutat termenul *prohibiție*. După ce acesta s-a răspîndit, a devenit normal să se folosească alături și un verb din aceeași familie.

pui de bleau

La Udrescu găsim expresia (s. v. *bleau*) a face (*cui*) un *pui de bleau* „a nu-i face nimic, a-l păcăli”. Am semnalat din comuna Reviga formula a face la *bleau* „a tremura de frig” (BPh., V, 159; vezi și la Udrescu, cu aceeași valoare, a face (*la*) *bleauri*). Bănuiesc că *pui*, în expresia citată, a apărut aici prin confuzie (poate intenționată) în loc de *cui*, vezi a face *cui* (BPh., ibid.): s-au putut încrucișa cele două expresii, a face la *bleau* și a face *cui*, deși pentru sens ar trebui desigur să ne referim la valoarea slabă a cuielor de tablă (vezi în DA, s. v. *bleau*, a face *cui* de *bleau* „a tremura”).

După ce am redactat rîndurile precedente, am găsit, tot la Udrescu, s. v. *cui*, expresia a face *cui* un *cui de bleau* „a păcăli (pe cineva), a nu-i face nimic”. Aceasta pe de o parte confirmă ideea pe care am exprimat-o mai sus, dar pe de altă parte poate duce la părerea că totul se reduce la o greșeală de transcriere sau de tipar. Împotriva acestei ultime ipoteze vorbește faptul că sub *face* expresia re apare, tot cu *pui*.

Cred că se zice a face un *pui de bine*, iar un *pui de bleau* ar constitui o „deraiere”.

pușcă

Expresia *gol pușcă* nu e explicată în dicționare, deși pare clar că înseamnă „gol cum e pușca”, aceasta neavînd nici un fel de învelitoare (DU chiar citează formula *gol ca o pușcă*, pentru care nu știu dacă există referințe). Dar expresia există și în bulgărește, unde se zice, indiferent, *гол като тояга* sau *гол като пушка* și pare probabil că aici este punctul de plecare (de observat că în bulgărește nu se suprimă prepoziția).

rablagi

În BL, VII, p. 122, și, mai pe larg, în BL, XIV, p. 110, am explicat pe *rablagiu* prin *rablă*, poate sub influența lui *damblagiu*. Am arătat acolo că s-a format și un verb, *a se rablagi*, care, sub influența lui *bleg*, a fost transformat în *reblegi*. Cîteva adaosuri sint necesare. Mai întii atestări: *rablagit*, la acad. Iorgu Iordan, SCL, XXIV, p. 713. În DLRM se adaugă variantele *răblăgi*, *răblăgiu*; *răblăgi* apare și la Udrescu, s. v. *stiolf*. Tot la Udrescu găsim și *rebleagă*, *reblegitură* și *rebeagă*, pe care îl întilnim și în *Lex. reg.* II, p. 71 (din Roșiorii de Vede). Pe cît se pare, nu e numai încrucișare cu *bleg*, ci, așa cum presupuneam în articolul citat din BL, XIV, și cu *rebegi*, a cărui origine nu e clară: CADE îl explică prin magh. *rebegni*, ceea ce, pe drept cuvînt, nu a găsit asentimentul lui Tamás. Mai semnalez, în sfîrșit, varianta *răblări*, BL, IV, p. 68.

răsarea, răsărita etc.

Numele *floarea soarelui* este fără îndoială vechi în limbă; el corespunde exact numelui grecesc adoptat în terminologia botanică, *helianthos*. Dar a fost adesea transformat prin procese fonetice sau prin etimologie populară: *soarea soarelui*, *sora soarelui*, *răsarea soarelui*, *răsărita soarelui*, *răsoare*, *răsare*, *rosoare*, *răsărită*; vezi *răsare*, CV, 1951, 1, p. 36 și, tot acolo (p. 37), *soreancă*, *sorică* (de la Roșiorii de Vede); *răsoare*, glosat prin „răsărită”, *Gl. reg.*, p. 59 (de la Hirlău).

Dicționarele nu și-au pus problema originii acestor forme. După cît am impresia, *soarea* a ieșit din *floarea* sub influența atributului, *soarelui*; nefiind însă clar ce înseamnă, a fost transformat, prin etimologie populară, pe de o parte în *sora*, pe de alta în *răsarea*; acesta din urmă însă nu face impresia unui substantiv normal format în românește, de la verbul *a răsări*, de aceea a fost înlocuit cu derivatul *răsărita*. Poate însă că *răsoare* e din (*floa*)re(a) *soarelui* și de aici ar putea veni *răsare*, *răsoare*.

roșcovan

Pentru etimologie, TDRG trimite la *roșcat*, fără altă explicație; DU, CADE (și după el, ca de obicei, DLRM) consideră pe *roșcovan* ca derivat de la *roșcă* (acesta din urmă e ca și

necunoscut, pe cînd *roșcovan* e general); Scriban pornește de la *roșcat*, care ar fi fost influențat de *roșcovă* sau de *bețivan* (?); Ciorănescu propune o încrucișare a numelui de plantă *rîșcov* cu *roșu*. Mi se pare mult mai normal să pornim de la *roșcovă*, care are culoarea roșie, deși asemănarea de formă cu adjectivul *roșu* e accidentală.

sălbătică

În ER, p. 38 și urm., am discutat situația diminutivelor de felul lui *donicuță* de la *doniță* și am ajuns la concluzia că s-a evitat repetarea consoanei *t*. Iată acum alt tip de modificare a temei: *sălbătică* în loc de *sălbăticuță*, inserat fără nici o explicație de CADE după Ispirescu; mai găsește în DLR, s. v. *mezîn*, sensul 4, *selbătică* din Alecsandri, PP, 14. Aici nu mai poate fi vorba de disimulare, ci numai de metateză și scurtare, dar nu mi se pare exclus ca modelul să-l fi oferit exemplele de tipul lui *donicuță*.

sănătos, virtos

Sănătos a fost explicat, corect după părerea mea, de DU, ca format regresiv din *sănătate*. Apoi a intervenit Candrea, în *Consonantismul*, p. 27-28, pentru a reconstrui un lat. **sanitosus*, pornind de la compararea cu cîteva forme dialectale italiene și franceze și cu una albaneză. Explicația aceasta a fost adoptată de Pușcariu, EW (și de TDRG, REW), care o completează astfel: „pentru **sanitatosus*”, formă reconstruită la puterea a doua (cu care CADE se arată de acord). DLRM totuși rămîne la formula lat. **sanitosus* < *sanus* (cu ce sufix?). Scriban notează, destul de puțin clar, mlat. și vlat. *sanitosus*, fără asterisc.

Pentru a da pondere etimologiei alese, mai mulți autori pun în paralelă explicarea lui *virtos*. Și aici DU pornește de la română, văzînd în *virtos* un derivat regresiv de la *virtute*, în timp ce Pușcariu, EW (urmat de TDRG), reconstruiește un rom. **virtutos*, derivat de la *virtute*. Densusianu, Hdlr, I, p. 195, ia ca punct de plecare lat. *uirtuosus* (care în latina vulgară ar fi ajuns să caracterizeze forța fizică); Pușcariu, loc. cit., contestă existența cuvîntului latin (e mai puțin acceptabil decît **sani-*

tatosus ?), care nici n-ar corespunde regulilor de formare a cuvintelor în latinește. În REW *virtos* nu e inserat, dar etimologia propusă de Densusianu este admisă de Scriban, de Ciorănescu și de DLRM. Acesta din urmă agrementează însă pe *virtuosus* cu un asterisc, deși acad. Iorgu Iordan arătase în *Diftongarea*... că termenul e atestat în latinește. CADE, mai curajos, construiește (s. v. *sănătos*) un lat. **virtuosus* (acesta, într-adevăr, contravine regulilor de formare a cuvintelor în limba latină, căci nu există nici un exemplu de formație în *-tulosus* sau *-tatosus*). Mai adaug că Ernout-Meillet au avut grijă să arate că pentru un derivat de felul lui *calamitosus*, de la *calamitas*, nu e nevoie să presupunem un intermediar **calamitatosus*). Un ultim amănunt : sensul de „putere” nu a apărut în latina vulgară, ci e cel primitiv al cuvântului *virtus*.

sărbușcă

Este numele unui fel de ciorbă subțire, obișnuită în Moldova (TDRG, CADE; *Lex. reg.* I, p. 117, din Bucovina; la G. Istrate, BPh., IV, p. 75, varianta *solbușcă*, din Nepos). TDRG și CADE nu dau nici o etimologie, DU crede că e vorba de *ciorbă sîrbească* (în nordul țării ?), iar Scriban pornește de la *sarbăd*. Semcinski propune să se compare ucr. *сорбаму* „a sorbi”. În cartea lui Zakrutkin, *Stanița plutitoare*, Ed. Tiner. (f.d.), p. 101, găsește cuvântul *șarbă* „numele căzăcesc al ciorbei de pește”; nu l-am putut identifica nici în dicționarele rusești, nici în cele ucrainene, totuși cred că ar trebui avut în vedere la stabilirea originii lui *sărbușcă*.

seringhiță

Din copilărie îmi e foarte cunoscută forma rustică, folosită în Moldova, *serînghiță* (cu accentul pe *î*) pentru *scrumbie*. TDRG inserează pe de o parte forma *serîmbie*, pe de altă *serîmbiță* (pe care n-am auzit-o niciodată pronunțată). Cred că pentru explicarea acestor forme trebuie să pornim de la o apropiere cu numele de pești *rî'biță*, *rî'bghiță*, *rî'mghiță*, pentru care vezi Felicia Șerban, CL, XV, p. 290—291.

seroambă

Cuvântul apare la Creangă : *seroambe* „cizme vechi, grosolane”. TDRG adaugă, fără referințe, formele *scrabă*, *seroabă*. Astăzi mai putem alătura pe *scrab* „bocanc rău”; *Lex. reg.* I, p. 108 (de la Rădăuți); fiind inserat între cuvintele care încep cu *ș*, trebuie să credem că a fost greșit tipărit în loc de *șcrab*; mai curios e că e masculin. DU explică pe *seroambă* prin *serombăi* „a bătători”; iar Bogrea, DR, IV, p. 489, și CADE, prin ucr. *украб* „gheată uzată, scilciată” (cf. *украб(а)* la Semcinski). S-ar părea că prin aceasta discuția e încheiată, dar Scriban, care admite pentru masculinul *scrab* etimologia ucraineană, iar pe *seroambă* îl consideră variantă a lui *scrab*, trimite și la *scarp*, *scarpă*, *șcarp*, care ar veni din it. *scarpa*, printr-un intermediar neogrec. În BL, III, p. 47, am explicat pe *scrabă* din *seroambă* (este însă evident că și contrariul e posibil), pe care l-am pus în legătură cu *scrobi*. Mi se pare acum foarte probabil că trebuie să combinăm explicațiile : fie că pornim de la ucraineană, și atunci explicăm pe *s-* prin *scrobi*, fie că pornim de la *scrobi*, și atunci *ș-* se datorează influenței ucrainene. În ce privește fonetica, trebuie să ținem seamă și de faptul că e vorba de un termen expresiv, care a putut suferi diferite modificări neconforme cu legile fonetice. Genul masculin arată că originalul a fost primit la plural.

seca

În expresii ca *mă seacă la inimă*, Candrea, GS, VI, p. 325, a văzut verbul latin *seco* „a tăia”, socotind că paralela *a tăia la inimă* constituie un puternic argument în favoarea ideii sale. A fost urmat de acad. Iorgu Iordan, LR, XXI, p. 183, și de Ciorănescu și aprobat de Florica Dimitrescu, în volumul I.-A. Candrea, *lingvist și filolog*, București, 1974, p. 44. Din punctul de vedere semantic, nu există nici o obiecție. Dar lat. *seco* are *e* scurt, ceea ce înseamnă că ar fi trebuit să se diftongheze, rezultatul în românește neputînd fi decît **șec-*. Deoarece nu putem explica păstrarea lui *s-*, vom rămîne la vechea explicație : avem de-a face cu verbul *a seca*, paralel cu *sec* (lat. *siccus*, *siccare*).

singur

În ER, p. 139, am explicat pe *singur* cu înțelesul de „dumneata” (atestat pe la Dorohoi) ca un calc după magh. *maga*, care are ambele înțelesuri. Traian Costa îmi atrage atenția că e puțin probabil să avem o influență maghiară la Dorohoi și că e mult mai acceptabilă explicația prin rus. *сам*, care de asemenea are ambele sensuri. Evident, are dreptate.

sortiment

Primul dicționar care înregistrează acest cuvânt este DLRLC, dar a fost consenmat în 1939 de acad. Iorgu Iordan în BPh., VI, p. 24. De mai înainte exista însă *asortiment*, pe care s-a putut grefa folosirea lui *sortiment*. Acesta este definit ca „ansamblu de mărfuri care fac parte din același sort” și a fost explicat de acad. Iorgu Iordan prin germ. *Sortiment*, cu referire și la fr. *assortiment*, it. (*as*)*sortimento*. Aș avea de făcut o singură rezervă: sensul cuvântului german (după *Fremdwörterbuch*) este „mărfuri aranjate după sorturi”; „colecție de eșantioane”; „librărie”, deci destul de diferit de cel românesc. Cuvântul apare și în rusește, unde e explicat prin fr. *assortiment*. Mi se pare clar că rus. *сортимент* vine din germană (unde de altfel există și *Assortiment*). Dacă în românește n-am avea atestarea din 1939, n-aș avea nici o îndoială că la noi *sortiment* a venit din rusă, dar așa nu pot spune decât că a fost consolidat prin influența rusă. În orice caz, în română s-a întilnit cu *sort*, care de asemenea nu figurează în dicționarele anterioare lui DLRLC, dar este sigur anterior celui de-al doilea război mondial și poate chiar e din secolul trecut. Nici acesta nu pare să vină din franțuzește, cum spune DLRLC, ci din rusește (ER, p. 44), și e foarte probabil că vorbitorii consideră pe *sortiment* ca un derivat de la *sort*.

spalet

Spalet „epolet” e inserat pentru prima oară în DU (apare la Negruzzi), fără etimologie. La CADE i se dă etimologia: fr. *épaulette*, fără nici o încercare de a explica diferențele de formă (de altfel glosarea se face prin rom. *epoletă*). Scriban

pornește de la it. *spalletta*, mai apropiat din punct de vedere formal, dar rămâne neexplicată diferența de gen; apoi e puțin probabil ca în secolul trecut să se fi împrumutat din italiană un termen militar. În grecește există *σπαλέτρο*, care corespunde perfect formei românești, dar e tradus prin „șal” (care de fapt se pune pe umeri, deci diferența de înțeles nu e prea mare).

șmecher

TDRG constată: „concordă din punctul de vedere fonetic cu germ. *Schmecker*”. CADE pornește, evident greșit, de la germ. *Schmeichler*, refăcut după germ. *Schmecker*; DU, de la germ. *Schmecker* „om care încearcă băuturile”; mai curînd ar trebui să avem în vedere înțelesul „om căruia îi plac mincările fine”, cum propune Scriban. Cuvîntul există și în bulgărește, exact sub aceeași formă, cu numeroase derivate ca *шмекерия*, *шмекерлък*, iar PCBKE îl consideră provenit din germană. Mi se pare însă exclus ca cele două limbi vecine, româna și bulgara, să fi împrumutat independent una de alta acest cuvînt cu exact aceeași formă și același înțeles. Poziția geografică ar indica româna ca intermediar între germană și bulgară (poate totuși situația contrară ne întîmpină la *șperț*, vezi ER, p. 151—152). În favoarea românei vorbește încă un element: româna a cunoscut un cuvînt *teșmec* „înșelătorie”, de origine turcă; singurul care îl înserează și care dă și etimologia este Scriban (copiat de DLRLC). Este însă cunoscut *teșmecherie* (la exemplele din Alecsandri, citate de Tiktin, trebuie adăugat unul din Matei Millo, *Baba Hîrca*, la Al. Niculescu, *Primii noștri dramaturgi*, p. 374). Singurul care încearcă o explicație este iarăși Scriban, care socotește că *teșmecherie* ar fi derivat din *teșmec* sub influența lui *șmecherie*. Mi se pare mult mai probabil contrariul: *teșmecherie*, care e mai vechi, derivat de la *teșmec*, a devenit într-un fel oarecare *șmecherie*, sau, în cel mai bun caz, a avut influență asupra lui *șmecherie* dacă acesta e de origine germană. Ar însemna în primul rînd că *șmecher* e derivat regresiv din *șmecherie*, iar în al doilea rînd că bulgara, care nu pare să cunoască pe *teșmec*, a luat pe *шмекер* din românește.

șpagă

Cuvînt folosit cu aceeași valoare ca *șperț*. A fost semnalat de Valentin Gr. Chelaru, BPh., IV, p. 128, care, după o sugestie dată de acad. Iorgu Iordan, îl explică prin *șpaga*, adică „țepușă” pe care agenții vamali o înfigeau în saci ca să se convingă că nu se strecoară mărfuri de contrabandă. Scriban pornește de la rus. (?), scr. *șpag* „buzunar”. Ciorănescu, socotind îndoielnice ambele explicații și după ce respinge ideea unei legături semantice cu fr. *épingles*, propune să vedem aici o confuzie între *șpagă* „spadă” și *șpenge*, dublet al lui *șpență*, care la rîndul lui e dublet al lui *șpeze*. Cred că cea mai convingătoare este explicația dată de Chelaru: oare germ. *bestechen* „a mitui” nu e derivat de la *stechen* „a împunge”? S-ar putea însă pune întrebarea dacă nu cumva s-a amestecat în vreun fel it. *pagare* „a plăti”.

ștrapaț

În MCD, p. 97, găsim *ștrapație* „alergătură” (din Vilcele), explicat de R. Todoran prin germ. *Strapaze*; la p. 269, *haine sau încălțăminte de ștrapație* „de purtare, de toate zilele” (din Petroșani), explicat de M. Homorodean prin magh. *strapacipő* „încălțăminte de dirvală” (compus din *strapa* „osteneală” și *cipő* „gheată”). Avînd în vedere că în graiurile ardeleni apare și *ștrapă*, *ștroapă*, Tamás propune explicația prin magh. *strapa*, *strapáció*, cred că pe bună dreptate. Dar în București a circulat în deceniile trecute forma *ștrapaț* (de *ștrapaț* „de alergătură”), explicată corect, după părerea mea, de Scriban prin germană. Am avea deci aici un exemplu clar de etimologie multiplă.

șugubi

Adjectivul *șugubăț* este înregistrat cu două valori destul de diferite între ele: „asasin” și „glumeț”. A fost explicat prin v. sl. *шугубаца* „asasin” (lit. „pierzător de suflet”). Se pot găsi justificări pentru suprimarea primei silabe (luate drept prepoziția *de*) și la nevoie pentru alterarea înțelesului primitiv. Dar G. Weigand, W. Jb., XIX—XX, p. 141, a propus să vedem în înțelesul al doilea un omonim provenit din bg. *шугубец* „glumeț” (lit. „care își bate joc”), ceea ce mi se pare

mult mai verosimil. TDRG combate ideea, pe motiv că înțelesul al doilea nu circulă la țară; în orice caz e mai cunoscut decît primul. O dovadă în sprijinul etimologiei propuse de Weigand se poate găsi în verbul *a șugubi* „a păcăli”, atestat numai la perfectul compus în *Glos. dial. Ol.*, p. 110.

șustă

Cuvînt de argou, răspîdit, după cit se pare, puțin înainte de cel de-al doilea război mondial. Înseamnă „aranjament, combinație, întîlnire”. Corespunde n. gr. *σοῦστα* „resort”, care la rîndul său provine din it. *susta* (cf. *mettere in susta* „a pune în mișcare”). Diferența de pronunțare a inițialei nu ridică greutăți: *ș-* s-ar putea datoră unei disimilări față de *s* următor; dar în unele dialecte grecești *s* a devenit *ș*, în timp ce în altele *ș* este impronunțabil și este înlocuit, în împrumuturi, cu *s*, deci forma românească ar putea fi hipercorectă.

tu

În ER, p. 158—159, am sprijinit explicația dată de TDRG pentru *tu* din formule ca *nici tu casă, nici tu masă*: nu e vorba de pronumele *tu*, ci de particula bulgărească *mo*, din formule ca *нито сун, нито дъщеря* „nici tu fiu, nici tu fiică”. Argumentele mele n-au reușit să convingă pe acad. Iorgu Iordan, care rămîne la cealaltă interpretare. În LR, XII, p. 660, obiecțiile domniei sale sînt următoarele: nu e vorba de persoana a II-a, ci de „persoana generală” (a III-a !), prin urmare fraza se adresează oricui, desemnat prin *tu*; formulele bulgărești nu se potrivesc deloc cu cele românești; expresia fiind din limbajul afectiv, atît de spontan prin însăși natura lui, un împrumut nu se justifică; explicația lui *nici* ca o formă hipercorectă pentru *ni* (cum propuneam eu) este „forțată”.

Mărturisesc că aceste obiecții nu mi-au schimbat vederile. De ce pronumele de persoana „generală” este folosit numai în această situație, numai negativ? Căci este evident că nu se zice, de exemplu, *acolo am găsit tu casă, tu masă*. De ce *tu* apare numai repetat? Am citat expresia bulgărească *нито здрав, нито болен* „nici sănătos, nici bolnav”, nu pentru că s-ar potrivi cu ce avem în românește, ci pentru a arăta că în bul-

gărește întrebuintărea merge mai departe decât la noi; dar *nu avea nici tu băiat, nici tu fată* este la fel în românește și în bulgărește (vezi aici mai sus). Se înțelege că există numeroase procedee afective împrumutate, printre care unele și din bulgărește; *ni*, cum spuneam în locul citat, ar putea fi foarte bine explicat pur și simplu ca tradus în românește prin *nici* (dealtfel se mai poate auzi *ni tu*); dar mi se pare mai probabil că a fost refăcut de cei care știau că nu e literar *ni* cu valoarea lui *nici*. Dacă *tu* e pronume, cum se face că nu apare niciodată accentuat în formula citată?

În CL, XIII, p. 117—119, I. I. Bujor reia problema, fără a se referi nici la cartea mea, nici la recenziile acad. Iorgu Iordan, ci pornind de la *Gramatica* Academiei, și încearcă să dovedească că *tu* în formula discutată este vocativul pronumelui, cu valoarea lui *mă* sau *fă*. Dar dacă se zice (mai ales femeile zic) *am cum-părat, tu, o rochiță*, unde e clar că *tu* e pronume în vocativ și e accentuat, aceasta nu explică de ce se poate zice *nici tu casă, nici tu masă* și nu se poate zice *tu, nici casă, tu, nici masă*. Apoi *mă* și *fă* nu se repetă: autorul însuși dă exemplul *mă, nici casă, nici masă*.

tupungi, tupungeală

DLRM înserează aceste cuvinte, atestate la Zaharia Stancu (vezi DLRLC s.v.): *tupungi* „a bate zdravăn (cu pumnii)”, iar etimologia propusă este magh. *tapogni*, care însă înseamnă „a tropăi, a bate din picioare”. Nu se vede cum a ajuns un cuvânt unguresc în sudul Munteniei și mai ales de ce *tapogni* ar fi devenit *tupungi*. Există, ce e drept, o variantă *tupăngi* „a călca îndesat”. Scriban, care nu citează sursele, o compară cu *tapangea*, cu *dupăci*, cu magh. *tapogni* și cu sîrb. *tabančiti* „a merge pe jos”. De notat că Tamás nu a admis cuvîntul. Mi se pare că e cu neputință să nu punem pe *tupungi* în relație cu *tapangea* „lovitură cu palma”. Diferențele de vocalism, la un cuvînt expresiv, nu pot face obstacol.

tur, tură

Scriban socotește că *tură* este o formă populară pentru *tur*, care e din fr. *tour*. DLRM explică nediferențiat pe *tur* și *tură* prin fr. *tour* și înserează la *tur* și expresia *tur-retur*. Dar

aceasta nu există (nici nu poate exista) în franceză, ci e luată din germană (vezi p. 19); *tură* la șah se regăsește identic (*myra*) în rusă și fără îndoială vine de acolo, paralel cu *turn*, care calciază fr. *tour*. Rămîne neclar pentru mine *tură* în expresia *alucra în tură*, care de asemenea nu poate fi de origine franceză.

țaică

Echivalentul moldovenesc al lui *drojdie*, *țaică*, e comparat de Scriban cu germ. *Teig*, care are același înțeles (la fel DLRM). Dar înlocuirea lui *t* cu *ț* nu poate fi admisă dacă nu i se găsește o explicație. În realitate *țaică* este germ. *Zeug*, care se folosește la brutăriile germane cu aceeași valoare ca *Teig*. Ținînd seamă că *brutar*, *chiflă* și altele din același cerc de noțiuni vin din germană, etimologia mi se pare asigurată. Redarea lui *eu* prin *ai* corespunde pronunțării bucovinene, *g* final e în mod normal asurzit în germană. Cît despre adăugarea lui *-ă*, trebuie să ținem seamă că româna n-are nici un cuvînt terminat în *-aic*. Dar există și varianta *țaic* (la Scriban; de la Brăila mi se comunică forma *țaic*, fără să fie clar dacă se zice acolo așa sau corespondentul meu a auzit-o în altă parte). Vezi și *țaihi* „drojdie de bere”, CV, 8/1949, p. 35, din Făgăraș.

ureche

Dictionarele noastre mai vechi înserează sub cuvîntul *ac* expresia *ca prin urechile acului*, ceea ce mi se pare greșit, deoarece *ac* nu prezintă aici nimic special, pe cînd *ureche* e luat cu valoare figurată. Dar de ce e pus la plural? Se presupune în general că punctul de plecare l-a constituit expresia din evanghelie *cămila prin urechile acului*, dar în originalul grecesc găsim singularul (*διὰ τροπήματος ραπίδος*) și tot cu singularul a fost tradus în versiunile românești. Foarte probabil expresia noastră e de origine laică și populară, căci găsim și în bulgărește pluralul: *узелу yuv*. Orificiul de o parte și de alta a acului a putut fi asemănat cu cele două urechi ale animalelor.

uști

Uști „a săruta” se găsește în *Lex. reg.* I, p. 23, din Șomcuta-Mare. Pare normal să-l legăm de slavul *ust-* „gură”, dar pe de o parte un substantiv *ust* nu apare în românește, pe de

altă parte verbul nu e atestat în slavă. Mai normal decît să credem că slava a avut verbul pare că e să considerăm că substantivul există sau a existat în românește fără să fie atestat, căci formația verbală se potrivește mai bine cu normele românești decît cu cele slave.

vază

DLRM și DN inserează cuvîntul *vază* „specie de vas”, pe care îl consideră provenit din fr. *vase*. Dar acesta este de genul masculin, ceea ce ar adăuga o excepție, la cele pe care le-am întilnit pînă acum, de la paralelismul între masculinile — nume de obiecte — franceze și neutrele românești. Ca și în celelalte cazuri, constatăm și aici că româna nu e izolată din punctul de vedere al genului: germana are *Vase*, feminin. Socotesc că e mult mai convenabilă explicarea prin germană, chiar dacă, eventual, nu ar fi vorba de un împrumut direct, ci numai de o adaptare a împrumutului din franceză (așa cum în alte cazuri s-a pornit de la franceză, dar, pentru detalii de formă, ne-am orientat după italiană sau după latină).

vraiște

Este socotit de obicei de origine necunoscută. Totuși s-au emis pînă acum mai multe ipoteze. TDRG presupune că trebuie să pornim de la un **vraviște*, derivat de la *vraf*, paralel cu *vraf*. Acad. Iorgu Iordan, BPh., II, p. 194, emite ipoteza unei origini onomatopeice. Ciorănescu preferă ca punct de plecare v. sl. *връхъ* „a arunca”. După părerea mea, cel mai aproape de adevăr este Scriban, care, corectînd ipoteza lui TDRG, propune să reconstruim un v. sl. **vrahiște*, derivat de la *vrahü* „vraf”. Numai că nu văd de ce am recurge la o reconstruire în slavă, cînd ne putem descurca în românește: originalul *vrah*, corespondentul v. sl. *връхъ*, a avut fără îndoială circulație în românește, înainte de a fi fost înlocuit cu *vraf* (cf. în limba mai veche *vrh* și altele asemănătoare); de altfel la TDRG e inserată o formă bănățeană *vrau*. De la acest *vrah* s-a putut forma în românește **vrahiște*, care a devenit lesne *vraiște*.

zgărdan

În *Gl. reg.*, p. 82, e notat *zgărdan* „bentiță cusută cu mărgelile, purtată de fete la git”, cu varianta *gerdan*; e explicat prin *zgardă* și sufixul *-an*. Pare mult mai verosimil că avem aici cuvîntul bine cunoscut *gherdan*, apropiat de *zgardă* prin etimologie populară, dacă nu cumva e o formație glumeață.

a se zori

În BL, XIV, p. 113, am discutat expresia *a se zori de ziuă* și am arătat că, după părerea mea, este primitivă, formată de la *zori de ziuă*, pe cînd *a se zări de ziuă* se datorează unei etimologii populare, de altfel nu prea reușite. Observ că mi-a scăpat o notă a acad. Iorgu Iordan, BPh., VII—VIII, p. 276, care, referindu-se la Bogrea, *Omagiu Bianu*, p. 53, și la Zs. f. rom. Phil., I, p. 121, crede că *a se zări de ziuă* a devenit *a se zori* sub influența substantivului *zori*. Această ipoteză nu e deloc verosimilă. În primul rînd, *a se zări de ziuă* are nevoie de justificare, căci, dacă analizăm expresia cu atenție, constatăm că e confuză. În al doilea rînd, *a se zări de ziuă* pare că se limitează la Muntenia, pe cînd *a se zori de ziuă* este răspîdit în toată țara (vezi dicționarele, care aduc fiecare alte citate, și articolul meu pomenit mai sus). Cred și eu, ca și acad. Iorgu Iordan, că a avut un amestec *a zori* (de la *zor*), dar în sens contrar: cînd a fost împrumutat *zor* și s-a format derivatul *a zori*, acesta a putut împinge la diferențierea lui *a se zori de ziuă*, care a devenit astfel *a se zări de ziuă*.

zuli

M. L. Wagner, în BPh., X, p. 8, citează turcescul argotic *zula etmek* „a fura”. A existat și în românește, în deceniile trecute, *a zuli* „a fura” și chiar *a face zulă*.

LISTA PRESCURTĂRILOR

- Arch. Rom. : „Archivum Romanicum, Nuova rivista di filologia romanza”, Genève, Firenze, 1917—1941.
- AUT : „Analele Universității din Timișoara”, Științe filologice, 1963—.
- Bárczi : Bárczi Géza, *Magyar Szófejlés Szóldr.*, Budapest, 1941.
- БЕР : *Български етимологичен речник*, Sofia, 1962—.
- Berneker : Dr. Erich Berneker, *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1937—.
- BL : „Bulletin Linguistique”, publié par A. Rosetti, București, 1933—1948.
- BPh. : „Buletinul Institutului de filologie română «Alexandru Philippide»”, director Iorgu Iordan, Iași, 1934—1945.
- BSF : „Buletinul Societății filologice”, București, 1905—1907.
- BSL : „Bulletin de la Société de Linguistique de Paris”, 1871—.
- CADE : *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*, Partea I, *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-A. Candrea, București, 1931.
- CDDE : I.-A. Candrea și Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române, Elementele latine*, București, 1907—.
- Cihac : A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, 2 vol., Francfort s/M, 1870—1879.
- Ciorănescu : Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Madrid, 1958—1966.
- CL : „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956—.
- N.A. Constantinescu : N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963.
- Cota : V. Cota, *Argot-ul apașilor — Dicționarul limbii șmecherilor*, București, fără dată.
- CV : „Cum vorbim”, București, 1949—1952.
- DA : Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, 1913—1949.

- Dauzat-Dubois-Mitterand : Albert Dauzat, Jean Dubois, Henri Mitterand, *Nouveau Dictionnaire Etymologique et Historique*, Paris, 1964.
 DI : *Dicționar invers*, București, 1957.
 DLRLC : *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, 1955—1957.
 DLR : *Dicționarul limbii române*, București, 1965—.
 Dimitrakos : Δ. Δημητράκου, *Μέγα λεξικόν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης*, Atena, 1933—1939.
 DLRM : *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958.
 DN : Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a II-a, București, 1966.
 DR : „Dacoromania”, *Buletinul Muzeului limbii române*, condus de Sextil Pușcariu, Cluj, 1921—1948.
 ER : Al. Graur, *Etimologiile românești*, București, 1963.
 Ernout-Meillet : *Dictionnaire étymologique de la langue latine, Histoire des mots*, par A. Ernout et A. Meillet, Paris, 1932.
 FD : *Fonetica și dialectologie*, București, 1958—.
 Gamillscheg : Ernst Gamillscheg, *Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache*, Heidelberg, 1928.
 Gămulescu : Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sîrbocroată ale vocabularului român*, București — Pancevo, 1974.
 Glos. dial. Ol. : *Glosar dialectal Olenia*, București, 1967.
 Gl. reg. : V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, București, 1961.
 Grincenko : Б.Д. Гринченко, *Словарь украинского языка*, Kiev, 1907—1909.
 GS : „Grai și suflet”, *Revista „Institutului de filologie și folklor”*, publicată de Ovid Densusianu, București, 1924—1937.
 Iordan, *Difflongarea* : Iorgu Iordan, *Difflongarea lui e și o accentuație în poziția ä, e*, Iași, 1920.
 Lex. reg. I : *Lexic regional*, București, 1960.
 Lex. reg. II : *Lexic regional 2*, București, 1967.
 LR : „Limba română”, București, 1952—.
 MCD : *Materiale și cercetări dialectale*, I, București, 1960.
 Meyer-Lübke : W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, ediția a 3-a, Heidelberg, 1933.
 Mihăilă : G. Mihăilă, *Imprumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960.
 Miklosich : Fr. Miklosich, *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*, Vindobonae, 1862—1865.
 Pascu, Suf. : G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916.

- Pașca, Gl. : Ștefan Pașca, *Glosar dialectal*, București, 1928.
 Pușcariu, EW : Dr. Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, Heidelberg, 1905.
 RESEE : „Revue des Etudes Sud-Est Européennes”, București, 1963—.
 REtSl. : „Revue des Etudes Slaves”, Paris, 1929—.
 REW : vezi Meyer-Lübke.
 Rom. Lit. : „România literară”, București, 1968—.
 RRLi : „Revue Roumaine de Linguistique”, București, 1956—.
 РСБКЕ : *Речник на съвременния български книжовен език*, Sofia, 1955—1959.
 SCL : „Studii și cercetări lingvistice”, București, 1950—.
 Scriban : August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939.
 Scurtu : Vasile Scurtu, *Termeții de înrudire în limba română*, București, 1966.
 Semcinski : С. В. Семчинский, *Лексичні запозичення в ро-сійській та українській мові у румунській мові*, Kiev, 1958.
 SLG : Al. Graur, *Studii de lingvistică generală, variantă nouă*, București, 1960.
 SMFC : *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, I—VI, București, 1959—1972.
 Tamás : Lajos Tamás, *Etymologisches-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966.
 TDRG : H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, București, 1903—1926.
 Teaha : T. Teaha, *Gratul din Valea Crișului Negru*, București, 1961.
 Tend. act. : Al. Graur, *Tendențele actuale ale limbii române*, București, 1968.
 Udrescu : D. Udrescu, *Glosar regional Argeș*, București, 1967.
 Ursu : N.A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962.
 Walde-Pokorny : Alois Walde, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, herausgegeben und bearbeitet von Julius Pokorny, Berlin und Leipzig, 1927—1930.
 WJb : „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache”, herausgegeben von dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1894—1921.
 ZdW : „Zeitschrift für deutsche Wortforschung”, 1901—.
 ZrPh : „Zeitschrift für romanische Philologie”, Halle, 1877—.

INDICE DE CUVINTE

Albaneză		<i>плетя</i>	16
<i>tergoj</i>	60	<i>погибел</i>	69
		<i>префа</i>	71
		<i>прузина</i>	71
		<i>пръст</i>	8
Aromână		<i>пушка</i>	73
		<i>прузина</i>	70
<i>arat</i>	25	<i>сардела</i>	16
		<i>свободен</i>	22
		<i>сляпа баба</i>	16
		<i>то</i>	81
		<i>топ</i>	16
Bulgariă		<i>тояга</i>	73
<i>балетист</i>	27	<i>третирам</i>	59
<i>бансер</i>	28	<i>уста</i>	16
<i>банка</i>	28	<i>ухо</i>	83
<i>банкер</i>	28	<i>шегобиец</i>	80
<i> bravo</i>	32	<i>шмекер</i>	79
<i>газ</i>	53	<i>шмекерия</i>	79
<i>гъба</i>	16	<i>шмекерлък</i>	79
<i>дзисемперчета</i>	58		
<i>дзисемпър</i>	58	Cehă	
<i>дий</i>	44	<i>drik</i>	45
<i>диня</i>	16	<i>kamzik</i>	51
<i>дупча</i>	47	<i>pružina</i>	70
<i>изяждам</i>	16		
<i>канаренен</i>	33	Engleză	
<i>кибритена клечка</i>	34	<i>blackey</i>	30
<i>кутия</i>	16	<i>gas oil</i>	53
<i>къща</i>	39	<i>hello</i>	21
<i>лепна</i>	16	<i>jumper</i>	37
<i>малтретирам</i>	59	<i>jumper-blouse</i>	58
<i>мебел</i>	64	<i>jumper-coat</i>	58
<i>млад</i>	63		
<i>младият</i>	63		
<i>нашия</i>	47		
<i>невестулка</i>	65		
<i>нож</i>	16		
<i>пандишпан</i>	67		

Franceză		Germană	
assortiment	78	Abzug	23
*balletteuse	19	Adressant	24
*balletiste	27	Akzept	23
banc	27	Assortiment	78
banque	27, 28	Balletteuse	27
banquier	27, 28	bestechen	80
bon	11	brägel	29
bouche bée	55	exerzieren	54
bravo	31	Exercitium	54
carafe	52	Fabrik	49
chambre	50	faktisch	50
contentir	38	Fitze	51
cure	44	Fitzlein	51
danseuse de ballet	27	Fuschelei	51
distratre	44	fuschern	51
distrat	45	gehabt	23
eau de Cologne	66	gewesen	23
*encontrer	25	Grundbirne	52
*en détail	19	Gruppe	54
en gros	19	Karnies	52
épaulette	78	Kartoffelpflanze	53
épingles	80	Kosten	39
équiper	48	Kreuzer	53
fabrique	49	malträteren	59
femme de chambre	50	marhan	61
ficher	61	markön	61
gangrène	33	Möbel	64
gaz	53	Pfischer	51
groupe	54	Pfuscherei	51
guillemets	53	Pike	68
guitare	52	Schlamber	8
*hôteliouse	19	Schmecker	79
*jobin	19	Schmeichler	79
maltraiter	59	Schneideisen	20
marcher	61	schneiden	20
méliier	62	sklavisch	50
meuble	63, 64	Sortiment	78
ouste	8	stechen	80
pique	68	Strapaze	80
piquer	68	Teig	83
plaqué	30	träteren	59
progressif	19	Vase	84
progressiste	19	Zeug	83
prohiber	72		
rencontre	25		
tour ¹	82		
tour ²	83		
vase	84		

Greacă	
άβανιζω	26
άναθημα	58
άσκημάδι	26

άσχημος	25	τραπτάρω	59
*άσχημώδης	26	υπόστασις	56
γαράφα	52	φάμπρικα	49
γκάξ	53		
έμβατλκι	28		
έμβατικιον	28		
έμβατικόν	28		
έν	29		
ένβατλκι	28		
έπικάρια	68		
έφαγε	16		
ήγουμένος	48		
ήλιανθος	79		
κάγγρανα	33		
κανόνι	16		
κεντώ	52		
κιθάρα	52		
κολλώ	16		
κονταίνειν	37		
κοντίνειν	37		
κόστος	39		
κουράρω	43		
λουλάκι	35		
μανιτάρι	16		
μαχαρι	16		
μόμπιλα	64		
μόμπιλο	64		
μπάγκα	28		
μπαγκι(ι)έρης	28		
μπάνκα	28		
μπερδέω	16		
μποστάι	31		
μπούκα	16		
μπράβο	32		
μπράβο σοϋ	32		
νομφίτσα	65		
παντεσπάνι	67		
πεδάλι	8		
πε(ν)θερός	40		
πίνα	68		
πικάρω	68		
πικριζω	68		
πορτοκαλλός	35		
πρέφα	71		
σιγαρέττον	8		
σοϋστα	81		
σπαλέττο	79		
συμπέθερος	40		
σύν	40		
τράπεζα	28		
τραπεζίτης	28		

Italiană

assortimento	78
banca ¹	27
banca ²	28
banchiero	27
banco	28
bravo	31
buono	11
cancellaria	33
cancerena	33
chitarra	52
contenere	37
costare	38
distrarre	44
distratto	44
donnola	65
gabinello	52
gruppo	54
mestlere	62
mobile	64
mobilia	64
pagara	80
pan di Spagna	67
picca	68
piccare	68
proibire	72
scarpa	77
sortimento	78
spalletta	79
susta	81
trattare	59

Latină

*agnellola	40
anathema	59
ararum	25
calamitas	76
calamitosus	76
cancellarius	33
*cauo	52
*cauula	52
cognatus	40
commater	41, 42, 43

<i>compater</i>	40, 41, 42, 43	<i>hanyag</i>	55
<i>conquiere</i>	38	<i>hanyagság</i>	55
<i>consocer</i>	40, 41	<i>házsárd</i>	66
* <i>consocra</i>	41	<i>házsér</i>	66
<i>contineo</i>	37, 38	<i>hölgy</i>	65
<i>cralls</i>	52	<i>kancellária</i>	33
* <i>cunctinare</i>	37, 38	<i>kastély</i>	39
<i>dusit</i>	48	<i>kondoros</i>	25
<i>fabrica</i>	49	<i>labor</i>	58
<i>habere</i>	72	<i>maga</i>	78
* <i>ignilia</i>	40	<i>pergel</i>	30
<i>immargebam</i>	61	<i>porong</i>	70
<i>immergebam</i>	61	<i>rebegni</i>	74
<i>mane</i>	62, 63	<i>strapa</i>	80
<i>manere</i>	62	<i>strapació</i>	80
* <i>marcare</i>	61	<i>tapogni</i>	82
<i>marcus</i>	61		
<i>margo</i>	61		
<i>mater</i>	43		
<i>meo</i>	60		
<i>mergo</i>	60, 61		
* <i>mërgo</i>	61		
<i>mustela</i>	66		
<i>mustus</i>	66		
<i>nepotem</i>	43		
<i>pater</i>	43		
<i>përgo</i>	60		
<i>pila</i>	69		
<i>pilla</i>	69		
<i>pilula</i>	69		
* <i>sanitosus</i>	75		
<i>sanus</i>	75		
<i>seco</i>	77		
<i>siccare</i>	77		
<i>siccus</i>	77		
<i>singularis</i>	13		
<i>tenere</i>	38		
<i>uirtuosus</i>	75, 76		
<i>uirtus</i>	76		
Maghiară			
<i>ágyalnt</i>	23		
<i>ágyaznt</i>	23		
<i>strapáció</i>	80		
<i>cipó</i>	80		
<i>csömörlik</i>	35		
<i>derék</i>	45, 46		
<i>gesztenye</i>	52		
<i>guzsba</i>	52		
<i>aboa</i>	30		
<i>abonament</i>	13		
<i>ablaig</i>	23		
<i>ablaigui</i>	23		
<i>ablaiguiálá</i>	23		
<i>ablaigui</i>	19, 23		
<i>ablaiguit</i>	23		
<i>ablaigui</i>	23		
<i>ablaiguit</i>	23		
<i>ac</i>	83		
<i>acera</i>	24		
<i>acina</i>	24		
<i>acira</i>	24		
<i>acoperemint</i>	13		
<i>acoperemisz</i>	13		
<i>acoperisz</i>	13		
<i>adincos</i>	22		
<i>adresant</i>	24		
<i>adresat</i>	24		
<i>afanisi</i>	26		
<i>afinisi</i>	26		
<i>agina</i>	23, 24		
<i>alb</i>	35		
<i>alboare</i>	35		

Polonă

<i>gabinet</i>	51
<i>gizna</i>	51
<i>gorset</i>	51

Română

<i>aboa</i>	30
<i>abonament</i>	13
<i>ablaig</i>	23
<i>ablaigui</i>	23
<i>ablaiguiálá</i>	23
<i>ablaigui</i>	19, 23
<i>ablaiguit</i>	23
<i>ablaigui</i>	23
<i>ablaiguit</i>	23
<i>ac</i>	83
<i>acera</i>	24
<i>acina</i>	24
<i>acira</i>	24
<i>acoperemint</i>	13
<i>acoperemisz</i>	13
<i>acoperisz</i>	13
<i>adincos</i>	22
<i>adresant</i>	24
<i>adresat</i>	24
<i>afanisi</i>	26
<i>afinisi</i>	26
<i>agina</i>	23, 24
<i>alb</i>	35
<i>alboare</i>	35

<i>alburu</i>	35	<i>batic</i>	28
<i>allant</i>	24	<i>baticchi</i>	28
<i>allanjá</i>	24	<i>bánicuță</i>	29
<i>aliat</i>	24	<i>bárbat</i>	41
<i>alo</i>	24	<i>bárbătuș</i>	29
<i>amar</i>	22	<i>băf</i>	29
<i>amarnic</i>	22	<i>bedă</i>	30
<i>amári</i>	22	<i>belian</i>	60
<i>anaftema</i>	59	<i>bergeli</i>	29
<i>anaftima</i>	59	<i>bergheli</i>	29, 30
<i>anaftinil</i>	59	<i>beșivan</i>	75
<i>anatema</i>	59	<i>bia</i>	30
<i>ancontra</i>	25	<i>biata</i>	30
<i>andrabule</i>	18	<i>biată</i>	30
<i>anecdol</i>	7	<i>biedă</i>	30
<i>arátor</i>	25	<i>biedel</i>	30
<i>arde</i>	17	<i>bine</i>	29, 73
<i>argent</i>	13	<i>blacheu</i>	30
<i>arșeu</i>	13	<i>bleau</i>	73
<i>artor</i>	25	<i>bleav</i>	73
<i>aschimodie</i>	25, 26	<i>bleg</i>	74
<i>asortiment</i>	78	<i>blegos</i>	22
<i>atirna</i>	13	<i>blid</i>	8
<i>atirnament</i>	13	<i>boală</i>	30
<i>auzi</i>	26	<i>bostan</i>	30, 31
<i>avan</i>	26	<i>bostană</i>	30, 31
<i>avantsi</i>	26	<i>bostánărie</i>	31
<i>azevedí</i>	26	<i>bou</i>	29
<i>azir</i>	27	<i>brava</i>	31
		<i>bravissimo</i>	31
		<i>bravo</i>	31, 32
		<i>bravosu</i>	31
<i>baba oarbă</i>	16	<i>briceag</i>	13
<i>babornită</i>	14	<i>brici</i>	13
<i>bagatel</i>	7	<i>brutar</i>	83
<i>bagatele</i>	14	<i>buciuma</i>	32
<i>bagadadele</i>	14	* <i>bucur</i>	22
<i>bagadie</i>	14	<i>bucurie</i>	22
<i>bală</i>	60	<i>bucuros</i>	22
<i>baletist</i>	27	<i>budăi</i>	32
<i>baletistă</i>	27	<i>budincă</i>	32
<i>banc¹</i>	7, 9	<i>bujbelder</i>	54
<i>banc²</i>	27	<i>bul</i>	32
<i>bancar</i>	27	<i>bulan</i>	32
<i>bancă¹</i>	27, 28	<i>bulancă</i>	32
<i>bancă²</i>	27, 28	<i>bun</i>	11
<i>bancher</i>	27, 28	<i>bunic</i>	41
<i>bangă¹</i>	28	<i>burduf</i>	17
<i>bangă²</i>	28	<i>bușlean</i>	17
<i>bangher</i>	28	<i>bușuma</i>	32
<i>Banghereanu</i>	28		
<i>baniță</i>	29		

<i>buluri</i>	48	<i>chiondori</i>	25
<i>buză</i>	17	<i>chiondoriș</i>	25
<i>ca</i>	17	<i>chior</i>	25
<i>cabinet</i>	52	<i>chiorăi</i>	52
<i>cabriolelă</i>	52	<i>chisa</i>	34
<i>cafea</i>	35, 36	<i>chiselă</i>	34
<i>cafeniu</i>	35, 36	<i>chisoc</i>	34
<i>calamita</i>	32	<i>chisog</i>	34
<i>calic</i>	14	<i>chisoi</i>	34
<i>calicatură</i>	14	<i>chișleag</i>	34
<i>camot</i>	7	<i>chiștola</i>	34
<i>cancelarie</i>	35	<i>chilară</i>	52
<i>cangrenă</i>	33, 52	<i>chiondoriș</i>	25
<i>canțelarie</i>	33	<i>ciumurul</i>	35
<i>canțelerie</i>	33	<i>ciupețuruc</i>	14
<i>carafă</i>	52	<i>ciupercă</i>	16
<i>caravan</i>	7	<i>ciuruc</i>	14
<i>caricatură</i>	14	<i>cine</i>	14
<i>carle</i>	13	<i>cinechișterică</i>	14
<i>carlthizm</i>	13	<i>cinepă</i>	14
<i>carloașă</i>	66	<i>cirmiz</i>	35
<i>casac</i>	34	<i>cirmiziu</i>	35
<i>casă</i>	50	<i>cirtă</i>	14
<i>castană</i>	52	<i>cirtici</i>	14
<i>castaniu</i>	36	<i>clas</i>	7
<i>cațaramă</i>	17	<i>cloapete</i>	36
<i>cavas</i>	52	<i>cloporniță</i>	14
<i>cazac</i>	34	<i>clopote</i>	36
<i>cazacă</i>	34	<i>coafeză</i>	19
<i>cazino</i>	52	<i>coafură</i>	19
<i>căcănar</i>	36	<i>coarjă</i>	13
<i>căcăniu</i>	36	<i>cobale</i>	52
<i>cădelniță</i>	13	<i>cocica</i>	52
<i>căldos</i>	22	<i>codășnic</i>	22
<i>cănțelare</i>	33	<i>comandă</i>	13
<i>cănțelarie</i>	33	<i>comandăș</i>	13
<i>cănțelarie</i>	33	<i>cocoș</i>	29
<i>cănțelerie</i>	33	<i>codășnic</i>	22
<i>căpălină</i>	13	<i>coehipter</i>	48
<i>căsdătornic</i>	22	<i>combinezon</i>	37
<i>cătrână</i>	70	<i>comision</i>	36, 37
<i>cătrâni</i>	70	<i>comodă</i>	7
<i>cearlău</i>	14	<i>concent</i>	38
<i>cersală</i>	13	<i>concentie</i>	38
<i>chiabur</i>	52	<i>concinți</i>	38
<i>chibrit</i>	34	<i>concinți</i>	37
<i>chiflă</i>	83	<i>condor</i>	25
<i>chiftică</i>	66	<i>condoriș</i>	25
<i>chindisi</i>	52	<i>conveni</i>	37, 38
<i>chiondora</i>	25	<i>contra</i>	25
		<i>contră</i>	25

<i>copulă</i>	38	<i>damblagiu</i>	74
<i>copală</i>	38	<i>dameză</i>	19, 20
<i>copreală</i>	38	<i>Dan</i>	58
<i>corimănăș</i>	13	<i>dator</i>	22
<i>coropișniță</i>	52	<i>datornic</i>	22
<i>corset</i>	52	<i>de</i>	80
<i>cost</i>	38, 39	<i>de!</i>	44
<i>costa</i>	38	<i>de puțin</i>	48
<i>costist</i>	39	<i>dervell</i>	30
<i>coștel</i>	39	<i>di!</i>	44
<i>coloflean</i>	53	<i>die!</i>	44
<i>colorăniță</i>	14	<i>dihoniță</i>	14
<i>craina</i>	39	<i>diljans</i>	44
<i>crăinic</i>	52	<i>director</i>	71
<i>cranca</i>	39	<i>distra</i>	44, 45
<i>crancalic</i>	39	<i>distrage</i>	44
<i>crancău</i>	39	<i>distrat</i>	44, 45
<i>cranga</i>	39	<i>diviza</i>	72
<i>credelniță</i>	13	<i>divizion</i>	37
<i>credeșă</i>	13	<i>dîvală</i>	30
<i>creștar</i>	53	<i>doască</i>	45
<i>criță</i>	52	<i>doctoreasă</i>	72
<i>crimă</i>	14	<i>doșloroate</i>	72
<i>critica</i>	14	<i>dohorniță</i>	11, 12, 14
<i>crancau</i>	39	<i>dohot</i>	12
<i>crumpenă</i>	52	<i>dohotniță</i>	12
<i>cu</i>	41	<i>dojană</i>	70
<i>cucert</i>	38	<i>dojeni</i>	70
<i>cui</i>	73	<i>donicuță</i>	75
<i>cumătră</i>	41, 42	<i>doniță</i>	75
<i>cumătră</i>	41, 42	<i>dornic</i>	21
<i>cumătru</i>	40, 41, 42, 43	<i>doșcă</i>	45
<i>cumnat</i>	40, 41, 43	<i>dracu</i>	17
<i>cumpănă</i>	42	<i>dric</i>	45, 46
<i>cuprinde</i>	41	<i>drojdie</i>	83
<i>curarisi</i>	43, 44	<i>dubală</i>	46
<i>cura</i>	44	<i>dubeală</i>	46
<i>cuiă</i>	43	<i>duce</i>	48
<i>curban</i>	52	<i>duh</i>	47, 48
<i>cuscrente</i>	41	<i>duhoare</i>	12, 14
<i>cuseru</i>	40, 41	<i>duholniță</i>	14
<i>cușbă</i>	52	<i>dup</i>	47
<i>cușniță</i>	52	<i>dupac</i>	47
<i>culte</i>	16	<i>dupăcele</i>	46
<i>cutrețera</i>	41	<i>dupăct</i>	46, 82
<i>cutremura</i>	41	<i>duși</i>	47
<i>cușil</i>	16		
<i>cuvent</i>	41	<i>echtpter</i>	48
<i>Datau</i>	58	<i>econom</i>	49
<i>damă</i>	19	<i>egraste</i>	49
		<i>egumen</i>	48, 49

<i>elev</i>	49	<i>gabinet</i>	51, 52
<i>embaltic</i>	28	<i>gabrioleță</i>	51, 52
<i>epistolă</i>	49	<i>gaiță</i>	14
<i>epoleță</i>	78	<i>galanton</i>	14
<i>eschibiște</i>	72	<i>gangrenă</i>	33
<i>ezălat</i>	57	<i>garafă</i>	52
<i>exhibă</i>	72	<i>garniz</i>	52
<i>exhibiște</i>	72	<i>gaură</i>	52
		<i>gavanos</i>	52
<i>fabrică</i>	49	<i>gavaz</i>	52
<i>fapt</i>	50	<i>gaz</i>	14, 53
<i>faptă</i>	50	<i>gazin</i>	52
<i>faptic</i>	50	<i>gazornică</i>	53
<i>farmac</i>	50	<i>gălbentă</i>	36
<i>farmaceutic</i>	50	<i>gălbui</i>	35, 36
<i>fason</i>	37	<i>gălbui</i>	36
<i>fată</i>	50	<i>gămălie</i>	14
<i>fabrică</i>	49	<i>găun</i>	52
<i>fă</i>	82	<i>găzar</i>	53
<i>sector</i>	69	<i>găzârie</i>	53
<i>felicita</i>	12	<i>generalnic</i>	22
<i>femele</i>	41	<i>gerdan</i>	85
<i>femeluşcă</i>	29	<i>ghebă</i>	52
<i>feric</i>	12	<i>gherdan</i>	85
<i>fericita</i>	12	<i>gherghir</i>	52
<i>factor</i>	69	<i>ghitabur</i>	52
<i>fin</i>	41	<i>ghilemete</i>	53
<i>fişarale</i>	51	<i>ghilimea</i>	53
<i>fişă</i>	51	<i>ghilimele</i>	53
<i>fişarale</i>	51	<i>ghilmele</i>	53
<i>fişe</i>	51	<i>ghindist</i>	52
<i>fiu</i>	41	<i>ghiorol</i>	52
<i>fişerale</i>	51	<i>ghistlă</i>	52
<i>fişă</i>	51	<i>ghitară</i>	52
<i>fişii</i>	51	<i>ghişecă</i>	54
<i>fişos</i>	51	<i>gtner</i>	41
<i>flanel</i>	39	<i>giţarul</i>	54
<i>flaner</i>	39	<i>giţaruită</i>	54
<i>flăcău</i>	12	<i>gişecă</i>	54
<i>flăscău</i>	12	<i>gilbaş</i>	52
<i>flaşcă</i>	12	<i>glavă</i>	13
<i>fleacărite</i>	22	<i>glăvoştină</i>	13
<i>fleşcău</i>	12	<i>goană</i>	70
<i>floarea soarelui</i>	74	<i>gobate</i>	52
<i>foc</i>	17, 39	<i>gocica</i>	52
<i>franzolă</i>	8	<i>golani</i>	55
<i>frate</i>	41	<i>goni</i>	70
<i>futare</i>	36	<i>goropişniţă</i>	52
<i>furcărite</i>	13	<i>gorsel</i>	52
<i>fuşart</i>	51	<i>gotofrean</i>	53
<i>fuşer</i>	51	<i>grai</i>	52

<i>gratnic</i>	52	<i>intreprindere</i>	56
<i>gratie</i>	52	<i>investi</i>	72
<i>greţar</i>	53	<i>investiție</i>	72
<i>grilă</i>	52	<i>ipistal</i>	49
<i>grozavntic</i>	22	<i>ipostas</i>	56, 57
<i>grup</i>	54	<i>ipostază</i>	56, 57
<i>grupă</i>	8, 54	<i>irmologhton</i>	13
<i>gujbă</i>	52	<i>izălat</i>	57
<i>gujbeider</i>	54	<i>izălat</i>	57
<i>gujniță</i>	52		
<i>gurbă</i>	52	<i>imbold</i>	56
<i>gură</i>	16	<i>imboldi</i>	56
		<i>inaînțași</i>	57
<i>hapstghevezn</i>	23	<i>incasa</i>	56
<i>habjugui</i>	23	<i>inecătornic</i>	22
<i>hacana</i>	18	<i>inchiondora</i>	25
<i>haramnic</i>	55	<i>inchiondori</i>	25
<i>haramnicar</i>	55	<i>incondora</i>	25
<i>hazmodie</i>	26	<i>incondura</i>	25
<i>hăldăie</i>	13	<i>inconjur</i>	38
<i>hărmălate</i>	13	<i>inconjura</i>	38
<i>hărjate</i>	66	<i>inconjurăm</i>	38
<i>hărjeale</i>	66	<i>incontra</i>	25
<i>hi!</i>	44	<i>incontreală</i>	25
<i>hipostază</i>	56	<i>incunjura</i>	38
<i>hidos</i>	22	<i>incunjurăm</i>	38
<i>hîrjoană</i>	70	<i>incuseri</i>	41
<i>hîrjoni</i>	70	<i>infige</i>	61
<i>holisturile</i>	39	<i>inmlădia</i>	63
<i>holodragă</i>	55	<i>intreprindere</i>	56
<i>holodron</i>	55		
<i>honioș</i>	55	<i>jambiboc</i>	57
<i>honioșag</i>	55	<i>jambiboc</i>	57
<i>honioși</i>	55	<i>jambiboc</i>	57
<i>huciu</i>	40	<i>jambulică</i>	57
		<i>jandiboc</i>	57
<i>Ialomita</i>	56	<i>jantilică</i>	57
<i>iconom</i>	49	<i>joc</i>	38
<i>ightșire</i>	54	<i>jonglerie</i>	72
<i>igrasie</i>	49	<i>jucăm</i>	38
<i>ilev</i>	49	<i>jucător</i>	48
<i>imbold</i>	56		
<i>impuls</i>	56	<i>larmă</i>	13
<i>incasa</i>	56	<i>laturile</i>	39
<i>inhiba</i>	72	<i>lavor</i>	58
<i>inhibiște</i>	72	<i>lavor</i>	58
<i>interziere</i>	73	<i>legheon</i>	37
<i>interzis</i>	73	<i>ligheon</i>	37
<i>inspector</i>	71	<i>lilachtu</i>	35
<i>intrepozite</i>	56	<i>lipit</i>	12
		<i>lucie</i>	12

<i>lucit</i>	12	<i>mișel</i>	22
<i>lulea</i>	17	<i>mișelie</i>	22
		<i>mișelnic</i>	22
<i>madamă</i>	14	<i>mișelos</i>	22
<i>madaranjă</i>	14	<i>mișto</i>	18
<i>maștima</i>	58, 59	<i>mline</i>	62
<i>maștimă</i>	59	<i>minea</i>	16
<i>maică</i>	41, 58	<i>minea</i>	62, 63
<i>Maicu</i>	58	<i>mladă</i>	63
<i>majordom</i>	14	<i>mlădia</i>	63
<i>majordon</i>	14	<i>mlădios</i>	63
<i>maltrata</i>	59	<i>mlădiță</i>	63
<i>margartscotă</i>	12	<i>mlădiu</i>	63
<i>mama bătrină</i>	12	<i>moafă</i>	66
<i>mamă</i>	41	<i>moaflă</i>	66
<i>Mamon</i>	14	<i>mobil</i>	64
<i>mamorniță</i>	14	<i>mobila</i>	63, 64
<i>manicheză</i>	19	<i>mobile</i>	64
<i>Manole</i>	58	<i>mod</i>	8
<i>Marcu</i>	58	<i>modă</i>	8
<i>marghiol</i>	60	<i>monarh</i>	48
<i>marghiolaș</i>	60	<i>monarh</i>	7
<i>marghioli</i>	61	<i>morătoare</i>	8, 65
<i>marginea</i>	39, 40	<i>mucl</i>	18
<i>Marin</i>	58	<i>mulgătoare</i>	65
<i>marșină</i>	13	<i>mura</i>	65
<i>mas</i>	63	<i>murătoare</i>	64, 65
<i>maștehă</i>	43	<i>murători</i>	64, 65
<i>maștîh</i>	43	<i>must</i>	66
<i>maștîhă</i>	41		
<i>Matel</i>	58	<i>Naftanatl</i>	59
<i>matimă</i>	59	<i>nasoată</i>	18
<i>matîină</i>	12	<i>nasol</i>	18
<i>mă</i>	82	<i>nasulle</i>	18
<i>măclucă</i>	14	<i>naș</i>	41
<i>măciulie</i>	14	<i>nat</i>	40
<i>mărgăritar</i>	12	<i>natima</i>	59
<i>măset</i>	63	<i>natimă</i>	59
<i>mătușă</i>	41	<i>natîină</i>	59
<i>medelean</i>	60	<i>năcia</i>	47
<i>meleacul</i>	8	<i>năpîrcă</i>	13
<i>mellan</i>	60	<i>năpîrlă</i>	13
<i>merge</i>	60, 61	<i>năsilnic</i>	20
<i>meser</i>	62	<i>năstașnic</i>	21
<i>meserere</i>	62	<i>năstîmt</i>	58
<i>meserie</i>	62	<i>năstîmtre</i>	59
<i>meșter</i>	62	<i>năstrușnic</i>	20, 21
<i>meștesug</i>	62	<i>năzbitte</i>	8
<i>mita</i>	40	<i>negrițean</i>	65
<i>mitață</i>	40	<i>neleapcă</i>	8
<i>mioară</i>	40	<i>nemerit</i>	21

<i>nemerit</i>	21	<i>pichirist</i>	68
<i>nemojnic</i>	20	<i>picior</i>	69
<i>nejoată</i>	43	<i>pisa</i>	34
<i>nejoat</i>	12, 41, 43	<i>pisoc</i>	34
<i>nepurcel</i>	12	<i>piuă</i>	69
<i>nestașnic</i>	21	<i>pină la</i>	17
<i>nevastă</i>	41, 65	<i>pirgăli</i>	29
<i>nevăstuică</i>	65	<i>pirjoală</i>	66
<i>ni</i>	81, 82	<i>placheu</i>	30
<i>nici</i>	81, 82	<i>plimba</i>	59
<i>noră</i>	41	<i>plimbarist</i>	59
<i>nun</i>	41	<i>plumb</i>	35
		<i>plumburi</i>	35
<i>oasă</i>	66	<i>plumburiu</i>	35
<i>ocașion</i>	37	<i>poghi-bală</i>	69, 70
<i>odicolon</i>	66	<i>pomană</i>	70
<i>ofans</i>	7	<i>pomeni</i>	70
<i>onante</i>	18	<i>popa</i>	18
<i>opaif</i>	38	<i>porțoană</i>	14
<i>oprire</i>	73	<i>portativ</i>	19
<i>oprit</i>	73	<i>portocală</i>	35
<i>orjatele</i>	66	<i>portocaliu</i>	35
<i>oșit</i>	8	<i>poseda</i>	72
<i>otochir</i>	15	<i>potcoavă</i>	16
<i>otuzbir</i>	15	<i>potlogă</i>	14
<i>oxa</i>	67	<i>potlogar</i>	67
		<i>potrebnic</i>	20
<i>pace</i>	21	<i>povidă</i>	14
<i>pahonș</i>	18	<i>povirlă</i>	14
<i>Paicu</i>	58	<i>prăjină</i>	70
<i>palmac</i>	50	<i>preceda</i>	72
<i>palma</i>	50	<i>prefă</i>	71
<i>pandlșpan</i>	67	<i>prefector</i>	71, 72
<i>pantlșpan</i>	67	<i>prefectoreasă</i>	71
<i>papugiu</i>	67, 68	<i>prefectoriță</i>	71
<i>parmacete</i>	50	<i>prefectură</i>	71
<i>parol</i>	8	<i>preferans</i>	71
<i>pașnic</i>	21	<i>premiant</i>	24
<i>Pavel</i>	58	<i>premiat</i>	24
<i>păcorniță</i>	12	<i>pripoană</i>	70
<i>păgubi</i>	70	<i>prislea</i>	8
<i>pămînt</i>	17	<i>prohibi</i>	72
<i>pămîntului</i>	12	<i>prohibitiv</i>	72
<i>păr</i>	17	<i>prohibiție</i>	72, 73
<i>părlăgea</i>	14	<i>provizion</i>	37
<i>păsa</i>	68	<i>provizornic</i>	22
<i>pedal</i>	8	<i>pui</i>	73
<i>pension</i>	37	<i>purcel</i>	12
<i>pepene</i>	16	<i>pușcă</i>	17, 73
<i>pieă</i>	68	<i>puloare</i>	46
<i>piecere</i>	36	<i>putures</i>	46

<i>rablagi</i>	74	<i>sărac</i>	12
<i>rablagii</i>	74	<i>sărăcie</i>	12
<i>rablagiu</i>	74	<i>sărbușcă</i>	76
<i>rablă</i>	74	<i>sărceală</i>	13
<i>Radu</i>	58	<i>săreclă</i>	13
<i>Raicu</i>	58	<i>scat</i>	17
<i>răblăgi</i>	74	<i>scamatorie</i>	72
<i>răblăgiu</i>	74	<i>scarp</i>	77
<i>răblări</i>	74	<i>scarpă</i>	77
<i>răsarea</i>	74	<i>scîndură</i>	17
<i>răsarea soarelui</i>	74	<i>slavic</i>	50
<i>răsări</i>	74	<i>scrimble</i>	76
<i>răsărita</i>	74	<i>scrimbișă</i>	76
<i>răsărita soarelui</i>	74	<i>scringhișă</i>	76
<i>răsoare</i>	74	<i>scrumble</i>	76
<i>războinic</i>	21	<i>scotcă</i>	12
<i>rebeagă</i>	74	<i>scrab</i>	77
<i>rebegi</i>	74	<i>scrabă</i>	77
<i>rebleagă</i>	74	<i>scroabă</i>	77
<i>reblegi</i>	74	<i>scroambă</i>	77
<i>reblegitură</i>	74	<i>scrobi</i>	77
<i>regula</i>	60	<i>scrombăt</i>	77
<i>regularist</i>	60	<i>seca</i>	77
<i>repegior</i>	13	<i>secesion</i>	37
<i>repeta</i>	72	<i>selbățică</i>	75
<i>reporter</i>	19	<i>sezon</i>	37
<i>reportor</i>	19	<i>Sicna</i>	14
<i>retur</i>	19	<i>singur</i>	78
<i>rezon</i>	37	<i>Sitna</i>	14
<i>ribghișă</i>	76	<i>simbătă</i>	42
<i>ribișă</i>	76	<i>sîrbească</i>	76
<i>rimghișă</i>	76	<i>slobod</i>	22
<i>rișcov</i>	75	<i>slobodnic</i>	22
<i>rosoare</i>	74	<i>soarea soarelui</i>	74
<i>roșcal</i>	74, 75	<i>solbușcă</i>	76
<i>roșcă</i>	74	<i>soja soarelui</i>	74
<i>roșcovan</i>	74, 75	<i>soră</i>	41
<i>roșcovă</i>	75	<i>soreancă</i>	74
<i>roșu</i>	75	<i>sortică</i>	74
<i>samavolnic</i>	20	<i>sort</i>	78
<i>sarbăd</i>	76	<i>sortiment</i>	78
<i>sardea</i>	16	<i>soj</i>	41
<i>sălbatic</i>	22	<i>spagă</i>	80
<i>sălbăticie</i>	22	<i>spatel</i>	78
<i>sălbăticos</i>	22	<i>spenge</i>	80
<i>sălbăticușă</i>	75	<i>spenșă</i>	80
<i>sălbățică</i>	75	<i>spec</i>	80
<i>sătlal</i>	57	<i>sla</i>	69
<i>sănătate</i>	75	<i>Staicu</i>	58
<i>sănătos</i>	75		

<i>Stan</i>	58	<i>toarce</i>	13
<i>stinghe</i>	13	<i>toartă</i>	17
<i>stingher</i>	13	<i>topi</i>	16
<i>sting</i>	13	<i>torcărie</i>	13
<i>stingact</i>	13	<i>tracta</i>	60
<i>stînjeni</i>	13	<i>tractajic</i>	60
<i>strădălnic</i>	21	<i>tragedie</i>	26
<i>strădanie</i>	22	<i>trap</i>	13
<i>strădui</i>	22	<i>trala-</i>	59
<i>strălucl</i>	22	<i>tralaristi</i>	59
<i>strălucos</i>	22	<i>trepegior</i>	13
<i>subchirurg</i>	14	<i>troicinic</i>	20
		<i>tu</i>	81, 82
<i>șarbă</i>	76	<i>tuci</i>	35
<i>șcarp</i>	77	<i>tuciurt</i>	35
<i>șcicampă</i>	8	<i>tuciuriu</i>	35
<i>șcrab</i>	77	<i>tun</i>	16
<i>șinîngă</i>	8	<i>tupăngi</i>	82
<i>ștrincă</i>	8	<i>tupungeală</i>	82
<i>șleampăt</i>	8	<i>tupungi</i>	82
<i>șmecher</i>	79	<i>tur</i>	19, 82
<i>șmecherte</i>	79	<i>tură¹</i>	82, 83
<i>șnatdeză</i>	20	<i>tură²</i>	83
<i>șodos</i>	22	<i>turn</i>	83
<i>șoptilă</i>	13	<i>tur-ictur</i>	82
<i>șpagă</i>	13, 80		
<i>șpargă</i>	13	<i>țaic</i>	83
<i>șperș</i>	79, 80	<i>țalcă</i>	14, 83
<i>ștrapaș</i>	80	<i>țaiht</i>	83
<i>ștrapașle</i>	80	<i>țesală</i>	13
<i>ștrapă</i>	80	<i>țesală</i>	13, 32
<i>ștroapă</i>	80	<i>țigaret</i>	8
<i>ștropașle</i>	80	<i>țigaretă</i>	8
<i>șucărl</i>	18	<i>țineu</i>	37
<i>șugubăș</i>	80		
<i>șugubi</i>	80, 81	<i>ud</i>	16
<i>șulindră</i>	8	<i>udos</i>	22
<i>șurincă</i>	8	<i>umedos</i>	22
<i>șustă</i>	81	<i>umcjos</i>	22
		<i>umezos</i>	22
<i>țalan</i>	46	<i>unchi</i>	41
<i>țapangca</i>	82	<i>universitel</i>	7
<i>țală</i>	41	<i>ureche</i>	83
<i>țăta</i>	77	<i>ușcht</i>	8, 18
<i>țeher-mecher</i>	60	<i>ușehit</i>	18
<i>țerfeli</i>	30	<i>ușil</i>	83
<i>țeribilos</i>	22		
<i>țeșmec</i>	79	<i>vază</i>	84
<i>țeșmecherle</i>	79	<i>văr</i>	41
<i>țiribombă</i>	19	<i>vecl</i>	21
<i>țirnașes</i>	14	<i>verziu</i>	35

<i>veselic</i>	22	<i>погибель</i>	69
<i>veselnic</i>	22	<i>процазорный</i>	22
<i>veșnic</i>	20, 21	<i>пружина</i>	71
<i>vitrintar</i>	19	<i>сам</i>	78
<i>vitrintor</i>	19	<i>самовольник</i>	20
<i>vitnzător</i>	65	<i>сортимент</i>	78
<i>virh</i>	84	<i>трактация</i>	60
<i>virtos</i>	75, 76	<i>трактовать</i>	60
<i>virtute</i>	75	<i>третировать</i>	59
<i>Vlad</i>	58	<i>тура</i>	83
<i>Vlaicu</i>	58	<i>упругий</i>	71
<i>popață</i>	38	<i>фабрика</i>	49
<i>oraș</i>	84	<i>фактический</i>	50
<i>oraș</i>	84		
<i>oraște</i>	84		
<i>orau</i>	84	Sanscrită	
<i>orav</i>	84	<i>mārgaḥ</i>	62
<i>zălat</i>	57		
<i>zări</i>	85		
<i>zăvadă</i>	26	Sirhoerontă	
<i>zbir</i>	15		
<i>zgardă</i>	85	<i>hōstan</i>	31
<i>zdrăciță</i>	14	<i>daska</i>	45
<i>zgardan</i>	13, 85	<i>dupac?</i>	47
<i>zifrcă</i>	54	<i>dupak?</i>	47
<i>zor</i>	85	<i>guḥba</i>	52
<i>zori</i> ¹	85	<i>način jati</i>	47
<i>zori</i> ²	85	<i>namernik</i>	21
<i>zori</i> ³	85	<i>nestašan</i>	21
<i>zula</i>	85	<i>nestašnik</i>	21
<i>zull</i>	85	<i>pogibeo</i>	69
<i>zvoand</i>	70	<i>pogibelj</i>	69
<i>zvoni</i>	70	<i>pruživ</i>	71
		<i>stradalnik</i>	22
		<i>špag</i>	80
		<i>tabančiti</i>	82
Rusă			
<i>анафема</i>	59	Spaniolă	
<i>канцелярия</i>	33	<i>bueno</i>	11
<i>колбаса</i>	52		
<i>малъ третировать</i>	59	Slovacă	
<i>мебель</i>	64	<i>drék</i>	45
<i>насилтник</i>	20		
<i>негритенок</i>	65		
<i>негритянка</i>	65		
<i>негритянский</i>	65		
<i>одеколон</i>	66		
<i>педаль</i>	8	Turcă	
<i>погиб</i>	70	<i>banker</i>	28
<i>погибаль</i>	69	<i>biçak</i>	13
<i>погибать</i>	69, 70		

<i>bostan</i>	31	<i>голодрабий</i>	55
<i>çamurlu</i>	35	<i>голодранецъ</i>	55
<i>çözölmek</i>	16	<i>гранка</i>	39
<i>direk</i>	45	<i>драб</i>	55
<i>gaz</i>	53	<i>драний</i>	55
<i>gazyađı</i>	53	<i>драти</i>	55
<i>hâne</i>	36	<i>канцелярия</i>	33
<i>hazır</i>	27	<i>мокрый</i>	16
<i>kangren</i>	33	<i>писок</i>	34
<i>kârgır</i>	52	<i>повибель</i>	69
<i>kavanoş</i>	52	<i>пружина</i>	71
<i>kavas</i>	52	<i>сьорбаты</i>	76
<i>kebe</i>	52	<i>чуми</i>	26
<i>kibrıt</i>	34	<i>шкраб</i>	77
<i>kırmızı</i>	35	<i>шкраба</i>	77
<i>kurban</i>	52		
<i>leylakı</i>	35	Veche slavă	
<i>nal</i>	16	<i>вѣда</i>	30
<i>oluzbır</i>	15	<i>врахъ</i>	84
<i>pandespan</i>	67	<i>врѣшти</i>	84
<i>pandispanya</i>	67	<i>вѣчьнъ</i>	21
<i>pandıftacı</i>	68	<i>доуша</i>	48
<i>parmak</i>	50	<i>доушегоубыць</i>	80
<i>sardalye</i>	16	<i>drékü</i>	45
<i>tasma</i>	16	<i>Словница</i>	56
<i>zula</i>	85	<i>иностась</i>	56
		<i>коупетра</i>	42
		<i>къмотра</i>	41, 42
		<i>къмотра</i>	41, 42
		<i>къмотра</i>	41, 42
Țigănească		<i>къс-</i>	34
<i>akana</i>	18	<i>къпона</i>	42
<i>mișto</i>	18	<i>младъ</i>	63
<i>muk-</i>	18	<i>намърьнъ</i>	21
<i>nasul</i>	18	<i>невѣстьна</i>	65
<i>șukar</i>	18	<i>*негритянинъ</i>	65
<i>uș-</i>	8, 18	<i>полкънъ</i>	70
		<i>прѣжша</i>	71
		<i>разбойникъ</i>	21
Ucraineană		<i>сѣбота</i>	42
<i>eaș</i>	53	<i>оуѣста</i>	83
<i>goaliu</i>	55	<i>шити</i>	47
		<i>Шловница</i>	56